

TAMPEREEN YLIOPISTO
Johtamiskorkeakoulu

**KEVYTYRITTÄJIEN TYÖELÄKEVAKUUTTAMINEN NYT
JA TULEVAISUUDESSA – YEL-JÄRJESTELMÄN
SOVELTUVUUS JA KEHITTÄMINEN**

Vakuutustiede
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2018
Tekijä: Antti Nylund

Ohjaaja: Lasse Koskinen

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto	Johtamiskorkeakoulu: vakuutustiede
Tekijä:	NYLUND, ANTTI
Tutkielman nimi:	Kevytyrittäjien työeläkevakuuttaminen nyt ja tulevaisuudessa – YEL-järjestelmän soveltuvuus ja kehittäminen
Pro gradu -tutkielma:	80 sivua, 1 liitesivu
Aika:	Huhtikuu 2018
Avainsanat:	kevytyrittäjä, itsensätyöllistäminen, laskutuspalvelu, laskutuspalveluyritys, YEL-vakuuttaminen, työeläkevakuuttaminen

Kevytyrittäjät ovat itsensätyöllistäjiä, jotka käyttävät yrittäjätoiminnassaan apuna laskutuspalveluyrityksiä. Kevytyrittäjien työ perustuu toimeksiantoihin, joihin liittyvän laskutuksen laskutuspalvelut hoitavat kevytyrittäjän puolesta. Tämän lisäksi laskutuspalvelut voivat avustaa kevytyrittäjiä muissakin yrittäjyyteen kuuluvissa lakisääteisissä velvoitteissa. Kevytyrittäjäys ei ole virallinen työmuoto, sillä työtä tekevät henkilöt jaetaan Suomessa vain kahteen ryhmään – työntekijöihin ja yrittäjiin. Lainsäädännölliseltä asemaltaan kevytyrittäjät ovat työ- ja sosiaalivakuutuslainsäädännössä yrittäjiä ja verotuksessa palkansaajia. Tämänhetkinen lainsäädännöllinen asema ei ole myöskään ollut itsestäänselvyys, sillä eri viranomaisten suhtautuminen kevytyrittäjänä tehtävään työhön on ollut viime vuosina muutoksessa. Esimerkiksi työeläkevakuuttamisen kohdalla kevytyrittäjät linjattiin osaksi YEL-järjestelmää vasta toukokuusta 2017 lähtien. Tätä ennen heitä oli vakuutettu laskutuspalveluyrityksistä riippuen sekä YEL- että TyEL-järjestelmissä. YEL-järjestelmään siirtyminen ei ole ollut myöskään täysin ongelmaton, sillä järjestelmässä on koettu olevan monia kevytyrittäjyyden kannalta hankalia ominaisuuksia ja ehtoja.

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, miten YEL-järjestelmässä tapahtuva eläkevakuuttaminen sopii kevytyrittäjyyteen, ja miten kevytyrittäjien työeläkevakuuttamista pitäisi mahdollisesti kehittää. Tutkimus on menetelmiltään kvalitatiivinen tutkimus ja sen aineisto on kerätty haastattelujen kautta. Haastattelut on toteutettu yksilöhaastatteluina ja haastateltavina tahoina on ollut kevytyrittäjyyden sekä YEL-vakuuttamisen kanssa tekemisissä olevia henkilöitä. Haastatteluista on pyritty saamaan monialainen näkemys tutkittavaan aiheeseen ja haastateltavat tahot on valikoitu myös tämän tavoitteen mukaisesti.

Tutkimuksessa havaittiin, että YEL-vakuuttaminen ei sovellu parhaalla tavalla kevytyrittäjien eläkevakuuttamiseen. Haasteita on esimerkiksi vakuuttamisvelvollisuuden määrittämisessä sekä eläkejärjestelmän joustavuudessa. Nykyinen järjestelmä ei ole myöskään kevytyrittäjien eläketurvan kannalta kaikkein soveltuvin. YEL-järjestelmän soveltumattomuus kevytyrittäjien eläkevakuuttamiseen pohjautuu siihen, että järjestelmä on ominaisuuksiltaan liian kankea kevytyrittäjyyden työmuodon luonteeseen nähden. Kevytyrittäjien työeläkevakuuttamista tulisikin mahdollisesti kehittää niin, että vakuuttaminen perustuisi yrittäjän todellisiin tuloihin. Tämän lisäksi vakuutettavan ansiomäärän taso olisi hyvä laskea alas. Ansioiden mukaan vakuuttaminen ja vakuutettavan tulotason laskeminen olisivat perusteltuja kehitysratkaisuja niin kevytyrittäjyyden luonteen kuin kevytyrittäjien eläketurvankin kannalta. Järjestelmän kehittäminen tähän suuntaan mahdollistuisi vuoden 2019 alusta käyttöön otettavan tulorekisterin ansiosta.

SISÄLLYSLUETTELO

KUVIOLUETTELO

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkielman taustaa ja aihealueen esittely	1
1.2 Tutkielman tavoitteet ja tutkimusongelmat	4
1.3 Tutkielman keskeiset käsitteet ja rajaukset	5
1.4 Tutkimusmenetelmät	7
1.5 Aikaisemmat tutkimukset	9
1.6 Teoreettinen viitekehys	10
1.7 Tutkielman rakenne	11
2 YRITTÄJIEN TYÖELÄKEVAKUUTTAMINEN	12
2.1 Sosiaalivakuutuksen tarve ja eläkevakuuttaminen Suomessa	13
2.1.1 Sosiaalivakuutuksen perustelut ja tavoitteet	13
2.1.2 Eläkevakuuttaminen Suomessa	15
2.2 YEL-vakuuttaminen	17
2.2.1 Vakuuttamisvelvollisuus	17
2.2.2 Vakuuttaminen ja valvonta	20
2.2.3 Työtulo	21
2.2.4 Vakuutusmaksut ja joustaminen	22
2.2.5 YEL-vakuutus ja eläketurva	24
2.2.6 Työtulon vaikutus muuhun sosiaaliturvaan	26
2.2.7 Vapaaehtoinen YEL-vakuuttaminen	28
3 KEVYTYRITTÄJYYS	29
3.1 Kevytyrittäjäyys itsensätyöllistämisen muotona	29
3.2 Laskutuspalveluyritykset ja niiden tarjoamat palvelut	31
3.2.1 Laskutuspalveluyritysten toimintamalli ja kevytyrittäjätoiminta	31
3.2.2 Laskutuspalvelun ero työosuuskuntaan ja tilitoimistoon	34
3.3 Kevytyrittäjät Suomessa	35

3.4 Kevytyrittäjien juridinen asema	38
3.4.1 Työlainsäädäntö	38
3.4.2 Sosiaalivakuutuslainsäädäntö	39
3.4.3 Verotus	41
3.4.4 Kevytyrittäjän ja toimeksiantajan välinen suhde	43
3.5 Yrittäjien sosiaaliturvan merkittävät piirteet kevytyrittäjien näkökulmasta	44
3.6 Yhteenveto kevytyrittäjyydestä	46
4 KEVYTYRITTÄJIEN TYÖELÄKEVAKUUTTAMINEN NYT JA TULEVAISUUDESSA	48
4.1 Aineiston kuvaus ja haastateltavien esittely	48
4.2 Kevytyrittäjät yrittäjien eläkejärjestelmässä	50
4.2.1 Lainmukaisuus	50
4.2.2 Mahdollisuus lisätuloihin ja yrittäjän vapaus	51
4.2.3 Tietoisuus eläkejärjestelmästä ja yhteyksistä sosiaaliturvaan	52
4.2.4 Vakuuttamisvelvollisuuden määrittäminen	54
4.2.5 Järjestelmän joustavuus	56
4.2.6 Eläketurva	59
4.3 Kevytyrittäjien työeläkevakuuttaminen tulevaisuudessa	61
4.3.1 Kevytyrittäjäyys tulevaisuudessa	62
4.3.2 Yrittäjien eläkejärjestelmän kehittäminen	65
5 YHTEENVETO	69
5.1 Johtopäätökset	70
5.1.1 YEL-järjestelmän soveltuminen kevytyrittäjien työeläkevakuuttamiseen	70
5.1.2 YEL-järjestelmän kehittäminen kevytyrittäjyyden näkökulmasta	73
5.2 Tutkimuksen arviointi	76
5.3 Katsaus tulevaisuuteen sekä jatkotutkimusaiheet	79

LÄHDELUETTELO

LIITE 1: Haastattelurunko

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1:	Teoreettinen viitekehys	11
Kuvio 2:	Sosiaalivakuutuksen jaottelua	13
Kuvio 3:	Kevytyrittäjä, laskutuspalvelu ja toimeksiantaja	32
Kuvio 4:	Kevytyrittäjäyys Suomessa	47

1 JOHDANTO

Tässä tutkielman johdantoluvussa esitellään ensin tutkielman aihealuetta ja taustaa. Aihealueen esittelyssä on mukana myös kevytyrittäjyyteen ja itsensätyöllistämiseen liittyvää kansainvälistä näkökulmaa. Tutkielman aihealueen taustoituksen jälkeen keskitytään tutkielman tavoitteisiin ja tutkimusongelmiin. Tämän jälkeen määritellään tutkielman keskeisintä käsitteistöä ja tärkeimpiä rajoituksia. Sen jälkeen vuorossa on tutkimusmenetelmien, aikaisempien tutkimusten sekä teoreettisen viitekehyksen esittely. Lopuksi luvussa avataan tutkielman rakennetta.

1.1 Tutkielman taustaa ja aihealueen esittely

Suomessa on viime aikoina puhuttu paljon kevytyrittäjyydestä. Aihe on ollut esillä, sillä kevytyrittäjänä tehtävän työn suosio on ollut viime vuosina kasvussa ja kevytyrittäjien juridisessa asemassa on samalla tapahtunut muutoksia. Kevytyrittäjät voidaan lyhyesti määrittellä laskutuspalveluita hyödyntäviksi henkilöiksi, jotka tekevät työtään toimeksiantoihin perustuen. Kyse on itsensätyöllistamisestä, jossa kevytyrittäjät vastaavat itse toimeksiantojen hankinnasta, työnsä hinnoittelusta sekä työnsä tekemisestä. Yrittäjätoiminnan työsuoritteiden laskutuksessa sekä työnteekoon liittyvien lakisääteisten velvoitteiden hoitamisessa kevytyrittäjät käyttävät kuitenkin apunaan kyseisiä palveluita tarjoavia laskutuspalveluyrityksiä. (Ilmarinen 2017) Kevytyrittäjyyttä ja laskutuspalveluiden käyttöä markkinoidaankin tästä syystä esimerkiksi lauseilla ”helpompi kuin oma yritys”, ”turvallista ja helpompaa yrittäjyyttä” sekä ”kevytyrittäjänä et kannan huolta paperitöistä tai byrokratiasta - me teemme sen”.

Kevytyrittäjyys on työmuoto, jolla voidaan katsoa olevan yhteys globaaliin työnteon murroksen trendiin. Työnteon murroksen taustalla on teknologian kehitys, jolla on vaikutusta myös työelämään. Uudet teknologiat mahdollistavat esimerkiksi työn automatisointia, jolloin tehtävät työt ja työnkuvat muokkaantuvat. Työtapojen muuttuminen taas johtaa esimerkiksi vakituisten työurien pilkkoutumiseen, tai ainakin siihen, että perinteisten työsuhteiden rinnalle tulee aiempaa enemmän myös uudentlaisia tapoja tehdä töitä. Tämä tarkoittaa esimerkiksi keikkatöiden lisääntymistä ja työnteon perustumista aiempaa enemmän oman osaamisen

hyödyntämiseen. Oman osaamisen hyödyntämistä ja myymistä voidaan kutsua myös itsensätyöllistämiseksi. Itsensätyöllistämässä taas laskutuspalvelut voivat olla työtä tekevien apuna, jolloin työmuodosta puhutaan usein nimellä kevytyrittäjäyys. (Kiiski Kataja 2016, 14; TEM 2017, 1, 20)

Itsensätyöllistäminen on kansainvälinen ilmiö, joka työmuotona asemoituu ikään kuin yrittäjänä tehtävän työn ja palkansaajana tehtävän työn väliin. Itsensätyöllistäjiin suhtaudutaan tästä syystä eri maissa eri tavoin maan lainsäädännöstä riippuen. Euroopassa osassa maista itsensätyöllistäjille on määritetty oma asemansa lainsäädännössä. Usein työtä tekevät henkilöt jaetaan kuitenkin vain työntekijöihin ja yrittäjiin, jolloin itsensätyöllistäjiin suhtautuminen riippuu esimerkiksi siitä, miten työsuhteessa tehtävän työn tunnusmerkitö on maan laissa määritetty. Tällaisissa tilanteissa kyseisten kriteerien on hyvä olla selkeitä, jotta itsensätyöllistäjät voidaan asemoida helposti joko työntekijöiksi tai yrittäjiksi. Monissa maissa itsensätyöllistäjien sosiaaliturvaan liittyy myös puutteita ja haasteita, jotka johtuvat heidän lainsäädännöllisesti epäselvästä asemasta. Itsensätyöllistäjien sosiaaliturvasta onkin täten tärkeää keskustella, ja varsinkin siksi, koska heidän työnsä epäselvyyttä ja epävarmuus ovat myös tyypillisiä asioita. (Eurofound 2017, 38 - 39, 46, 60; TEM 2013, 3)

Laskutuspalveluyrityksiä hyödyntävät itsensätyöllistäjät eivät ole myöskään vain Suomea koskeva ilmiö, sillä laskutuspalveluita on toiminut muualla Euroopassa jo yli 20 vuoden ajan. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa, Ranskassa ja Ruotsissa on vuoden 2011 alussa toiminut yhteensä lähes 300 laskutuspalveluyritystä. (Arvas 2011, 55) Isossa-Britanniassa laskutuspalvelut kulkevat nimellä ”umbrella company”, Ranskassa nimellä ”portage salarial” ja Ruotsissa nimellä ”egenanställningsföretag” (Egenanställningsföretagens Branschorganisation 2018; Compare the Umbrella 2017; Menger 2017, 269). Laskutuspalveluissa ja niiden käytössä ei ole siis kyse aivan pienestä toiminnasta. On kuitenkin vaikeaa määrittellä, kuinka paljon Suomen kevytyrittäjäyttä vastaavaa yrittäjätoimintaa on muissa maissa, sillä laskutuspalvelut toimivat jonkin verran erilaisilla toimintamalleilla maasta ja maan lainsäädännöstä riippuen.

Monissa maissa laskutuspalveluyritysten tarkoituksena on mahdollistaa itsensätyöllistäjien yrittäjämäinen toiminta, eli oman osaamisen myyminen. Samalla tarkoituksena on kuitenkin myös taata itsensätyöllistäjille työntekijöiden sosiaaliturvan edut. Laskutuspalvelut toimivat itsensätyöllistäjälle näissä tapauksissa ikään kuin työnantajan roolissa. Tällainen tilanne on esimerkiksi Ranskassa ja Isossa-Britanniassa. (Menger 2017, 269; Compare the Umbrella

2017) Myös Ruotsissa kevytyrittäjät ovat työntekijän asemassa laskutuspalveluun nähden. Ruotsissa tämä juridinen asema pohjautuu verotuksen ja työoikeuden tiiviiseen kytkökseen. Kevytyrittäjät toimivat Ruotsissa työntekijöiden A-verokortilla ja laskutuspalveluyritykset yrittäjien ja työnantajien F-verokortilla. Tämä verotuksellinen asema taas tarkoittaa, että laskutuspalveluilla on velvollisuus hoitaa työnantajana kevytyrittäjien verotukseen ja sosiaaliturvamaksuihin liittyvät asiat. (Skatteverket 2017a, 2017b, 2017c)

Suomessa itsensätyöllistäminen ja kevytyrittäjäys eivät ole virallisia tapoja tehdä työtä, sillä lain edessä työtä tekevät ihmiset jaetaan vain yrittäjiin ja työntekijöihin (Ilmarinen 2017). Aikaisemmin laskutuspalvelut pyrkivät Suomessakin toimimaan kevytyrittäjää kohtaan työnantajan roolissa, mutta nykyisen lainsäädännön ja tehtyjen linjausten mukaan kevytyrittäjän ja laskutuspalvelun välisessä suhteessa ei ole kyse työsuhteesta. Näin ollen laskutuspalveluyritykset eivät ole kevytyrittäjien työnantajia. Tällaisen aseman vahvistaneet linjaukset ovat tapahtuneet osittain vasta viime vuosien aikana. Esimerkiksi työttömyysturvan osalta kevytyrittäjät katsottiin kokonaisuudessaan yrittäjiksi vuoden 2016 alusta alkaen uuden työttömyysturvalain tullessa voimaan. Tällöin työttömyysturvalain yrittäjämääritelmää laajennettiin yrittäjän eläkelakia vastaavaksi ja omassa työssään työllistyvän määritelmä poistettiin laista. (HE 94/2015; Varma 2017) Seuraava kevytyrittäjien asemaan liittyvä muutos tapahtui vuoden 2017 alussa, kun tapaturmavakuutusyhtiöt kieltäytyivät vakuuttamasta kevytyrittäjiä työntekijöiden lakisääteisen tapaturmavakuutuksen mukaisesti. Eläkevakuuttamisessa taas kevytyrittäjät katsottiin yrittäjiksi viimeistään 1.5.2017 alkaen. Tällöin työeläkeyhtiöt ja Eläketurvakeskus linjasivat, että kevytyrittäjät tulee eläkevakuuttaa TyEL:n ja YEL:n soveltamisalojen mukaisesti, mikä tarkoittaa kevytyrittäjien kohdalla YEL-vakuuttamista. Tätä linjausta ennen osa laskutuspalveluyrityksistä oli kohdellut kevytyrittäjiä eläkevakuuttamisen osalta työntekijöinä ja vain osa yrittäjinä. (Varma 2017) Suomen suurimmat laskutuspalveluyritykset, Eezy ja SLP Group Oy:n UKKO.fi, olivat esimerkiksi vakuuttaneet käyttäjänsä toukokuun 2017 alkuun saakka työntekijöinä TyEL:n mukaisesti (Talouselämä 2017). Tämänhetkinen lainsäädännöllinen tilanne kevytyrittäjien kohdalla onkin, että he ovat työ- ja sosiaalivakuutuslainsäädännössä yrittäjiä ja verotuksessa pääsääntöisesti palkansaajia (Ilmarinen 2017).

YEL-vakuuttamisen myötä kevytyrittäjien vastuu ja velvoitteet oman toimintansa eläkevakuuttamisesta ovat lisääntyneet. YEL-vakuutus on lakisääteinen vakuutus, joka jokaisen vakuuttamisvelvollisuuden ehdot täyttävän yrittäjän tulee ottaa. Vakuuttamisvelvollisuutta määrittävät ikä, yrittäjätoiminnan jatkuvuus sekä toimintaan

käytettävän työpanoksen suuruus. (Rissanen ym. 2017, 75, 81, 83) Yrittäjien eläkevakuuttaminen on luotu periaatteiltaan vakiintunutta yrittäjätoimintaa varten, josta vakuuttamisvelvollisuutta määrittävät ehdot myös kertovat. Kevytyrittäjätoiminta taas on luonteeltaan usein jaksottaista ja epävarmaa, eli toiminnasta saatavat tulot voivat vaihdella paljonkin. YEL-vakuuttamiseen liittyvät ehdot ja kevytyrittäjätoiminnan luonne ovatkin nostaneet yleiseen keskusteluun pohdintaa siitä, miten tällainen suhteellisen kankea eläkejärjestelmä voi sopia joustavuutta vaativan kevytyrittäjätoiminnan vakuuttamiseen. Kevytyrittäjät ovat tyypillisesti myös aloittavia yrittäjiä ja yhtenä laskutuspalveluiden käyttämisen syynä mainitaan usein yrittäjyyteen liittyvien velvoitteiden vähentäminen. Tämän lisäksi monet kevytyrittäjistä ovat tottuneet toiminnassaan työntekijän asemaan, joka heillä periaatteessa aikaisemmin myös oli. Näistä syistä johtuen voikin olla mahdollista, että kevytyrittäjille YEL-järjestelmään liittyvien vastuiden sisäistäminen sekä ylipäättään oman eläke- ja sosiaaliturvan ymmärtäminen voivat olla haastavia asioita. Tätä haastavuutta eivät myöskään varmasti helpota laskutuspalveluiden markkinointilauseet helposta ja vaivattomasta yrittäjätoiminnasta, jotka saavat kevytyrittäjät ehkä ymmärtämään toimintansa luonteen väärin. Kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisessa on siis tällä hetkellä varmasti sellaisia haasteita, joita ei vielä vuoden 2017 alkupuolella ollut.

1.2 Tutkielman tavoitteet ja tutkimusongelmat

Tutkielman ensimmäisenä tavoitteena on selvittää yrittäjien eläkejärjestelmän soveltuvuutta kevytyrittäjien työeläkevakuuttamiseen. Tutkielman toisena tavoitteena on selvittää niitä kehittämiskäsitteitä, joita kevytyrittäjien työeläkevakuuttaminen mahdollisesti tarvitsee. Tutkimukselle ei ole asetettu hypoteesia, mutta tausta-ajatuksena on, että YEL-järjestelmä ei ainakaan kaikilta osin ole kevytyrittäjien eläkevakuuttamisen kannalta soveltuvien työeläkejärjestelmä. Tämän näkemyksen perusteena on, että kevytyrittäjien siirtyminen YEL-järjestelmään herätti yleisesti paljon keskustelua, joten tuota keskustelua ei ole varmasti käyty myöskään aiheetta. Täten myös tulevaisuusnäkökulma kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisen kehittämisestä on perusteltu tutkimuskohde, sillä sitä tutkimalla nykyisiin haasteisiin voidaan löytää ratkaisuja. Varsinaisten tutkimusongelmien taustalla tutkielman yhtenä tavoitteena on myös kuvata kevytyrittäjyyden ilmiötä. Tämä tavoite on tärkeä, sillä kevytyrittäjyydestä ei ole

tarjolla kovin laajaa tutkimusta tai teoreettista tietoa, jonka pohjalta tutkimusongelmiin pystyttäisiin muutoin vastaamaan.

Tutkimusongelmiin etsitään vastauksia kahden päätutkimuskysymyksen kautta, jotka ovat seuraavat:

1. Miten YEL-vakuuttaminen soveltuu kevytyrittäjien eläkevakuuttamiseen?
2. Miten kevytyrittäjien työeläkevakuuttamista tulisi kehittää?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kannalta merkittävää on, onko YEL-järjestelmä tarpeeksi joustava kevytyrittäjyyden vaatimukseen nähden. Tärkeää on myös selvittää, liittyykö kevytyrittäjien vakuuttamisvelvollisuuden määrittämiseen haasteita, ovatko kevytyrittäjät tarpeeksi tietoisia YEL-järjestelmästä vakuuttaakseen toimintaansa lain tarkoittamalla tavalla, ja liittyykö kevytyrittäjien eläketurvaan huolenaiheita YEL-vakuuttamisen myötä. Tarkoitus on myös selvittää YEL-järjestelmän mahdollisia toimivia ja hyviä puolia. Näiden lisäksi muut aiheesta mahdollisesti esiin nousevat näkökulmat ovat tarkastelun kohteena.

Toisen tutkimuskysymyksen kautta on tarkoitus löytää ratkaisuja ensimmäisen tutkimuskysymyksen perusteella havaittuihin ongelmakohtiin. Toisen tutkimuskysymyksen kannalta merkittävää on myös aluksi luoda katsaus kevytyrittäjyyteen tulevaisuudessa. Tämä on tärkeää, jotta tiedetään, onko kevytyrittäjyydellä suosiota myös tulevaisuudessa. Merkittävää on myös tietää, mikä kevytyrittäjien juridinen asema tulee tulevaisuudessa olemaan, ja missä työeläkejärjestelmässä heidät tullaan täten jatkossa vakuuttamaan. Nämä tulevaisuuskatsauksen tiedot luovat siis omalta osalta perusteet sille, miten kevytyrittäjien työeläkevakuuttamista voidaan kehittää. Kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisen kehittämisessä tärkeänä lähtökohtana on työeläkejärjestelmän ehtojen ja kevytyrittäjyyden luonteen soveltuminen toisiinsa. Toisena erityisen tärkeänä lähtökohtana on eläketurvan näkökulma, joka tulee aina huomioida, kun tarkastelun kohteena on lakisääteinen eläkevakuuttaminen ja sen kehittäminen.

1.3 Tutkielman keskeiset käsitteet ja rajaukset

Tutkielman keskeisiä käsitteitä ovat itsensätyöllistäminen, kevytyrittäjä sekä laskutuspalvelu. Näiden lisäksi tärkeitä käsitteitä ovat yrittäjien eläkevakuuttamiseen liittyvät käsitteet, kuten

työtulo, jatkuvuusehto ja vakuutusmaksujousto. YEL-vakuuttamisen käsitteistöä ei avata tässä alaluvussa tarkemmin, sillä kyseiseen käsitteistöön perehdytään tutkielman teoriaosuudessa. Tutkielman muitakin keskeisiä käsitteitä määritetään laajemmin asiayhteydessään tutkielman teoriaosuudessa. Tähän perusteluna on, että käsitteet ovat tutkielman kannalta niin merkittäviä, että ne vaativat myös tarkempaa esittelyä. Tiivistettynä näillä kevytyrittäjyyteen liittyvillä käsitteillä tarkoitetaan kuitenkin seuraavaa:

Itsensätyöllistäjällä tarkoitetaan omassa työssään työllistyvää ja omaa osaamistaan hyödyntävää henkilöä, jonka työn ominaispiirteitä ovat työn yrittäjämäinen luonne sekä työn itsenäisyys (TEM 2017, 13).

Kevytyrittäjällä tarkoitetaan itsensätyöllistävää yksityishenkilöä (y-tunnuksetonta henkilöä), joka hyödyntää toiminnassaan laskutuspalveluyrityksen tarjoamia palveluita.

Laskutuspalvelulla tai *laskutuspalveluyrityksellä* tarkoitetaan yritystä, joka tarjoaa itsensätyöllistäjälle (kevytyrittäjälle) mahdollisuuden laskuttaa työsuorituksiaan ilman yrityksen perustamista.

Kevytyrittäjyyden käsitteestä mainittakoon, että kyseisen käsitteen käyttö ei ole täysin ongelmaton. Tämä johtuu siitä, että kyseessä on käsite, jolle ei ole virallista määritelmää. Kevytyrittäjyydellä tarkoitetaan joskus eri asioita, sillä käsitteellä voidaan tarkoittaa myös y-tunnuksellista itsensätyöllistäjää, joka hyödyntää toiminnassaan laskutuspalvelua. Kevytyrittäjyys on alun perin laskutuspalvelu UKKO.fi:n luoma markkinointitermi, joka sen jälkeen on levinnyt ja vakiintunut yleiseen käyttöön. Kaikki laskutuspalvelut eivät myöskään käytä asiakkaistaan kevytyrittäjä -termiä, vaan heistä saatetaan puhua esimerkiksi pajayrittäjinä, tai vain yksinkertaisesti laskutuspalvelua käyttävinä itsensätyöllistäjinä. Tässä tutkielmassa käytetään kuitenkin käsitettä ”kevytyrittäjä” ja sillä tarkoitetaan nimenomaisesti laskutuspalveluita hyödyntäviä yksityishenkilöitä. Perusteluna käsitteen ja määrittelyn käytölle on, että tässä tutkielmassa tarkoitettavalle kevytyrittäjyydelle on olemassa ominaispiirteitä, joiden tarkastelemiseksi tarvitaan myös käsite, jolla kyseisestä toiminnasta voidaan puhua. Toiminnalle ei myöskään ole olemassa muuta yhtä selkeää ja yhtä vakiintunutta käsitettä kuin kevytyrittäjyys. Esimerkiksi mediassa kyseinen käsite on myös laajasti käytössä. Tämän lisäksi useimmiten kevytyrittäjyydellä tarkoitetaan myös samaa asiaa, kuin mitä sillä tässäkin tutkielmassa tarkoitetaan. Näin ollen esitetystä ongelmallisuudesta huolimatta kevytyrittäjyyden käsite on perustelluin käsite, jota kyseisestä toiminnasta voidaan käyttää.

Tutkimuksen keskeisenä rajauksena on, että tutkielma keskittyy tutkimusongelmien mukaisesti vain kevytyrittäjyyteen ja heidän työeläkevakuuttamiseensa. Tarkoituksena ei ole täten selvittää mitään työeläkevakuuttamisen ulkopuolella olevia kevytyrittäjyyteen liittyviä kysymyksiä. Tällaisia aiheita voisivat esimerkiksi olla kevytyrittäjätoiminnan kannattavuus verrattuna toiminimeen tai kevytyrittäjien työttömyysturvaan liittyvien haasteiden tarkastelu. Teoriaosuudessa kevytyrittäjyyttä esitellään kuitenkin monipuolisesti myös eläkevakuuttamisen ulkopuolelta, jotta toiminnasta voidaan muodostaa kattava näkemys. Kevytyrittäjien eläkevakuuttamisessa tarkastelun kohteena on lakisääteinen työeläkevakuuttaminen, mutta tutkimuksessa käsitellään myös vapaaehtoista YEL-vakuuttamista sekä yrittäjien eläketurvan ja muun sosiaaliturvan kytköstä. Tämä siksi, että kyseisillä aiheilla on hyvin tiivis yhteys YEL-järjestelmään ja nämä aiheet ovat myös tämän tutkimuksen kannalta merkittäviä. Kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisen kehittämisessä tärkeänä rajauksena on, että kehitysideoiden taustalla tulee olla ne perusperiaatteet, mitä Suomen sosiaali- ja eläkevakuuttamiseen liittyy. Työeläkevakuuttamisen kehittämisessä ajatuksena on myös sen kehittäminen vain kevytyrittäjyyden näkökulmasta. Tämä tarkoittaa, että kehittämis ehdotuksista mahdollisesti esiin nouseviin muihin haasteisiin tai ongelmakohtiin ei tutkimuksessa ole tarkoitus etsiä täysin kattavia vastauksia. Mainittakoon kuitenkin vielä, että tarkoitus on löytää ja esittää sellaisia kehitysratkaisuja, jotka voisivat olla myös oikeasti toteutettavissa.

1.4 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus on menetelmiltään kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivisen tutkimuksen tyypillisten piirteiden mukaisesti tässäkin tutkimuksessa pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä syvällisesti ja mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillistä on myös induktiivinen analysointi, eli lähtökohtana ei ole teorian testaaminen, vaan tutkimusaineistoa tarkastellaan monitahoisesti sekä yksityiskohtaisesti. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164)

Tutkimuksessa käytettävänä tiedonkeruumenetelmänä on haastattelu, joka kvalitatiivisessa tutkimuksessa on myös useimmiten käytössä päätiedonkeruumenetelmänä. Haastattelujen kautta on mahdollisuus selvittää ennalta vähän tunnettua aihetta sekä syventää saatavia tietoja pyytämällä esimerkiksi perusteluita vastauksille. Tämän lisäksi haastatteluissa on mahdollisuus

saada tarkennuksia epäselviksi jääneisiin vastauksiin ja haastattelujen kautta voi myös saavuttaa monitahoista näkökulmaa tutkittavasta aiheesta. (Hirsijärvi ym. 2009, 205) Näiden syiden vuoksi haastattelut valikoituivat tässä tutkimuksessa käytettäväksi tiedonkeruumenetelmäksi.

Tutkimuksen tavoitteina on siis selvittää YEL-vakuuttamisen soveltuvuutta kevytyrittäjien eläkevakuuttamiseen sekä kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisen kehittämistä. Näiden tavoitteiden perusteella haastateltaviksi valikoitui henkilöitä, jotka ovat läheisesti tekemisissä YEL-vakuuttamisen, kevytyrittäjyyden tai näiden molempien aihealueiden kanssa. Haastattelujen kautta tutkimukseen on tarkoituksena saada kattava ja monipuolinen näkemys tutkittavasta aiheesta, joten haastateltavat henkilöt valikoituivat myös tämän tavoitteen mukaisesti. Haastateltavat tahot olivat laskutuspalvelut Eezy ja UKKO.fi, työeläkeyhtiö Ilmarinen, Eläketurvakeskus, Suomen sosiaali- ja terveysministeriö sekä Suomen Yrittäjät ry. Haastateltavien tarkempi esittely on alaluvussa 4.1. Tutkimusongelmien selvittämisen lisäksi haastatteluissa keskusteltiin kevytyrittäjyydestä myös hieman laaja-alaisemmin ja aihetta pohjustaen. Tämä johtui siitä, että kevytyrittäjyydestä ei ole tarjolla kovin kattavaa teoreettista tietoa ja kevytyrittäjyyden käsite on myös osittain ongelmallinen, kuten edellisessäkin alaluvussa mainittiin. Näin ollen kevytyrittäjyyden kanssa tekemisissä olevilta ja aihetta paremmin tuntevilta henkilöiltä pystyttiin myös varmentamaan aiheeseen liittyvää tietoa.

Tutkimushaastattelut toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Teemahaastattelu tarkoittaa, että haastattelun aihepiirit ovat etukäteen mietittyjä ja tiedossa, mutta kysymyksille ei ole määritetty tarkkaa muotoa tai järjestystä (Hirsijärvi ym. 2009, 208). Puolistrukturoitu haastattelu taas tarkoittaa, että haastatteluja varten suunniteltujen aihepiirien lisäksi myös tarkempia kysymyksiä on mietitty etukäteen ja tietyt kysymykset myös esitetään kaikille haastateltaville. Kysymysten järjestystä ei ole kuitenkaan lyöty tässäkään tapauksessa lukkoon. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a) Puolistrukturoidun teemahaastattelun toteutus tarkoitti tässä tutkimuksessa, että tutkimushaastatteluja varten oli tehty teemoihin perustuva haastattelurunko kysymysten muotoon. Haastatteluja tehdessä kysymyksissä edettiin tarvittaessa kuitenkin satunnaisessa järjestyksessä sen mukaan, miten haastattelut etenivät ja tutkittavia asioita tuli ilmi. Myös sanamuodot kysymysten esittämisessä vaihtelivat. Haastattelurungossa olevien kysymysten lisäksi käsiteltävistä aiheista kysyttiin haastateltavilta tarkentavia kysymyksiä ja lisäkysymyksiä sen mukaan, kun tarvetta oli. Pääsääntöisesti haastattelukysymyksiä ei toimitettu haastatteleville etukäteen. Poikkeuksena tästä oli yksi haastattelu, jossa haastateltava nimenomaisesti pyysi saada kysymykset etukäteen nähtäväksi.

Hänelle kysymysrunko toimitettiin viikko ennen haastattelua ja hän vastasi kysymyksiin tutkimushaastattelun lisäksi myös sähköpostitse. Haastattelurunko on tehty suhteellisen tarkkaan kysymysrunгон muotoon myös juuri tämän takia, että yhdelle haastateltavalle kysymykset piti toimittaa pyynnöstä etukäteen. Tutkimushaastatteluissa käytetty haastattelurunko löytyy liitteestä 1.

Tämä tutkimus on aineisto- ja teorialähtöisyydeltään teoriasidonnainen tutkimus. Teoriasidonnaisuus tarkoittaa, että aineiston analysointi ei suoraan perustu tutkielman teoriaan, mutta kytkentöjä teoriaosuuteen on kuitenkin havaittavissa. Tutkimuksen aineistosta tehdyille havainnoille ja tulkinnoille pyritään täten etsimään tutkielman teoriaosuudesta selityksiä ja vahvistusta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b) Aineiston analysointi tehdään tässä tutkimuksessa teemoittelulla. Teemoittelu tarkoittaa, että analysointi tehdään muodostamalla tutkimuksen kannalta keskeisiä aiheita joko aineistolähtöisesti haastattelujen perusteella tai teorialähtöisesti tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen perusteella. Teemoittelu on teemahaastatteluille myös luonteva analysointitapa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c) Tässä tutkimuksessa teemoittelu tapahtuu aineistolähtöisesti tutkimushaastatteluista ilmenevien keskeisten aiheiden perusteella. Tämä on myös kvalitatiivisen tutkimuksen induktiivisen analysoinnin mukaista. Tutkielman teoriasidonnaisuuden mukaisesti näille havainnoille esitetään kuitenkin myös tutkielman teoriaan pohjautuvia perusteluja.

1.5 Aikaisemmat tutkimukset

Tämän tutkimuksen aihe-alueesta, eli kevytyrittäjistä YEL-järjestelmässä tai kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisesta, ei ole suoranaisesti tehty aikaisempaa tutkimusta. Aihealue on esiteltyjen muutosten takia melko uusi, ja kokonaisuudessaankin kevytyrittäjyyteen sekä laskutuspalveluihin liittyvää tutkimusta on vielä melko vähän. Laskutuspalveluiden toiminnasta ja kevytyrittäjyydestä on tehty jonkin verran opinnäytetöitä sekä pro gradu -tutkielmia, mutta esimerkiksi kevytyrittäjien juridisessa asemassa viime vuosina tapahtuneet muutokset ovat tehneet osassa näistä tutkimuksista esitettävästä tiedosta jo vanhentunutta. Kevytyrittäjyyttä tai itsensä työllistämistä käsitteleviä Suomessa tehtyjä laajempia tutkimuksia ovat esimerkiksi ”Itsensä työllistäjät -vertailuselvitys - Sosiaaliturvan, kilpailulainsäädännön ja työsopimuslainsäädännön soveltaminen Tanskassa, Ruotsissa, Saksassa, Iso-Britanniassa ja Virossa” (TEM 2013), ”Selvitys työttömyysturvajärjestelmän muutostarpeista palkkatyön ja

yrittäjyyden välimaastossa” (TEM 2016), ”Itsensätyöllistäminen ja jakamistalous työelämän murroksessa” (TEM 2017) sekä ”Kevytyrittäjäyys itsensä työllistämisen muotona” (Sitra & Eezy 2016).

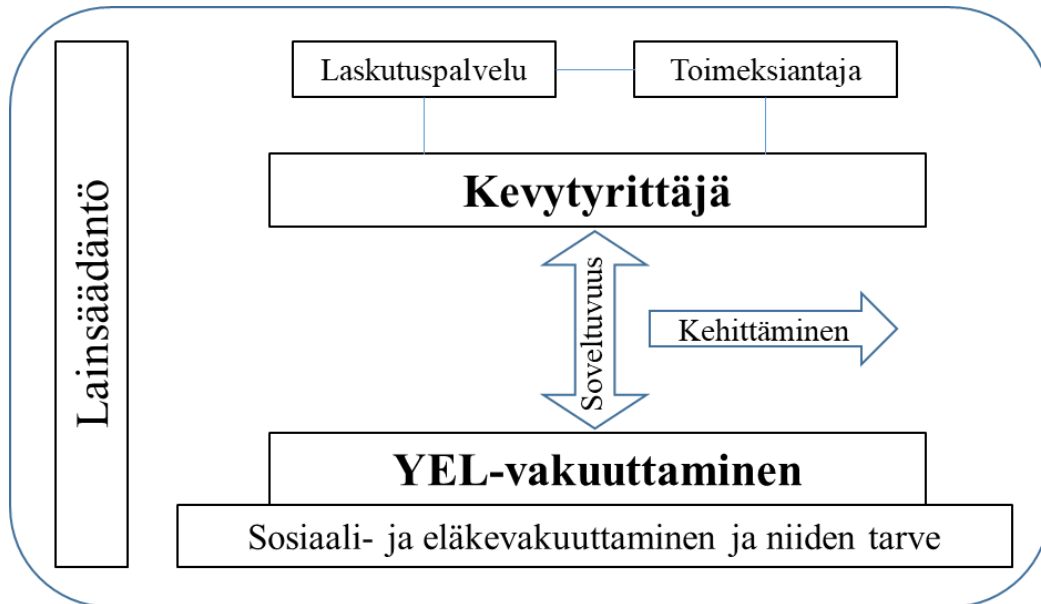
Kansainvälistä itsensätyöllistämiseen liittyvää tutkimusta ovat Euroopan sosiaalipolitiikkaverkoston (European Social Policy Network, ESPN) julkaisut itsensätyöllistäjien sosiaaliturvasta eri Euroopan maissa. Jokaisesta maasta on tehty siis oma raporttinsa, joista Suomea koskeva on nimeltään ”ESPN Thematic Report on Access to social protection of people working as self-employed or on non-standard contracts – Finland 2017” (Kalliomaa-Puha & Kangas 2017). Muita kansainvälisiä julkaisuja aiheesta ovat esimerkiksi ”Umbrella Companies in Europe – a study on their growth behaviors and job creation. An explorative study of all companies in Sweden, France and United Kingdom who offers Umbrella Employment, Portage Salarial, Egenanställning” (Arvas 2011) sekä ”Exploring self-employment in the European Union” (Eurofound 2017).

Aihetta koskeviin tutkimuksiin liittyen merkittävää on mainita, että tällä hetkellä sosiaali- ja terveysministeriössä on käynnissä epävirallisen työryhmän selvitys YEL-vakuuttamisen kehittämisestä työn murroksen näkökulmasta. Tärkeänä näkökulmana selvityksessä on esimerkiksi juuri itsensätyöllistäjien sekä myös kevytyrittäjien tilanne YEL-järjestelmässä. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmän selvityksessä etsitään siis ainakin osittain samoihin kysymyksiin vastauksia kuin tässäkin tutkielmassa. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksen on määrä valmistua vuoden 2018 loppuun mennessä.

1.6 Teoreettinen viitekehys

Tutkielman teoriaosuus rakentuu vahvasti kahden aihealueen ympärille. Nämä ovat YEL-vakuuttaminen ja kevytyrittäjäyys. Kuviosta 1 ilmenee tutkielman teoreettinen viitekehys yksinkertaisessa ja pelkistetyssä muodossaan. Tutkielman taustateorianä on yrittäjien eläkevakuuttaminen sekä siihen liittyvät ehdot ja ominaisuudet. Tärkeässä osassa tutkielman taustateoriaa on myös sosiaalivakuutuksen tarve sekä Suomessa tapahtuvan eläkevakuuttamisen perusteet. Taustateoriassa esitellään siis YEL-järjestelmää ja perustellaan eläkevakuuttamisen tarvetta, mikä antaa teoreettisen pohjan tutkimusaineiston tarkasteluun. Tutkielman tulkintateorianä taas on kevytyrittäjäyden ilmiö, jossa tärkeänä on esimerkiksi

kevytyrittäjyyden toimintamallin ja toiminnan luonteen kuvaaminen sekä kevytyrittäjän juridiset suhteet laskutuspalveluyritykseen ja toimeksiantajaan. Tulkintateoria kevytyrittäjätoiminnasta antaa myös perusteet sille, mitä tutkimuksessa halutaan selvittää. Tulkintateoria on täten pohjana määritetyille tutkimuskysymyksille.

Kuvio 1: Teoreettinen viitekehys

Lainsäädännön näkökulma on koko tutkielman teoriaosuudessa merkittävässä osassa. Tämä on tärkeää, sillä tutkielmassa käsitellään lakisääteistä eläkevakuutusta ja työtä tekevien henkilöiden juridista asemaa. Kuviossa 1 olevat nuolet kuvaavat tutkielman empiriaosuuden yhteyttä tutkielman teoriaosuuteen. Tutkimuksessa YEL-järjestelmää tarkastellaan siis kevytyrittäjyyden näkökulmasta, ja tästä tarkastelusta on tarkoitus löytää havaintoja järjestelmän soveltuvuuteen liittyen. Tehtyjen havaintojen perusteella voidaan taas siirtyä kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisen kehittämisen tarkasteluun.

1.7 Tutkielman rakenne

Tutkielma rakentuu johdannosta, kahdesta teorialuvusta, yhdestä varsinaisesta empiricaluvusta sekä yhteenvedosta. Tutkielman taustateoriaa käsitellään luvussa 2. Luku rakentuu sosiaalivakuuttamisen esittelystä, sosiaalivakuutuksen tarpeellisuuden perusteluista,

eläkevakuuttamisesta Suomessa sekä YEL-vakuuttamisesta ja sen ominaisuuksista. Pääpainona luvussa 2 on YEL-vakuuttamisen esittely. Luku 3 on tutkielman toinen teorialuku, joka käsittelee tutkielman tulkintateoriaa kevytyrittäjyydestä. Luvussa keskitytään kevytyrittäjyyden määrittelyyn, kevytyrittäjätoiminnan ja laskutuspalveluiden toiminnan kuvaamiseen, kevytyrittäjien juridiseen asemaan sekä myös kevytyrittäjien sosiaaliturvan erityispiirteisiin. Lopuksi luvussa tehdään yhteenveto kevytyrittäjyydestä. Luvussa 3 luodaan täten kattava kuvaus kevytyrittäjyyden ilmiöstä Suomessa.

Luku 4 on tutkielman empiriaosuus, joka perustuu tutkimushaastatteluihin. Luvun alussa esitellään haastateltavat tahot ja kerrotaan myös haastatteluiden toteutuksesta. Tämän jälkeen luvussa tarkastellaan YEL-järjestelmän soveltuvuutta kevytyrittäjien eläkevakuuttamiseen. Nykyisen järjestelmän tarkastelun jälkeen luvussa keskitytään kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisen kehittämiseen. Luku 4 rakentuu siis niin, että alaluvussa 4.2 käsitellään tutkielman ensimmäistä tutkimuskysymystä ja alaluvussa 4.3 toista tutkimuskysymystä.

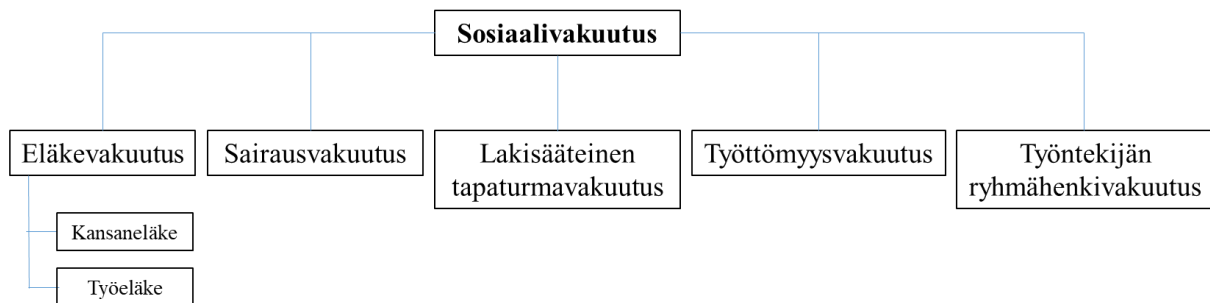
Lopuksi luvussa 5 on vuorossa tutkielman yhteenveto. Yhteenvedon aluksi esitetään tutkimuksen johtopäätökset tutkimustuloksiin perustuen. Tämän jälkeen on vuorossa tutkimuksen arviointi. Viimeisimpänä tutkielmassa esitetään katsaus tulevaisuuteen sekä mahdollisiin jatkotutkimusaiheisiin.

2 YRITTÄJIEN TYÖELÄKEVAKUUTTAMINEN

Suomessa yrittäjien työeläkevakuuttaminen on yksi eläkevakuuttamisen osa-alue. Eläkevakuuttaminen puolestaan taas kuuluu sosiaalivakuutuksen suurempaan kokonaisuuteen. Sosiaalivakuutuksella on tärkeitä tehtäviä hyvinvointivaltiossa ja tämän takia julkisen vallan järjestämälle lakisääteiselle sosiaalivakuutukselle on olemassa myös monia perusteluita. Tämän luvun aluksi esitellään sosiaalivakuuttamista ja sosiaalivakuuttamisen tarvetta. Sen jälkeen tarkastellaan lyhyesti eläkevakuuttamista Suomessa. Tämän jälkeen luvussa tarkastellaan lähemmin yrittäjien eläkevakuuttamista ja sen ominaisuuksia, sekä yrittäjien eläketurvan ja muun sosiaaliturvan kytköstä.

2.1 Sosiaalivakuutuksen tarve ja eläkevakuuttaminen Suomessa

Sosiaalivakuuttaminen on sosiaaliturvaan kuuluva kokonaisuus. Sosiaalivakuutuksen avulla vastataan niihin taloudellisiin ja sosiaalisiin riskeihin, joita ihminen voi kohdata elämänsä aikana. Tarkemmin sanottuna sosiaalivakuuttaminen on lainsäädäntöön perustuvaa ja julkisen vallan ohjaamaa vakuuttamista, jolla on tarkoitus vastata lainsäädännössä sosiaalisiksi riskeiksi määriteltyihin henkilöriskeihin. Ominaispiirteitä sosiaalivakuuttamiselle on sen lakisääteisyys ja pakollisuus. Ominaista sosiaalivakuuttamiselle myös on, että se ei yleensä sisällä tarveharkintaa. Suomessa sosiaalivakuutus jakautuu kuvion 2 mukaisesti viiteen eri osaan, jotka ovat eläke-, sairaus-, tapaturma- ja työttömyysvakuutus sekä työntekijän ryhmähenkivakuutus. (Kangas & Niemelä 2017, 20 - 22, 24)

Kuvio 2: Sosiaalivakuutuksen jaottelua

2.1.1 Sosiaalivakuutuksen perustelut ja tavoitteet

Historiallisesta näkökulmasta katsottuna sosiaalivakuutus on eri yhteiskunnissa kehittynyt siirryttäessä luontoistaloudesta teollistuvaan palkkayhteiskuntaan, jolloin vapaaehtoisen auttamisen muodot ovat käyneet riittämättömiksi. Sosiaalivakuutus on tällöin vastannut paremmin palkkatyötä tekevien henkilöiden kohtaamiin riskeihin sekä edistänyt myös työmarkkinoiden toimivuutta. Sosiaalivakuutuksen tavoitteet perustuvat nykyisinkin sekä yksilöllisiin että kollektiivisiin tarpeisiin. (Kangas & Niemelä 2017, 24, 26)

Sosiaaliturvan kokonaisuuteen kuuluva sosiaalivakuutus vastaa omalta osaltaan myös niiden tehtävien toteutumisesta, joita hyvinvointivaltiolle sekä sosiaaliturvan hoidettavaksi kuuluu.

Hyvinvointivaltion yhtenä tärkeänä tehtävänä yhteiskunnassa on toteuttaa tulojen vertikaalista ja horisontaalista uudelleenjakoa. Tulojen vertikaalista jakoa voidaan kutsua hyvinvointivaltion Robin Hood -tehtäväksi, jonka tavoitteena on ihmisten vähimmäiselintason turvaaminen ja sosiaalisen syrjäytymisen ehkäiseminen. Vertikaalisessa tulojaossa varoja siirretään siis varakkaammilta henkilöiltä vähävaraisemmille. Horisontaalinen uudelleenjakoa taas tarkoittaa tulojen jakoa ihmisen elinkaaren eri vaiheiden välillä. Hyvänä esimerkkinä tästä toimii eläkevakuutus. Horisontaalista uudelleenjakoa voidaan kutsua hyvinvointivaltion piggy-bank -tehtäväksi, sillä valtio toimii tässä tehtävässään ikään kuin säästöpossun tavoin. Näistä kahdesta hyvinvointivaltion tehtävästä sosiaalivakuutuksella on merkittävä rooli etenkin horisontaalisen uudelleenjaon tehtävän toteuttamisessa. (Barr 2001, 1; Euzeby 2004, 109; Kangas & Niemelä 2017, 30 - 31)

Sosiaalivakuutuksen tarpeellisuutta voidaan perustella myös sillä, että ihmisillä ei ole riittävää informaatiota käytössään, jotta he voisivat yksilöinä hoitaa sosiaalivakuutukselle kuuluvia tehtäviä. Teoriassa täydellisen informaation markkinoilla jokainen henkilö voisi oman tarpeensa mukaan esimerkiksi säästää itse vanhuutensa varalle tai ottaa lainaa opintojaan varten, jolloin valtion väliintulo tulojen uudelleenjaossa ei olisi tarpeellista. Ihmisillä ei ole kuitenkaan tällaista täydellistä informaatiota käytössään, jotta näin voitaisiin toimia. Elinkaaren eri vaiheisiin liittyy todellisuudessa merkittävästi epävarmuutta, jonka turvaamiseen tarvitaan lakisääteisesti järjestettyä sosiaalivakuutusta. (Barr 2001, 12 - 13, 23)

Lakisääteisesti järjestetyn sosiaalivakuutuksen perusteet ovat osittain julkistaloudellisia. Sosiaalivakuutus voidaan määritellä julkishyödykkeeksi, eli sosiaalivakuutuksen vaikutuksista hyötyvät käytännössä kaikki yhteiskunnan jäsenet, mutta kellekään yksittäisellä taholla ei välttämättä ole intressiä järjestää sitä vapaamatkustajaongelman vuoksi. Lakisääteisesti järjestettynä tämä ongelma poistuu, kun kaikki osallistuvat sekä sosiaalivakuutuksen kustannuksiin että hyötyihin. (Kangas & Niemelä 2017, 27)

Sosiaalivakuutuksella pystytään vastaamaan myös yksityisiä markkinoita paremmin epäsymmetrisen informaation tuomiin ongelmiin. Epäsymmetrisen informaation ilmiöitä ovat haitallinen valikoituminen (adverse selection) ja moraalikato (moral hazard). Haitallisen valikoitumisen tilanne syntyy, kun vakuutusyhtiö hinnoittelee vakuutuksen asiakaskunnan keskimääräisen onnettomuusriskin mukaisesti ja vakuutuksen piiriin hakeutuvatkin vain ne, joiden riski on keskimääräistä korkeampi. Tällöin vakuutuksen hintaa joudutaan korottamaan hyvin paljon tai vakuutusta ei voida tarjota ollenkaan. Moraalikato taas tarkoittaa tilannetta,

jossa vakuutettu henkilö lisää riskinottoaan tai vähentää huolellisuuttaan vakuutettuun kohteeseen liittyen, koska vakuutuksenantaja kantaa vakuutussopimuksen mukaisesti osan mahdollisesti realisoituvan riskin seurauksista. (Kangas & Niemelä 2017, 27 - 28; Tuomala 2004, 273)

Yksityiset markkinat epäonnistuvat tai ovat vähintäänkin riittämättömiä vastaamaan sosiaalisiin riskeihin, jolloin lakisääteiselle sosiaalivakuutukselle on perusteltua tarvetta. Sosiaalivakuutuksen pakollisuuden takia esimerkiksi haitallisen valikoitumisen ongelmaa pystytään välttämään, kun kaikki ovat velvoitettuja osallistumaan sosiaalivakuutusjärjestelmiin. Moraalikadon tuomaa ongelmaa sosiaalivakuutuksella ei pystytä täysin poistamaan, mutta julkisella sektorilla on yksityistä sektoria monipuolisempia keinoja yksilöiden käyttäytymisen ohjaamiseen. Näitä keinoja ovat esimerkiksi lainsäädäntö, verotus ja erilaiset tuet. (Barr 2001, 40; Kangas & Niemelä 2017, 28 - 29; Tuomala 2004, 273 - 274)

Sosiaalivakuutukselle on julkistaloudellisten perusteluiden lisäksi myös yhteiskunnallisia perusteluita. Perimmäisenä tarkoituksenaan sosiaalivakuutus lisää ihmisissä taloudellisen turvallisuuden tunnetta, jolloin heidän luottamuksensa tulevaisuuteen lisääntyy ja positiivinen riskinotto mahdollistuu. Sosiaalivakuutus luo myös pääomia ja tukee yksityistä kulutusta, joten sosiaalivakuutus luo tätä kautta edellytyksiä taloudelliselle kasvulle. Näiden sosiaalivakuutusta tukevien perusteluiden lisäksi ominaista sosiaalivakuutukselle myös on, että se lisää sosiaalista koheesiota ja yhteiskunnallista integraatiota kollektiivisuutensa ansiosta. Kun vakuutus on siis pakollinen ja koskee kaikkia, kukaan yksittäinen tuensaja ei leimaudu ja koe syyllistämistä tukien vastaanottamisesta tai vakuutuksen piiriin hakeutumisesta. (Kangas & Niemelä 2017, 29 - 30)

2.1.2 Eläkevakuuttaminen Suomessa

Suomessa eläkevakuuttaminen on vahvasti lakisääteistä ja pakollista. Vapaaehtoisella eläkevakuuttamisella on eläkejärjestelmässämme vain täydentävä rooli. Lakisääteinen eläketurva rakentuu kansaneläkkeestä ja työeläkkeestä, kuten kuviosta 2 on myös havaittavissa. Kansaneläke on myöntöperusteeltaan asumisperusteinen ja sen tehtävänä on turvata eläkeläisen perustoimeentulo. Verovaroin rahoitettavan kansaneläkkeen etuuksia ovat vanhuuseläke, työkyvyttömyyseläke, perhe-eläke ja erinäiset kuntoutusetuudet. Osaksi kansaneläkettä

voidaan katsoa kuuluvan myös takuueläkkeen, jolla turvataan vähimmäiseläkkeen määrä. Tämä vähimmäiseläke on 775,27 euroa kuukaudessa (vuonna 2018). Takuueläkettä maksetaan henkilöille, joiden eläke ennen verotusta on yhteensä korkeintaan 768,59 euroa kuukaudessa (vuonna 2018). (Havakka, Niemelä & Uusitalo 2017, 91, 96; Kela 2017a)

Vaikka kansaneläke takaakin ihmisen perustoimeentuloa, on Suomen eläkejärjestelmän varsinainen perusta työeläkkeessä. Tämä tarkoittaa, että eläketulovähenteisen kansaneläkkeen tehtävänä on enemminkin tarvittaessa täydentää työeläkemaksuista kertyvää työeläketurvaa. Työeläke on ansioperusteinen eläke ja nimensä mukaisesti se koskee käytännössä kaikkia Suomessa työtä tekeviä henkilöitä. Suomessa työskentelevien henkilöiden lisäksi työeläke koskee Suomesta ulkomaan komennuksella olevia työntekijöitä. (Havakka ym. 2017, 91, 99)

Työeläke perustuu eri aloja koskeviin työeläkelakeihin. Yksityisen sektorin työeläkelakeja ovat työsuhteessa olevien työntekijän eläkelaki (TyEL) ja merimieseläkelaki (MEL) sekä yrittäjiä koskevat yrittäjän eläkelaki (YEL) ja maatalousyrittäjän eläkelaki (MYEL). Julkisella sektorilla työskenteleviä henkilöitä koskee taas julkisten alojen eläkelaki (JuEL). (Rissanen ym. 2017, 17) TyEL:n piiriin kuului vuoden 2015 lopussa noin 61 prosenttia, JuEL:n piiriin noin 27 prosenttia, YEL:n piiriin noin kahdeksan prosenttia, MYEL:n piiriin noin kolme prosenttia ja MEL:n piiriin noin 0,2 prosenttia kaikista työeläkevakuutetuista. Yhteensä työeläkevakuutettuja vuoden 2015 lopussa oli noin 2 333 000 henkilöä. (Nyman & Kiviniemi 2017, 7).

Työeläkkeen ominaispiirteitä Suomessa ovat sen kattavuus, katottomuus, koskemattomuus ja indeksisidonnaisuus. Kattavuus tarkoittaa, että lähes kaikki työstä saatavat ansiot kerryttävät Suomessa työeläkettä. Katottomuus taas tarkoittaa, että työeläkettä kerryttävillä ansioilla ei ole enimmäismäärää. Tästä poikkeuksena ovat kuitenkin esimerkiksi työsuhdeoptiot, osakepalkkiot ja yrittäjän vahvistettavan työtulon enimmäismäärän ylittävät tulot. Koskemattomuusperiaate liittyy kertyneisiin eläkkeisiin ja tarkoittaa, että työnantajan vaihto tai eri eläkelain piiriin siirtyminen ei vaikuta kertyneeseen eläkkeeseen. Työeläkkeiden indeksisidonnaisuuden ansiosta työeläke säilyttää myös arvonsa, sillä eläke suhteutetaan indekseillä vallitsevaan palkka- ja hintatasoon. (Havakka ym. 2017, 99 - 100, 103; Rissanen ym. 2017, 15 - 16; TELA 2016)

Suomen työeläkejärjestelmä on vahvasti etuusperusteinen. Etuusperusteisuus tarkoittaa, että eläke-etuuden taso ja eläketurvan karttumisen ehdot on määritetty etukäteen. Etuuksien maksamiseen tarvittava rahoitus taas kerätään tarpeen mukaan. Tämä tarkoittaa, että riittävän

rahoituksen takaamiseksi eläkemaksutasot voivat eläkejärjestelmässämme tarvittaessa joustaa. (Havakka ym. 2017, 90) Työeläkkeiden rahoituksesta päävastuun kantavat työntekijät, työnantajat ja yrittäjät. Valtio subventoi kuitenkin yrittäjän eläkelain, maatalousyrittäjän eläkelain ja merimieseläkelain mukaisten eläkkeiden rahoitusta siltä osin, kun on tarvetta. (Rissanen ym. 2017, 16) Esimerkiksi vuonna 2015 valtion subventoima osuus yrittäjien eläkemenosta oli noin 7,6 prosenttia (ETK 2017a).

Työeläkejärjestelmämme toimii pääsääntöisesti jakojärjestelmän periaatteiden mukaisesti. Jakojärjestelmässä vuodessa maksettavat työeläkkeet rahoitetaan samana vuonna kerättävillä työeläkemaksuilla. Yrittäjän ja maatalousyrittäjien eläkejärjestelmät toimivat täysin jakojärjestelmän periaattein. Työntekijöiden eläkejärjestelmä ja merimiesteneläkejärjestelmä sen sijaan ovat osittain rahastoivia järjestelmiä. Tämä tarkoittaa, että osa kerätyistä työeläkemaksuista rahastoidaan kertyvien eläkkeiden maksua varten tulevaisuuteen. Julkisten alojen eläkejärjestelmä taas toimii jakojärjestelmän periaatteiden mukaisesti, mutta eläkemaksuja on myös rahastoitu puskurirahastoihin tulevaisuutta varten, jotta vakuutusmaksujen nousupaineita voitaisiin vähentää. (Havakka ym. 2017, 90; Rissanen ym. 2017, 16 - 18)

2.2 YEL-vakuuttaminen

Yrittäjien eläkevakuuttamisesta säädetään Suomessa yrittäjän eläkelaislaissa. Alun perin yrittäjien eläkelaki tuli Suomessa voimaan vuonna 1970. Tämän jälkeen lakia on ajantasaistettu ja yrittäjän määritelmää on laajennettu. Peruseriaatteiltaan laki on kuitenkin edelleen alkuperäistä vastaava. Yrittäjien eläkevakuuttamisen tarkoituksena on turvata vakuutettujen toimeentulo tilanteissa, joissa työansiot lakkaavat vanhuuden, työkyvyttömyyden tai perheenhuoltajan kuoleman vuoksi. (Rissanen ym. 2017, 46 - 47, 75)

2.2.1 Vakuuttamisvelvollisuus

Yrittäjän eläkelain mukaista vakuuttamisvelvollisuutta määrittävät erinäiset ehdot, joiden tulee täytyä lain soveltamiseksi henkilöön. Yrittäjän eläkelaisla yrittäjä määritellään henkilöksi,

joka työskentelee yrityksessä ja tekee ansiotyötä, olematta kuitenkaan työ- tai virkasuhteessa yritykseen. Pelkkä yrityksen omistaminen ei täytä yrittäjän eläkelain yrittäjän määritelmää. Maatalousyrittäjät on rajattu myös pois yrittäjän eläkelain soveltamisalasta, sillä heidät vakuutetaan maatalousyrittäjän eläkelain mukaisesti. (Rissanen ym. 2017, 75)

Iän puolesta vakuuttamisvelvollisuus alkaa 18 ikävuoden täyttämistä seuraavasta kalenterikuukaudesta ja päättyy viimeistään sen kalenterikuukauden loppuun, kun vakuutettu täyttää ikäluokkansa vakuuttamisvelvollisuuden ylärajan. Vuonna 1957 tai sitä ennen syntyneen yrittäjän vakuuttamisvelvollisuus päättyy henkilön täyttäessä 68 vuotta, vuosina 1958 - 1961 syntyneillä täyttäessä 69 vuotta ja vuonna 1962 tai sen jälkeen syntyneillä täyttäessä 70 vuotta. Vakuuttamisvelvollisuus voi päättyä myös vakuuttamisvelvollisuuden yläikärajaa aikaisemmin, jos yrittäjä siirtyy vanhuuseläkkeelle ennen yläikärajan saavuttamista. Yrittäjän eläkelain mukainen vakuuttamisvelvollisuus ei koske myöskään yrittäjiä, jotka ovat siirtyneet jo jonkin muun työeläkelain mukaiselle täydelle vanhuuseläkkeelle. (Rissanen ym. 2017, 75 - 76)

Yrittäjän eläkelain (22.12.2006/1272) 8 § kertoo oikeudesta vanhuuseläkkeeseen seuraavasti:

Yrittäjän alin vanhuuseläkeikä määräytyy hänen syntymävuotensa mukaan seuraavasti:

1) vuonna 1954 ja sitä ennen syntyneellä 63 vuotta; 2) vuonna 1955 syntyneellä 63 vuotta ja 3 kuukautta; 3) vuonna 1956 syntyneellä 63 vuotta ja 6 kuukautta; 4) vuonna 1957 syntyneellä 63 vuotta ja 9 kuukautta; 5) vuonna 1958 syntyneellä 64 vuotta; 6) vuonna 1959 syntyneellä 64 vuotta ja 3 kuukautta; 7) vuonna 1960 syntyneellä 64 vuotta ja 6 kuukautta; 8) vuonna 1961 syntyneellä 64 vuotta ja 9 kuukautta; 9) vuosina 1962–1964 syntyneellä 65 vuotta.

Vuonna 1965 ja sen jälkeen syntyneen yrittäjän alin vanhuuseläkeikä sopeutetaan eliniän muutokseen 76 §:n ja työntekijän eläkelain 83 §:n mukaisesti ja ikä vahvistetaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella vuodelle, jona yrittäjä täyttää 62 vuotta.

Ikään liittyvien ehtojen lisäksi yrittäjän vakuuttamisvelvollisuus edellyttää yrittäjätoiminnan jatkuvuutta. Vakuuttamisvelvollisuuden ehto jatkuvuuden osalta täyttyy, jos yrittäjätoiminta kestää yhtäjaksoisesti yli neljän kuukauden ajan. (Rissanen ym. 2017, 76) Tämän ehdon määrittämisessä voidaan käyttää apuna esimerkiksi toiminimen, yhteisön tai yhtymän puitteissa

tapahtuvaa yrittäjätoimintaa ja ennakkoperintäkisteriin kirjautumisen ajankohtaa. Näin ollen tämän kirjautumisen ajankohdan ja siitä eteenpäin jatkuvan yrittäjätoiminnan perusteella yrittäjän eläkelain edellyttämä yritystoiminnan jatkuvuusehto voidaan usein myös vaivattomasti todentaa. (Työeläkelakipalvelu 2017a)

Yrittäjätoiminta voi olla myös pienimuotoista ja alkaa vähitellen, jolloin jatkuvuusehdon määrittäminen on edellä mainittua haastavampaa. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi toimeksiantojen perusteella työtä tekevilla itsensätyöllistäjillä sekä muilla keikkatyötä tekevilla yrittäjillä. Keikkatöihin perustuvalla yrittäjätoiminnalle ominaispiirteinä on usein työn epäsäännöllisyys ja toiminnan tulevaisuuteen liittyvä epävarmuus. Näin ollen toiminnan jatkuvuudesta ja laajuudesta ei välttämättä ole tarpeeksi informaatiota saatavilla, jotta jatkuvuusehdon täyttäminen voitaisiin yksiselitteisesti todentaa. (Työeläkelakipalvelu 2017a)

Vakuuttamisvelvollisuuden jatkuvuusehdon toteutumisen arvioinnissa tarvitaan keikkatyötä tekevien kohdalla heidän itsensä suorittamaa arviointia yritystoimintansa jatkuvuudesta. Vakuuttamisvelvollisuuden arviointi sisältää tällaisissa tilanteissa usein myös tulkinnanvaraa. Ohjeistuksena jatkuvuusehdon täyttämisen arviointiin on, että jos lyhytkestoisia keikkoja tai toimeksiantoja on 1 - 2 vuodessa, jatkuvuusehto ei todennäköisesti täyty. Jos toimeksiantoja on 3 - 4 vuodessa, YEL-vakuutus saattaa tulla kyseeseen ja vakuuttamisvelvollisuus vaatii yrittäjätoiminnan tapauskohtaista arviointia. Jos toimeksiantoja taas on vuodessa yli neljä tai toimeksiannot ajoittuvat yli neljän kuukauden kokonaisajalle, vakuuttamisvelvollisuuden jatkuvuusehto täyttyy. Toimeksiantojen ajoituessa vuodessa alle neljän kuukauden yhdenjaksoiselle ajanjaksolle jatkuvuusehto ei täyty ellei yrittäjyydessä ole kyse kausiluontoisesta yrittäjätoiminnasta. Vuodesta toiseen toistuva lyhytkestoinen ja kausiluontoinen yrittäjätoiminta katsotaan siis jatkuvuusehdon täyttäväksi yrittäjätoiminnaksi. (Työeläkelakipalvelu 2017a)

Näiden edellä mainittujen yrittäjän eläkelain mukaisten vakuuttamisvelvollisuuden edellytysten lisäksi vakuuttamisvelvollisuutta määrittää yrittäjän vahvistetun työtulon taso. Tämä tarkoittaa, että yrittäjälle vahvistetun työtulon tulee olla vähintään 7656,26 euroa vuodessa (vuoden 2018 määritetyssä tasossa), jotta yrittäjän eläkelain mukainen vakuuttamisvelvollisuus toteutuu. (Rissanen ym. 2017, 76; Työeläkelakipalvelu 2018a). Tästä yrittäjän työtulon käsitteestä ja sen määrittämisestä kerrotaan tarkemmin tutkielman alaluvussa 2.2.3.

2.2.2 Vakuuttaminen ja valvonta

YEL-järjestelmässä yrittäjä on henkilökohtaisessa vastuussa toimintansa vakuuttamisesta sekä YEL-vakuutusmaksuistaan. Vakuuttamisvelvollisen yrittäjän tulee ottaa YEL-vakuutus kuuden kuukauden kuluessa yrittäjätoiminnan alkamisesta. Yrittäjä voi ottaa vakuutuksen joko työeläkevakuutusyhtiöstä tai alallaan toimivasta eläkekassasta. Vakuutuksen alkamispäiväksi katsotaan aina yrittäjätoiminnan alkamispäivä. Jos yrittäjällä on samanaikaisesti monia yrittäjätoimintoja käynnissä, ottaa hän yrittäjätoimintojensa vakuuttamiseen silti vain yhden eläkevakuutuksen. YEL-vakuutus on siis henkilökohtainen ja samaan vakuutukseen sisällytetään henkilön kaikki yritystoiminnot. YEL-vakuuttamiseen liittyen yrittäjiä koskee myös tiedonantovelvollisuus eläkelaitosta kohtaan. Yrittäjien tulee antaa heidän eläkevakuutuksestaan vastaavalle eläkelaitokselle viipymättä tietoja esimerkiksi yrittäjätoiminnan alkamisesta, toiminnan laajuuden muuttumisesta, työpanoksen muuttumisesta sekä yrittäjätoiminnan päättymisestä. (ETK 2017a; Rissanen ym. 2017, 82)

Eläketurvakeskus valvoo yrittäjän vakuuttamisvelvollisuuden täyttymistä. Jos vakuuttamisvelvollinen yrittäjä ei ole ottanut YEL-vakuutusta kuuden kuukauden kuluessa yrittäjätoiminnan alkamisesta, Eläketurvakeskus kehottaa yrittäjää korjaamaan tilanteen antamassaan määräajassa. Mikäli yrittäjä ei tästä vakuutuskehotuksesta huolimatta ota YEL-vakuutusta, ETK voi ottaa yrittäjälle eläkevakuutuksen yrittäjän puolesta sekä yrittäjän omalla kustannuksella. Eläketurvakeskus voi siis tehdä pakkovakuutus päätöksen yrittäjän eläkevakuuttamiseksi. (ETK 2017b; Rissanen ym. 2017, 87)

Yrittäjälle voidaan tarvittaessa ottaa YEL-vakuutus takautuvasti itsenäisesti, Eläketurvakeskuksen kehotuksesta tai pakkovakuuttamalla. Takautuvasti vakuutus voidaan ottaa kuluvalle vuodelle ja korkeintaan kolmelle tätä edeltävälle kalenterivuodelle. Yrittäjän eläkkeestä vastaavalla eläkelaitoksella on kuitenkin oikeus määrittää yrittäjälle korotettu työeläkemaksu tällaisissa tilanteissa. Eläkelaitoksen määrittämän laiminlyöntikorotuksen tulee olla suuruudeltaan kohtuullisena pidettävä ja korkeintaan kaksinkertainen normaaliin työeläkemaksuun verrattuna. (ETK 2017b; Rissanen ym. 2017, 82) Yrittäjän eläkelain 122 §:n mukaan ”korotettua työeläkevakuutusmaksua määrättäessä otetaan huomioon laiminlyöntiajan pituus, laiminlyönnin toistuvuus ja muut näihin rinnastettavat laiminlyönnin moitittavuuden arviointiin liittyvät seikat.”

2.2.3 Työtulo

Yrittäjän eläkelain 112 § määrittelee työtulon seuraavasti:

Työtulo on se palkka, joka kohtuudella olisi maksettava, jos hänen tässä laissa tarkoitettua yrittäjätoimintaansa suorittamaan olisi palkattava vastaavan ammattitaidon omaava henkilö, tai se korvaus, jonka muutoin voidaan katsoa keskimäärin vastaavan sanottua työtä. Jos yrittäjällä on useita yritystoimintoja, hänen työtulonsa lasketaan näihin yritystoimintoihin yhteensä käytetyn työpanoksen perusteella.

Työtulon määrittelyssä on tarkoitus selvittää yrittäjän työpanosta vastaava ansiotaso. Täten työtuloon eivät vaikuta esimerkiksi yrityksen kirjanpidollinen tulos tai yrittäjän yrityksestään saama tulos. Yrittäjän eläkelain mukainen työtulo ei myöskään perustu tuloverolain mukaiseen jakoon ansio- ja pääomatulojen välillä, koska kyseinen jako ei perustu työpanokseen. Työtulon määrittämisen tarkoituksena on pyrkiä tasaamaan yritystoiminnan vaihtelevia tuloksia ja kerryttämään eläkettä aina työpanoksen mukaisesti, vaikka yritystoiminta olisikin välillä tappiollista. Työtulon avulla yrittäjän eläketurvan taso yritetään myös saada vastaamaan palkansaajien eläketurvan tasoa. Työtulon tason määrittämisessä tarkoituksena on, että tilapäiset työtuloon vaikuttavat tekijät on poistettu ja työtulo on asetettu työhön käytettävää työpanosta vastaavalle vakituiselle tasolle. Asetettua työtulon tasoa tarkastetaan kuitenkin palkkakertoimen avulla vuosittain, jotta se säilyttäisi arvonsa. (Rissanen ym. 2017, 76, 83 - 84)

Työtulon yläraja vuoden 2018 tasossa on 173 875 euroa, jota suuremmaksi työtuloa ei voida vahvistaa. Alaraja vuoden 2018 tasossa on jo aiemmin mainittu 7656,26 euroa, joka on siis myös vakuuttamisvelvollisuuden raja. (Työeläkelakipalvelu 2018b) Yrittäjien keskimääräinen työtulo vuonna 2016 oli 23 000 euroa. Työtulon lainmukaisesta määritelmästä huolimatta yrittäjät määrittävät usein työtulon tason työhön käytettyä todellista työpanosta pienemmäksi. Tätä toimintaa kutsutaan usein myös alivakuuttamiseksi. (ETK 2017c)

Työtulon määrittämistä varten yrittäjä täyttää YEL-vakuutushakemuksen, jossa hän itse arvioi oman työtulonsa. Yrittäjä täyttää hakemuksessa myös muita tietoja yritystoiminnastaan, joiden perusteella eläkelaitos voi arvioida yrittäjän määrittämän työtulon paikkansapitävyyttä. Kysyttäviä tietoja ovat esimerkiksi liikevaihto, yritystoiminnan laajuus, toiminnan ympärivuotisuus sekä toiminnan kokopäiväisyys. Yrittäjän työtulon määrittämiselle ei ole

selkeästi määritettyä kaavaa, vaan työtulo tulee säännösten mukaan määritellä aina tapauskohtaisesti noudattaen lain ehtoja sekä Eläketurvakeskuksen antamia työtulo-ohjeita. (Rissanen ym. 2017, 83 - 84) Työtulo-ohjeet ovat toimialakohtaisia työtulon määrittelyperusteita, jotka ETK on laatinut yhteistyössä eläkelaitosten, Suomen Yrittäjät ry:n sekä eri toimialajärjestöjen kanssa (Työeläkelakipalvelu 2017b). Eläkelaitoksen tehtävänä on lopulta näillä perusteilla vahvistaa yrittäjän työtulo yrittäjän työpanosta vastaavalle tasolle vakuutuksen alkamishetkellä (Rissanen ym. 2017, 83).

Vahvistettuun työtuloon on myöhemmin mahdollisuus hakea tarkistusta ja muutosta. Tarkistus tapahtuu yrittäjän tekemän hakemuksen perusteella tai eläkelaitoksen oman aloitteen tai heidän hankkimansa selvityksen perusteella. Työtulon tarkistusta haetaan tilanteessa, jossa yrittäjän työtuloon vaikuttavat asiat ovat muuttuneet oleellisesti ja muutoin kuin hetkellisesti. Esimerkkejä työtulon muuttamista vaativista tilanteista ovat yritystoiminnan laajeneminen (supistuminen) tai siirtyminen kokopäiväiseen (sivutoimiseen) yrittäjätoimintaan. Jos työtulon tarkistaminen johtaa työtulon muuttamiseen, astuu työtulon muutos voimaan ilmoituspäivästä alkaen. Tämä tarkoittaa, että työtuloa ei voi muuttaa takautuvasti. Työtulon jäädessä alle vakuuttamisvelvollisuuden alarajan vakuutus voidaan kuitenkin päättää takautuvasti. Joissain tapauksissa takautuvasti päättäminen voidaan tarvittaessa tehdä pitkänkin ajan päähän. (Rissanen ym. 2017, 84; Työeläkelakipalvelu 2017c, 2018c)

2.2.4 Vakuutusmaksut ja joustaminen

YEL-vakuutusmaksun suuruus perustuu eläkelaitoksen yrittäjälle vahvistamaan työtuloon. Vakuutusmaksu lasketaan prosentteina yrittäjän omasta palkkakertoimella tarkistetusta työtulosta. Sosiaali- ja terveysministeriön tehtävänä on määrittää eläkevakuutusmaksuprosentti vuosittain. YEL-vakuutusmaksun suuruus määräytyy niin, että se vastaa keskimääräistä TyEL-vakuutusmaksua. YEL-vakuutusmaksu on kokonaisuudessaan verovähennyskelpoinen. Verovähennys tapahtuu eläkemaksun maksajasta riippuen joko yrittäjän henkilökohtaisessa verotuksessa tai yrityksen verotuksessa. (ETK 2017a; Rissanen ym. 2017, 85)

Alle 53-vuotiaille yrittäjille sekä 63 - 67 vuotiaille yrittäjille vuoden 2018 vakuutusmaksuprosentti on 24,1 prosenttia vahvistetusta työtulosta. Näiden ikäluokkien väliin jäävät yrittäjät maksavat vuoden 2017 ja 2025 välisellä siirtymäajalla korotettua

vakuutusmaksua, joka on suuruudeltaan 1,5 prosenttiyksikköä suurempi kuin vahvistettu vakuutusmaksuprosentti. Vuoden 2018 tasossa kyseinen maksuprosentti on siis 25,6 prosenttia. (ETK 2017a; Rissanen ym. 2017, 85; Työeläke.fi 2018)

Ensimmäistä kertaa YEL-vakuutuksen piiriin kuuluvan yrittäjätoiminnan aloittaessaan yrittäjä saa vakuutusmaksuunsa aloittavan yrittäjän alennuksen. Vakuutusmaksualennuksen suuruus on 22 prosenttia ja se on mahdollista saada yrittäjätoiminnan ensimmäiseltä 48 kuukaudelta. Alennus on yrittäjän iästä riippumaton. Vakuutusmaksualennus on mahdollista saada myös toiseen alkavaan yrittäjätoimintajaksoon, jos ensimmäinen on keskeytynyt ennen 48 kuukauden määräajan täyttymistä. Tällöin alennettuun vakuutusmaksuun on oikeutettu 48 kuukaudesta jäljellä olevan ajan verran. Pakkovakuutustilanteessa alennettuun vakuutusmaksuun ei ole oikeutta. (ETK 2017a; Rissanen ym. 2017, 85)

Yrittäjän työeläkevakuutusmaksuihin liittyy myös joustamisen mahdollisuus tietyissä tilanteissa. Vakuutusmaksujouaston tarkoituksena on, että yrittäjä voi sopeutua väliaikaisiin ja satunnaisiin yrittäjätoiminnan vaihteluihin ilman, että vahvistettua työtuloa tarvitsee muuttaa. Käytännössä vakuutusmaksujousto tarkoittaa, että työeläkevakuutusmaksua maksetaan enemmän tai vähemmän kuin mitä vahvistettu työtulo edellyttäisi. Näin ollen vakuutusmaksujouaston käyttö vaikuttaa myös karttuvan eläkkeen määrään. (Rissanen ym. 2017, 86; Työeläkelakipalvelu 2017d) Yrittäjä pystyy käyttämään vakuutusmaksujousto ilmoittamalla siitä joustoilmoituksella eläkelaitokselleen. Tämän jälkeen eläkelaitos käsittelee joustoilmoituksen ja antaa asiasta yrittäjälle valituskelpoisen päätöksen. Vakuutusmaksujousto koskee aina yhtä kalenterivuotta kerrallaan, jonka jälkeen vakuutusmaksu palaa vahvistetun työtulon edellyttämälle tasolle. (Työeläkelakipalvelu 2017d)

Vakuutusmaksujouaston määrälle on asetettu rajoituksia. Ensinnäkin joustoja rajaavat YEL-työtulolle vuosittain asetetut ala- ja ylärajat. Vakuutusmaksuja on siis maksettava aina niin, että niitä vastaava työtulo ei jää pienemmäksi kuin työtulon määritetty alaraja. Maksettavaa vakuutusmaksua vastaava työtulo ei saa myöskään olla määritettyä työtulon ylärajaa korkeampi. Vakuutusmaksujoustoille on tämän lisäksi asetettu myös prosenttirajat, jotka määrittävät kuinka paljon vakuutusmaksuissa pitää vähintään joustaa, tai kuinka paljon maksuissa saa enintään joustaa. Lisätyöeläkevakuutusmaksun, eli maksujen nostamisen kohdalla, vähimmäisjousto on 10 prosenttia ja enimmäisjousto on 100 prosenttia. Pienennetyn työeläkevakuutusmaksun kohdalla vähimmäisjousto on 10 prosenttia ja enimmäisjousto on 20 prosenttia. (Rissanen ym. 2017, 87)

Vakuutusmaksujoustop käytämiseksi on näiden ehtojen lisäksi muitakin rajoituksia. Pienennettyä työeläkevakuutusmaksua yrittäjä voi maksaa korkeintaan kolmena vuonna seitsemän vuoden ajanjakson aikana. Lisätyöeläkevakuutusmaksun maksamiselle ei ole tässä suhteessa rajoitusta. Tämän lisäksi vakuutusmaksujoustopia ei voi käyttää myöskään tilanteissa, joissa yrittäjä saa työeläkelakien mukaista eläkettä, yrittäjällä on maksamattomia vakuutusmaksuja, yrittäjän YEL-vakuutus on voimassa vain osan vuotta, yrittäjän eläkelaitos vaihtuu kesken kalenterivuoden, tai jos yrittäjä on oikeutettu aloittavan yrittäjän vakuutusmaksualennukseen. Pakkovakuutus tilanteet, velkajärjestelytilanteet ja yli viiden vuoden takaiset maksamattomat YEL-vakuutusmaksut eivät kuitenkaan estä vakuutusmaksujoustop käyttöä. (Rissanen ym. 2017, 86 - 87; ks. myös Työeläkelakipalvelu 2017d)

2.2.5 YEL-vakuutus ja eläketurva

Yrittäjälle maksettavan eläkkeen perusteena on hänen kokonaistyötulonsa. Kokonaistyötulo lasketaan jokaiselle kalenterivuodelle erikseen ja sen perusteena on yrittäjälle vahvistettu työtulo. Tämän lisäksi kokonaistyötuloon voivat vaikuttaa maksamattomat vakuutusmaksut sekä yrittäjän käyttämät vakuutusmaksujoustop. Tilanteissa, joissa yrittäjätoiminta on kestänyt vain vajaan kalenterivuoden verran, kokonaistyötuloksi määritetään yrittäjätoiminnan jatkumisaikaa vastaava osuus kyseiselle vuodelle vahvistetusta työtulosta. (Rissanen ym. 2017, 187)

Yrittäjien eläke-etuudet määräytyvät hyvin pitkälti samoin perustein kuin palkansaajienkin. Kokonaistyötulosta yrittäjälle karttuu eläkettä karttumisprosentin mukaisesti. Vakuuttamisvelvollisuuden alkaessa 18 ikävuoden täyttämisen jälkeen eläkettä karttuu aina 1,5 prosenttia kokonaistyötulosta. Siinä tapauksessa, että yrittäjä jatkaa työntekoa alimman eläkeikänsä jälkeen, korotetaan eläkettä lykkäyskorotuksen verran, eli 0,4 prosenttia lykättyä kuukautta kohti. Lykkäyskorotuksen laskennan pohjana käytetään karttunutta eläkettä. Poikkeuksena eläkkeiden karttumiseen on korotettu karttumisprosentti, joka on voimassa eläkeuudistuksen siirtymäajan, eli vuoden 2025 loppuun saakka. Siirtymäajalla normaali karttumisprosentti on voimassa 53 ikävuoden täyttämistä seuraavan kalenterikuukauden alkuun saakka. Tämän jälkeen karttumaprocentti nousee 1,7 prosenttiin ja on voimassa sen kalenterikuukauden alkuun asti, kun yrittäjä täyttää 63 vuotta. Jos karttumisprocentti muuttuu

kesken vuoden, kokonaistyötulo jaetaan karttumisprosenttien mukaisiin osiin ansiokuukausien ja yrittäjän syntymäpäiväkuukauden perusteella. (Rissanen ym. 2017, 186, 188; Työeläkelakipalvelu 2017e)

Eläkettä voi karttua myös palkattomilta ajoilta saatujen sosiaalietuuksien perusteena olevista tuloista. Näitä etuuksia ovat erinäiset sairaus- ja kuntoutusetuudet, työttömyysetuudet, koulutusetuudet sekä vanhempainpäivärahat. Sosiaalietuuksien perusteina olevissa tuloissa on laskentaperusteisia eroja etuudesta riippuen. Kunkin etuuden perusteena olevasta tulosta karttuu kuitenkin aina 1,5 prosenttia työeläkettä palkattoman ajan etuutena. (Työeläkelakipalvelu 2017f)

Yrittäjän alin vanhuuseläkeikä määräytyy yrittäjän syntymävuoden perusteella, kuten aiemmin alaluvussa 2.2.1 kerrottiin. Oman ikäluokkansa alimman vanhuuseläkeiän saavuttaessaan yrittäjä voi hakea vanhuuseläkkeen alkamista. Vanhuuseläke alkaa hakemiskuukautta seuraavasta kuukaudesta. Yrittäjän ei tarvitse lopettaa yrittäjätoimintaansa, jotta hän saisi YEL-vakuutuksen mukaista vanhuuseläkettä. Eläkkeen karttuminen loppuu kuitenkin vanhuuseläkkeen alkamiseen tai viimeistään, kun vakuuttamisvelvollisuuden yläraja tulee vastaan. Vanhuuseläke voidaan myöntää takautuvasti hakemiskuukautta edeltäviltä kolmelta kuukaudelta tai pätevistä syistä pidemmältäkin ajalta. Ehtona on, että YEL-vakuutuksen tulee olla päättynyt ennen vanhuuseläkkeen alkamista. (Rissanen ym. 2017, 190; Työeläkelakipalvelu 2017g)

Yrittäjät voivat saada myös osittaista varhennettua vanhuuseläkettä siihen liittyvien ehtojen mukaisesti. Kyseistä eläkettä voi saada vuonna 1949 tai sen jälkeen syntynyt henkilö täyttäessään eläkkeelle määritetyn alimman ikärajan. Osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen ikäraja seuraa alinta vanhuuseläkeikää ja on sitä kolme vuotta pienempi. Kyseistä eläkettä ei voi saada saadessaan jotain muuta työeläkelakien mukaista eläkettä, kuntoutusetuutta tai muuta etuutta. Eläkkeen suuruus on 25 tai 50 prosenttia karttuneesta pohjaeläkkeestä ja sen saaminen ennen alinta vanhuuseläkeikää pienentää vanhuuseläkettä pysyvästi. Osittaisella varhennetulla vanhuuseläkkeellä yrittäjän tulee vakuuttaa itsensä vakuuttamisvelvollisuuden mukaisesti, jos yrittäjätoiminta jatkuu eläkkeen aikana. (Rissanen ym. 2017, 134 - 135, 191)

Työkyvyttömyyseläkkeen, ammatillisen kuntoutuksen, työuraeläkkeen ja perhe-eläkkeen osalta yrittäjiä koskevat samat edellytykset kuin muitakin yksityisen alojen eläkkeensaajia. Työkyvyttömyyseläke on tarkoitettu pitkäaikaisesti heikentyneen työkyvyn varalle, ammatillinen kuntoutus ehkäisemään joutumista työkyvyttömyyseläkkeelle tai

työkyvyttömyyseläkeläisen kuntouttamiseen takaisin työelämään, työuraeläke rasittuneisuutta ja kuluneisuutta aiheuttaneen pitkän työuran varalle ja perhe-eläke puolison tai vanhemman menehtymisen varalle. Yrittäjän työtulon suuruudella on luonnollisesti vaikutusta myös näistä eläketurvista saatavien etuuksien määrään. (Työeläke.fi 2017; ks. myös Rissanen ym. 2017, 136, 186)

2.2.6 Työtulon vaikutus muuhun sosiaaliturvaan

Yrittäjän vahvistetulla työtulolla on vaikutusta eläketurvalajeista saatavien etuuksien lisäksi myös muuhun sosiaaliturvaan. Työtulon suuruus vaikuttaa esimerkiksi yrittäjän työttömyysturvaan, sairauspäivärahaan sekä vanhempainpäivärahoihin. Tämän lisäksi yrittäjän työtulon suuruus vaikuttaa yleisen asumistuen myöntämiseen. Vahvistetulla työtulolla on vaikutusta myös yrittäjän vapaaehtoiseen tapaturmavakuutukseen. (Elo 2017; Kela 2018a, 2018b)

Yrittäjällä on työtulon riittävän suuren tason kautta mahdollisuus päästä työttömyysturvan piiriin. Yrittäjä voi saada ansiosidonnaista päivärahaa, jos hänen työtulonsa on vähintään 12 576 euroa vuoden 2018 tasossa, hän täyttää työssäoloehdon ja hän kuuluu työttömyyskassaan. Työssäoloehto täyttyy, kun yrittäjällä on työssäoloehto kartuttavia YEL-, MYEL- tai TyEL-ansioita vähintään 15 kuukaudelta viimeisen neljän vuoden ajalta. Työttömyyskassaan liittyessään yrittäjä voi määrittää työtulonsa uudelleen korkeintaan eläkevakuutuksessa vahvistetun työtulon suuruiseksi. Työttömyyskassassa määritetty työtulo vaikuttaa työttömyyskassan jäsenmaksuun sekä maksettavan ansiosidonnaisen päivärahan suuruuteen. Jos yrittäjä ei kuulu työttömyyskassaan, mutta täyttää työtuloehdon sekä työssäoloehdon, voi yrittäjä saada peruspäivärahaa Kelasta. Siinä tapauksessa, että yrittäjän työtulo on alle 12 576 euroa vuodessa, yrittäjä voi saada työmarkkinatukea Kelasta. Työttömyysetuuksien saamiseksi yrittäjän tulee olla lopettanut tai keskeyttänyt yrittäjätoimintansa ja työvoimaviranomaisen tulee todeta hänet oikeutetuksi työttömyyspäivärahaan. (AYT 2018; Etera 2017; Työeläkelakipalvelu 2018d)

Yrittäjän sairauspäivärahaan tai osasairauspäivärahaan ovat oikeutettuja Suomessa pysyvästi asuvat 18 - 67 vuotiaat yrittäjät. Sairauspäivärahaa haetaan Kelasta. Oikeus päivärahaan syntyy sairaudesta johtuvasta työkyvyttömyydestä. Sairastuessa omavastuu-aika YEL-vakuutetulla

yrittäjällä on 1.1.2018 alkaen vain sairastumispäivä. Jos yrittäjällä ei ole YEL-vakuutusta, on hänen omavastuuaikinsa sairastumispäivä ja seuraavat yhdeksän arkipäivää. Vahvistettu työtulo määrittää sairauspäivärahan suuruuden. Tämä tarkoittaa, että yrittäjän mahdollisesti käyttämä vakuutusmaksujousto ei vaikuta sairauspäivärahaan. Päivärahan laskenta perustuu kahden vuoden takaiseen eli verotuksessa todettuun keskimääräiseen työtuloon, joka tarkistetaan palkkakertoimella. Sairauspäiväraha voi perustua myös edeltävän kuuden kuukauden vahvistettuun työtuloon, jos se on vuositasolla vähintään 20 prosenttia suurempi kuin kahden vuoden takainen palkkakertoimella tarkistettu työtulo. (Etera 2017; Kela 2018a; Suomen Yrittäjät 2018a)

Yrittäjän äitiys-, isyys-, erityisäitiys- ja vanhempainpäivärahan sekä osittaisen vanhempainpäivärahan suuruus määrittyvät myös vahvistetun työtulon mukaisesti. Laskentaperusteet kyseisille etuuksille ovat yhteneväiset sairauspäivärahan kanssa. Äitiys-, isyys-, erityisäitiys ja vanhempainpäivärahoja haetaan Kelasta. (Elo 2017; Etera 2017)

Yleistä asumistukea myönnetään pienituloisille ruokakunnille asumismenojen vähentämiseksi. Mahdollisesti myönnettävän asumistuen määrään vaikuttavat asunnon sijaintikunta, ruokakunnan aikuisten ja lasten lukumäärä sekä ruokakunnan bruttokuukausitulot. Yrittäjien kohdalla tulojen arviointi tehdään ensisijaisesti eläkevakuutukseen vahvistetun työtulon perusteella. Tästä syystä työtulon suuruus voi vaikuttaa myös yleisen asumistuen myöntämiseen. (Kela 2018b, 2018c)

Yrittäjä voi ottaa itselleen vapaaehtoisesti yrittäjän tapaturmavakuutuksen, jos hän on myös yrittäjän eläkelain mukaisesti eläkevakuutettu. Yrittäjän tapaturmavakuutuksen voi ottaa täten tilanteissa, joissa yrittäjä on eläkevakuutettu lakisääteisen YEL-vakuutuksen mukaan, mutta myös tilanteissa, joissa yrittäjä on vakuutettu vapaaehtoisena YEL-vakuutuksen mukaan. Työtapaturma- ja ammattitautilain mukaisen yrittäjän tapaturmavakuutuksen kautta yrittäjälle voidaan korvata työssä, työpaikalla tai työmatkalla sattuneita tapaturmia. Tämän lisäksi vakuutuksesta voidaan korvata työstä aiheutuneita ammattitauteja. Yrittäjälle vahvistetun työtulon suuruus vaikuttaa tapaturmavakuutuksen vakuutusmaksuihin, sillä vakuutusmaksujen perusteena käytetään yrittäjälle määritettävää vuosityöansiota, joka taas on samansuuruinen kuin yrittäjälle vahvistettu työtulo. Vahvistetun työtulon taso vaikuttaa luonnollisesti myös yrittäjän tapaturmavakuutuksesta maksettaviin korvauksiin, sillä vakuutuksen ansionmenetykskorvaukset sekä perhe-eläke maksetaan yrittäjän YEL-vakuutuksen mukaisesti. (Etera 2017; Työeläkelakipalvelu 2018d)

2.2.7 Vapaaehtoinen YEL-vakuuttaminen

Yrittäjällä on eräissä tilanteissa mahdollisuus ottaa itselleen vapaaehtoinen YEL-vakuutus. Vapaaehtoista YEL-vakuutusta käytetään silloin, kun yrittäjä ei ole yrittäjän eläkelain mukaisen vakuuttamisvelvollisuuden piirissä, mutta haluaa silti ottaa toiminnalleen eläkevakuutuksen. Vapaaehtoinen YEL-vakuutus on mahdollista ottaa tilanteessa, jossa yrittäjän työpanos on lakisääteiseen YEL-vakuutukseen liian pieni, eli yrittäjän työtulo jää laissa säädetyn vakuuttamisvelvollisuuden alarajan alle. Tämän lisäksi vapaaehtoisen YEL-vakuutuksen voi ottaa, kun yrittäjä on työeläkelakien mukaisella vanhuuseläkkeellä. Vakuutuksen voi ottaa myös näiden kahden edeltävän tilanteen yhdistyessä. (Työeläkelakipalvelu 2017h)

Vapaaehtoisen YEL-vakuutuksen ehdot ovat pääsääntöisesti yhtenevät lakisääteisen YEL-vakuutuksen kanssa. Yllä mainittuja tilanteita lukuun ottamatta muiden vakuuttamisvelvollisuuden ehtojen tulee siis täyttyä, jotta vapaaehtoisen YEL-vakuutuksen voi ottaa. Esimerkiksi iän perusteella vapaaehtoinen YEL-vakuutus päättyy viimeistään yrittäjän oman ikäluokan vakuuttamisvelvollisuuden ylärajaan, kuten lakisääteisessä YEL-vakuutuksessakin. Vapaaehtoisen YEL-vakuutuksen voi täten ottaa vanhuuseläkkeellä vain, jos yrittäjä on jäänyt eläkkeelle ennen vanhuuseläkkeen yläkäräjaa. Yläkäräjän saavuttamisen lisäksi vapaaehtoisen YEL-vakuutuksen muita mahdollisia päättymissyitä ovat lakisääteisen vakuuttamisvelvollisuuden alkaminen, yrittäjätoiminnan päättyminen, yrittäjän maksukyvyttömyys, vakuutusmaksujen laiminlyönti tai yrittäjän oma irtisanoutuminen vapaaehtoisesta YEL-vakuutuksesta. (Työeläkelakipalvelu 2017h)

Lakisääteisessä YEL-vakuuttamisessa ja vapaaehtoisessa YEL-vakuuttamisessa on vakuuttamisvelvollisuuteen liittyvien erojen lisäksi myös muitakin eroavaisuuksia. Yksi ero on, että vapaaehtoista YEL-vakuutusta ei voi ottaa takautuvasti. Tämän lisäksi erona on, että vapaaehtoisessa YEL-vakuutuksessa ei ole vakuutusmaksujen joustomahdollisuutta. Joustomahdollisuuden puuttuminen perustuu alaluvussa 2.2.4 esitettyihin vakuutusmaksujoustop ehtoihin, joiden mukaan vakuutusmaksujoustopia ei voi käyttää työeläkelakien mukaisella eläkkeellä ja työtulon määritetyn alarajan alle ei voi myöskään joustaa. (Työeläkelakipalvelu 2017h; ks. myös Rissanen ym. 2017, 86 - 87)

Vapaaehtoisesta YEL-vakuutuksesta karttuu eläkettä 1,5 prosenttia vuodessa vakuutukseen vahvistetun työtulon perusteella. Vapaaehtoisesta YEL-vakuutuksesta karttunutta eläkettä yrittäjä on oikeutettu saamaan, kun hänen ikäluokkansa vakuuttamisvelvollisuuden yläkäräja

täyttyy. Karttunutta eläkettä ei siis aleta maksamaan tätä aikaisemmin, vaikka yrittäjätoiminta päättyisikin vanhuuseläkkeen alaikärajan jälkeen, mutta ennen yläikärajan saavuttamista. (Rissanen ym. 2017, 190)

3 KEVYTYRITTÄJYYS

Kevytyrittäjyys on kasvava työllistymisen muoto, jossa henkilö voi myydä omaa osaamistaan yrittäjän tavoin ja vähentää samalla kuitenkin osaa niistä vastuista, mitä yrittäjätoimintaan yleensä liittyy. Tällainen toiminta on mahdollista laskutuspalveluyritysten kautta, jotka hoitavat kevytyrittäjien puolesta osan yrittäjyyteen kuuluvista velvoitteista. Laskutuspalveluyritykset antavat palvelullaan kevytyrittäjille hyvin pitkälti mahdollisuuden keskittyä työssään vain työntekoon ja ansaintaan.

Tässä luvussa tarkastellaan kevytyrittäjyyden ilmiötä Suomessa sekä kevytyrittäjyyteen oleellisesti liittyviä laskutuspalveluyrityksiä ja niiden toimintaa. Aluksi kevytyrittäjyyttä määritellään suhteessa itsensätyöllistämiseen. Tämän jälkeen keskitytään laskutuspalveluiden toiminnan esittelyyn ja määrittelyyn. Sen jälkeen luodaan katsaus kevytyrittäjänä työskenteleviin henkilöihin Suomessa sekä perustellaan kevytyrittäjien juridista asemaa. Tämän jälkeen tuodaan esiin yrittäjien sosiaaliturvasta kevytyrittäjien kannalta merkityksellisiä piirteitä. Lopuksi luvussa on vielä lyhyt yhteenveto kevytyrittäjyydestä.

3.1 Kevytyrittäjyys itsensätyöllistämisen muotona

Itsensätyöllistäminen on työntöön ja yrittäjyyden muotoja kuvaava käsite, joka pohjautuu työntekotapojen muutokseen ja kehitykseen. Itsensätyöllistäminen sisältää sekä perinteisiä että uusia työmuotoja, joita kaikkia yhdistävänä tekijänä on käsitteen mukaisesti työn itsenäisyys. Toinen merkittävä yhdistävä tekijä eri itsensätyöllistämisen muodoilla on työn yrittäjämäinen luonne. (TEM 2017, 13)

Itsensätyöllistäjiksi voidaan katsoa kuuluvan yksinyrittäjät, yksityiset elinkeinonharjoittajat, freelancerit ja apurahansaajat. Yksinyrittäjät ovat itsenäisesti työskenteleviä henkilöitä, joiden yhtiömuotona on osakeyhtiö, avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö tai osuuskunta. Yksityiset elinkeinonharjoittajat taas ovat henkilöitä, jotka työskentelevät itsenäisesti toiminimellä. Freelancereille ei ole tarkkaa määritelmää, mutta heidän työmuodolleen tyypillistä on, että he työskentelevät lyhytaikaisissa työsuhteissa ja heillä on usein monta työnantajaa samanaikaisesti. He eivät kuulu myöskään yksinyrittäjien eivätkä yksityisten elinkeinonharjoittajien ryhmiin. Freelancerit voivat työskennellä freelanceverokortilla, joka muistuttaa sivutuloverokorttia. (TEM 2017, 13) Sivutuloverokorttiin eroton freelanceverokortissa on vain yksi pidätysprosentti eikä lainkaan tulorajoja (Verohallinto 2017a). Apurahansaajat tekevät freelancerien tavoin töitä yleensä lyhytaikaisissa työsuhteissa. Töitä tehdään yhdelle tai useammalle toimeksiantajalle samanaikaisesti. Apurahansaajille myönnettävä apuraha perustuu tieteellisen tutkimuksen tai kulttuurisen toiminnan taloudelliseen tukemiseen. (TEM 2017, 13)

Edellä mainittujen itsensätyöllistämisen muotojen lisäksi kevytyrittäjyys voidaan luokitella myös kokonaan omaksi itsensätyöllistämisen työmuodoksi. Kevytyrittäjäksi kutsutaan henkilöä, joka hyödyntää laskutuspalveluyrityksiä työnsä laskuttamiseen ja muihin työhön liittyvien lakisääteisten velvollisuuksien hoitamiseen. Esimerkiksi monet freelancerit käyttävät laskutuspalveluyrityksiä työssään apuna, jolloin heidät voidaan lukea myös osaksi kevytyrittäjien joukkoa. Kevytyrittäjyys voidaan täten vaihtoehtoisesti määrittää myös eri itsensätyöllistämisen muodoista yhdeksi freelancerina toimimisen alamuodoksi. (TEM 2017, 13)

Kevytyrittäjänä työskentely voi olla joko päätoimista tai sivutoimista. Monet kevytyrittäjät ovat päätoimisesti esimerkiksi palkansaajia, eläkeläisiä, työttömiä tai jonkin muun itsensätyöllistämisen työmuodon harjoittajia. Tällöin kevytyrittäjätoiminta on heille sivutoimista. Vaihtoehtoisesti kevytyrittäjät voivat olla myös henkilöitä, jotka työllistävät itsensä pelkästään kevytyrittäjinä, tai ainakin pääsääntöisesti kevytyrittäjinä. Kevytyrittäjiksi voidaan määritellä täten hyvin monenlaiset ja eri tavalla työtä tekevät henkilöt. Tästä näkökulmasta katsottuna laskutuspalveluiden hyödyntäminen edes osassa henkilön tekemistä työsuoritteista riittää siis määrittämään henkilön myös kevytyrittäjäksi. (TEM 2017, 13, 54; Työmarkkinatori 2017)

3.2 Laskutuspalveluyritykset ja niiden tarjoamat palvelut

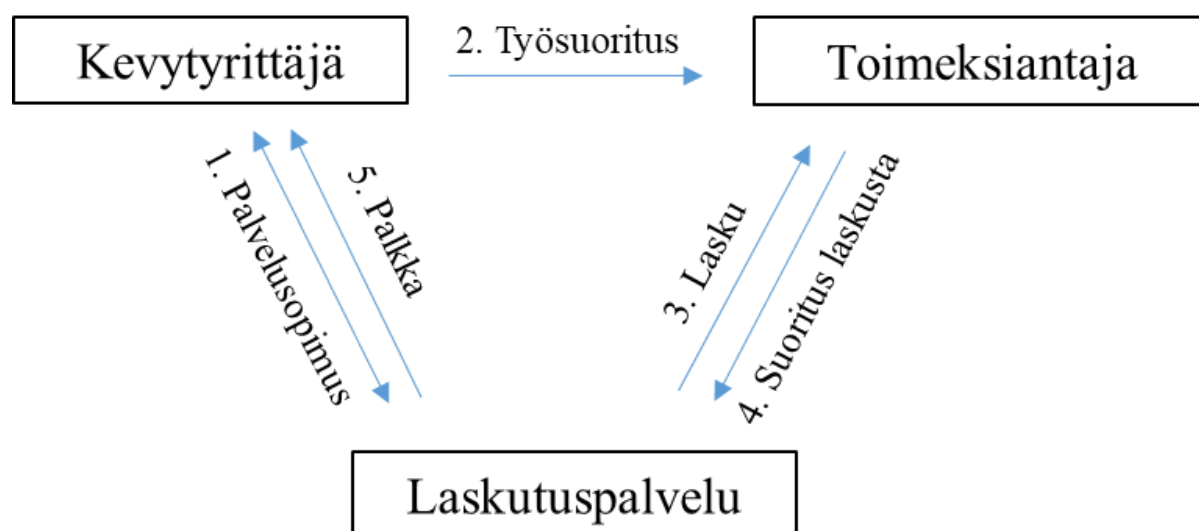
Tässä aluvussa esitellään aluksi laskutuspalveluyritysten toimintamallia. Tarkoituksena on täten selventää, miten kevytyrittäjät käyttävät laskutuspalveluita työssään. Tämä tarkoittaa kevytyrittäjän, laskutuspalvelun ja toimeksiantajan roolien määrittämistä kevytyrittäjän työsuorituksessa. Esitettävä toimintamalli on yleistys yksityishenkilöille laskutuspalvelua tarjoavien yritysten toimintamalleista, sillä Suomessa toimii monia laskutuspalveluita, joiden toimintamalleissa voi olla myös eroavaisuuksia. Aluvussa esitellään myös lyhyesti OP-Kevytyrittäjä -palvelua, koska tarkoituksena on tuoda esiin, miksi kyseinen laskutuspalvelu ei nimestään huolimatta vastaa muita kevytyrittäjyyteen liittyviä laskutuspalveluita. Kyseisen palvelun tarkastelu ei ole myöskään tutkielmassa tätä tarkemmin tarpeellista, sillä palvelu ei vastaa siihen määritelmään, mitä tässä tutkielmassa kevytyrittäjyydellä ja laskutuspalveluyrityksellä tarkoitetaan. Laskutuspalveluyritysten toimintamallin esittämisen jälkeen tässä aluvussa tarkastellaan laskutuspalveluiden eroavaisuutta työosuuskuntiin ja tilitoimistoihin.

3.2.1 Laskutuspalveluyritysten toimintamalli ja kevytyrittäjätoiminta

Laskutuspalveluyritykset ovat pääsääntöisesti osakeyhtiö- tai osuuskuntamuotoisia yhtiöitä, joiden toiminnan ajatuksena on tarjota nimensä mukaisesti laskutuspalvelua käyttäjilleen. Laskutuspalveluyritysten käyttäjät voivat hoitaa työnsä laskutuksen laskutuspalvelun kautta yksityishenkilönä ilman yrityksen perustamista. Näin ollen laskutuspalveluiden käyttäjät, eli kevytyrittäjät, vapautuvat myös monista yrittäjän velvollisuuksista, kuten kirjanpidosta ja yrittäjän veroilmoituksen tekemisestä. (TEM 2017, 25; ks. myös Eezy 2017a)

Laskutuspalveluyritykset ovat Suomessa melko uusi ilmiö, sillä ensimmäinen nimenomainen laskutuspalveluyritys, Eezy, aloitti toimintansa vuonna 2008. Eezy on edelleen suurimpia laskutuspalveluyrityksiä Suomessa yhdessä UKKO.fi -laskutuspalvelun kanssa. (Kauppalehti 2017a) Muita Suomessa toimivia laskutuspalveluyrityksiä ovat esimerkiksi Omapaja, Finjob, Odeal, E-tunnus ja Toimipiste.fi.

Kevytyrittäjätoiminnan aloittaessaan henkilö rekisteröityy laskutuspalvelun käyttäjäksi ja tekee laskutuspalvelun kanssa palvelusopimuksen, jossa sovitaan laskutuspalveluyrityksen tarjoamista palveluista sekä palvelumaksusta (Eezy 2017b). Tätä kevytyrittäjätoiminnan ensimmäistä vaihetta kuvataan kuvion 3 kohdassa yksi. Kevytyrittäjän ja laskutuspalveluyrityksen välille ei synny palveluun kirjautuessa tai työsuoritusten aikana työsuhdetta, joten palvelusopimuksessa ei myöskään ole kyse työsopimuksesta. Tähän aiheeseen palataan tarkemmin alaluvussa 3.4.1.

Kuvio 3: Kevytyrittäjä, laskutuspalvelu ja toimeksiantaja

Kevytyrittäjän tehtävänä on tarjota itse henkilökohtaisesti omaa osaamistaan ja työsuorituksiaan toimeksiantajille, joita voi olla samanaikaisesti yksi tai useampia. Mahdollisesta markkinoinnista tai muunlaisesta asiakashankinnasta kevytyrittäjä vastaa myös itse, kuten myös työnsä hinnoittelusta. Kevytyrittäjän vastuulla on sekä työn suorittaminen toimeksiantajalle että työn sovittun mukaisen lopputuloksen toteuttaminen. Laskutuspalveluyritys ei ole täten mukana toimeksiantojen hankkimisessa tai muutoinkaan itse työsuorituksessa. (UKKO.fi 2016; Verohallinto 2017a) Tätä vaihetta kevytyrittäjätoiminnassa kuvataan kuvion 3 kohdassa kaksi.

Työsuorituksen jälkeen toimeksiantaja maksaa korvauksen tehdystä työstä laskutuspalvelulle. Korvauksen perusteena on laskutuspalveluyrityksen toimeksiantajalle lähettämä lasku, jonka kevytyrittäjä on itse voinut työsuorituksestaan luoda laskutuspalvelun kautta. Mahdollisissa

perintätilanteissa laskutuspalveluyritys hoitaa yleensä myös laskun perintää toimeksiantajalta, joten kevytyrittäjän ei tarvitse tätä itse tehdä. (Eezy 2017c; UKKO.fi 2016; Verohallinto 2017a) Näitä kevytyrittäjätoiminnan vaiheita kuvaavat kuvion 3 kohdat kolme ja neljä.

Kun toimeksiantaja on maksanut laskun laskutuspalveluyritykselle, laskutuspalvelu toimittaa maksetusta summasta ennakonpidätyksen sekä vähentää laskutussummasta laskutuspalvelun käyttöön liittyvän palvelumaksun. Tämän lisäksi laskutussummasta vähennetään arvonlisävero, sosiaaliturvamaksu ja mahdolliset YEL-vakuutus-, yrittäjän tapaturma- ja vastuuvakuutusmaksut. Näiden vähennysten jälkeen laskutuspalvelu maksaa jäljelle jääneen loppusumman palkkana kevytyrittäjälle. (Eezy 2017c; UKKO.fi 2016; Verohallinto 2017a) Työsuoritteesta maksettava korvaus on nimenomaisesti palkkaa eikä työkorvausta kevytyrittäjien verotuksellisesta asemasta johtuen. Aiheeseen palataan myöhemmin alaluvussa 3.4.3. Edellä esitettyä kevytyrittäjätoiminnan vaihetta kuvataan kuviossa 3 kohdassa viisi.

Laskutuspalvelun käytöstä maksettava palvelumaksu on palvelua tarjoavan yrityksen ehdoista riippuvainen. Yleisesti ottaen palvelumaksun suuruus on keskimäärin noin viisi prosenttia arvonlisäverottomasta laskutussummasta. Osalla laskutuspalveluista palvelumaksuprosentti pienenee laskutussumman kasvaessa ja osalla se on laskutussummasta riippumaton eli vakio. Laskutuspalvelun käytöstä perittävälle palvelumaksulle tyypillistä on, että se laskutetaan kevytyrittäjältä vain tehtyjen työsuoritusten yhteydessä. Jos laskutettavia työsuorituksia ei ole, palvelumaksua ei tarvitse täten myöskään pelkästä laskutuspalveluun kirjautumisesta maksaa. (Eezy 2017d; Omapaja 2017a; UKKO.fi 2016)

Vaikka esitetystä laskutuspalveluiden toimintamallissa todettiin, että laskutuspalveluyritys voi vähentää maksettavasta palkasta myös YEL-vakuutukseen liittyviä eläkemaksuja, on vastuu YEL-vakuutuksen ottamisesta aina kevytyrittäjällä itsellään vakuuttamisvelvollisuuden mukaisesti. Laskutuspalveluyritykset avustavat kuitenkin yleisesti kevytyrittäjiä YEL-vakuuttamisessa vakuuttamisvelvollisuuden täytyessä. Jotta laskutuspalvelu voi hoitaa YEL-vakuuttamiseen liittyviä asioita kevytyrittäjän puolesta, kevytyrittäjän tulee tehdä asiasta valtakirja laskutuspalveluyritykselle. Kevytyrittäjä voi halutessaan huolehtia myös itsenäisesti YEL-vakuutuksensa ottamisesta jonkin eläkeyhtiön kautta. (Eezy 2017c; Varma 2017)

Esitetystä laskutuspalveluyritysten toimintamallista eroaa vuoden 2017 keväällä OP:n lanseeraama OP-Kevytyrittäjä -palvelu, jossa käyttäjälle perustetaan toiminnan aloittaessa toiminimi ja luodaan y-tunnus. Kyseisessä palvelussa käyttäjää kohdellaan siis täysin yrittäjänä, jolla on myös yrittäjän velvollisuudet esimerkiksi kirjanpitoon liittyen. OP-Kevytyrittäjä -

palvelussa palvelumaksua vastaan käyttäjä saa edellä kuvatun laskutuspalvelun toimintamallin lisäksi myös automaattisen kirjanpidon palvelun. Palveluun liittyvästä vahvemmassa yrittäjäasemasta voi olla myös hyötyä, sillä palvelun käyttäjä voi hyötyä esimerkiksi arvonlisäveron täysimääräisestä tai osittaisesta huojuksesta. (Kauppalehti 2017b; OP 2017) OP:n tarjoama laskutuspalvelu ei siis ole nimestään huolimatta täysin verrannollinen kevytyrittäjyyteen ja siihen, mitä kyseisellä käsitteellä suhteellisen vakiintuneesti tarkoitetaan. Tämä johtuu siitä, että palvelua eivät käytä yksityishenkilöt vaan yrittäjät. OP:n uusien liiketoimintojen kehittämisestä vastaava yksikönpäällikkö Kristian Luoma on myös palveluun liittyen todennut OP:n haluavan määrittellä kevytyrittäjyyttä uudelleen (Kauppalehti 2017b). Tällainen uusi määrittely on siis täysin mahdollista, sillä kevytyrittäjyydelle ei ole virallista määritelmää, kuten alaluvussa 1.3 esitettiin.

3.2.2 Laskutuspalvelun ero työosuuskuntaan ja tilitoimistoon

Monet laskutuspalveluyrityksistä ovat yritysmuodoltaan osuuskuntia. Tästä huolimatta osuuskuntamuotoistenkin laskutuspalveluyritysten toiminta eroaa perinteisten osuuskuntien toiminnasta. Osuuskuntien toiminnan tarkoituksena on harjoittaa jäsentensä taloudenpitoa ja elinkeinoa tukevaa taloudellista toimintaa. Jäsentensä omistamat osuuskunnat työllistävät jäseniään ja tarjoavat lisäksi palveluita, joita osuuskuntaan kuuluvat voivat hyödyntää. (TEM 2017, 16)

Perinteisissä työosuuskunnissa osuuskuntaan liittynyt jäsen työskentelee lyhyissä toimeksiannoissa, joita osuuskunnalta on ostettu. Työsuorituksen jälkeen työosuuskunta laskuttaa toimeksiantajaa ja maksaa laskun perusteella jäsenelleen palkan. Työosuuskunta hoitaa myös palkkaan liittyvät työnantajamaksut ja ennakonpidätyksen. Työosuuskunnan jäsenet ovat pääsääntöisesti työsuhteessa osuuskuntaansa ja tekevät täten työnsä osuuskunnan lukuun. Työosuuskunnan jäsenet luetaan palkansaajiksi, jos osuuskunnassa on seitsemän tai yli seitsemän jäsentä, työtä tehdään osuuskunnan jäsenenä työsopimuksella, työntekijä on osuuskunnan valvonnan alaisena ja osuuskunta harjoittaa oman toimialansa mukaista yritystoimintaa. (ERTO 2015; OT-lehti 2016; UKKO.fi 2012)

Osuuskuntamuotoiset laskutuspalvelut eroavat työosuuskunnista siten, että laskutuspalvelun käyttäjät eivät tee työtään osuuskunnan lukuun. Selvimmin tämä tulee ilmi siinä, että

laskutuspalveluiden käyttäjät eivät liity osuuskuntansa jäseniksi eivätkä he myöskään tee osuuskunnan kanssa työsopimusta. Edellisessä alaluvussa kerrotun mukaisesti laskutuspalvelua käyttävä henkilö vastaa myös esimerkiksi työnsä markkinoinnista itse, jolloin laskutuspalvelun tehtävänä työsuoritukseen liittyen on käytännössä hoitaa vain sen laskutus. Laskutuspalvelun ja sen käyttäjän välillä ei ole siis työsopimuslain mukaista työsuhdetta, kun taas työosuuskunnassa osuuskunnan tarkoituksena on toimia työnantajan asemassa ja olla vastuussa työnantajan velvollisuuksista työntekijöitään kohtaan. (Baran 2016; TEM 2017, 16; UKKO.fi 2012)

Laskutuspalveluyritysten toiminta eroaa myös tilitoimistoista, sillä näiden tahojen tarjoamat palvelut ja asiakaskunnat eroavat toisistaan. Tilitoimistot ovat liikeyrityksiä, jotka hoitavat yritykselle kuuluvia kirjanpitovelvollisuuteen liittyviä tehtäviä maksua vastaan. Tilitoimistojen tarjoamia palveluita ovat esimerkiksi tilinpäätös ja juokseva kirjanpito, palkanlaskenta, ulkoisen laskennan palvelu sekä sisäinen laskenta. (Taloushallintoliitto 2017a) Pääsääntöisesti tilitoimistojen palvelut ovat vain taloushallinnon palveluita, kun taas laskutuspalveluiden palvelutarjontaan kuuluu useimmiten myös käyttäjän sosiaaliturvaan liittyvien asioiden hoitamista. Toisaalta tilitoimiston kautta on mahdollista saada neuvoja esimerkiksi verosuunnitteluun, kun taas laskutuspalveluyritys hoitaa vain laskuihin liittyvän verotuksen. Täten kevytyrittäjän hoidettavaksi jäävät esimerkiksi verovähennyksiin liittyvät asiat. Merkittävänä erona tilitoimistojen ja laskutuspalveluiden välillä ovat etenkin niiden asiakkaat, sillä tilitoimistojen asiakkaina ovat kirjanpitovelvolliset liikkeen- ja ammatinharjoittajat. Laskutuspalveluyritysten asiakkaina taas ovat kevytyrittäjät, jotka yksityishenkilöinä eivät ole kirjanpitovelvollisia. (HS 2017; Taloushallintoliitto 2017b; UKKO.fi 2015a; Verohallinto 2017b)

3.3 Kevytyrittäjät Suomessa

Kevytyrittäjänä toimivia henkilöitä on Suomessa noin 25 000 - 75 000. Arvion laajuus johtuu siitä, kuinka aktiiviset laskutuspalveluiden käyttäjät lasketaan mukaan kokonaismäärään. Trendinä joka tapauksessa on, että kevytyrittäjien määrä on viime vuosina ollut kasvussa. Kevytyrittäjänä toimimisen syiksi kevytyrittäjät mainitsevat usein toiminnan helppouden, toiminnan joustavuuden sekä byrokratian keveyden verrattuna perinteiseen yrittäjyyteen. Nämä syyt perustuvat siihen, että laskutuspalveluiden käyttäminen säästää kevytyrittäjiltä aikaa ja

vaivaa, kun yrittäjätoimintaan liittyviä velvollisuuksia on siirretty eteenpäin laskutuspalveluyrityksille hoidettavaksi. (Sitra & Eezy 2016, 27; TEM 2017, 26, 56)

Tässä alaluvussa esitettävässä katsauksessa Suomessa toimiviin kevytyrittäjiin käytetään pääsääntöisesti lähteenä laskutuspalvelu Eezy:n käyttäjille suunnattua kyselytutkimusta ja sen tuloksia. Kyselytutkimus on Sitran ja Eezy:n toteuttama ja se on tehty vuoden 2015 lopussa. Vaikka esitettävät tilastot ovatkin vain yhden laskutuspalveluyrityksen käyttäjistä, saa esitettävän katsauksen kautta kuitenkin hyvän kuvan siitä, millaisia ihmisiä kevytyrittäjät suunnilleen ovat ja millä tavoin he työtään tekevät. Eezy on käyttäjämäärältään myös Suomen suurimpia laskutuspalveluyrityksiä, joten esitetty tieto on myös tältä osin kohtuullisen kattava kuvaus kaikista Suomessa toimivista kevytyrittäjistä.

Kevytyrittäjistä suurin osa on miehiä, sillä heitä on noin kaksi kolmasosaa kaikista kevytyrittäjistä. Iältään kevytyrittäjät ovat tyypillisimmin 31 - 57-vuotiaita. Sijainniltaan Etelä-Suomi ja varsinkin Uusimaa korostuvat kevytyrittäjien asuinalueina. Koulutusasteista ammattikoulu on yleisin kevytyrittäjän ylin peruskoulutustaso, sillä ammattikoulun käyneitä on reilu kolmasosa kevytyrittäjistä. Kevytyrittäjistä löytyy myös paljon alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita (31 %) sekä ylemmän korkeakoulututkinnon tai tohtoriasteen suorittaneita (21 %). Vain peruskoulun käyneitä tai toisen asteen koulutuksena lukion käyneitä kevytyrittäjistä on yhteensä vain noin 13 prosenttia. (Sitra & Eezy 2016, 6 - 9)

Kevytyrittäjät edustavat hyvin monia eri toimialoja ja tästä näkökulmasta he ovat hyvin heterogeeninen työtä tekevien henkilöiden joukko. Rakentamisen, teollisuuden, sähkö-, vesi- ja jätehuollon tai kuljetuksen alalla työskentelee yhteensä 25 prosenttia kaikista kevytyrittäjistä. Hallinto- ja tukipalvelutoiminnoissa kevytyrittäjistä työskentelee 22 prosenttia. Taide- ja viihdealalla taas työskentelee 21 prosenttia kaikista kevytyrittäjistä. Kevytyrittäjiä löytyy myös informaatio- ja viestintäalalta (15 %), tieteellisestä ja teknisestä toiminnasta (9 %) sekä koulutuksen parissa työskentelevistä henkilöistä (8 %). Osa kevytyrittäjistä työskentelee myös useammalla toimialalla samanaikaisesti. (Sitra & Eezy 2016, 10)

Kevytyrittäjänä toimiminen on yleisimmin sivutoimista. Sivutoimisista kevytyrittäjistä valtaosa toimii kevytyrittäjänä vain satunnaisesti, mutta osa myös säännöllisemmin osa-aikaisesti. Kevytyrittäjänä toimitaan muun muassa työttömyyskorvauksen saamisen, kokopäiväisen palkkatyön, osa-aikaisen palkkatyön, opiskelujen sekä eläkkeen saamisen ohessa. Sivutoimiset kevytyrittäjät työskentelevät keskimääräistä useammin esimerkiksi informaation ja viestinnän, hallinto- ja tukipalvelutoiminnan, koulutuksen, sekä taiteen ja viihteen alalla. Ylimpänä

koulutusasteena yli puolella sivutoimisista kevytyrittäjistä on jokin korkeakoulututkinto. (Sitra & Eezy 2016, 13, 15; ks. myös TEM 2017, 54)

Päätoimisesti kevytyrittäjinä työskenteleviä on reilu viidennes kaikista kevytyrittäjistä. Ainoastaan kevytyrittäjyyden kautta työllistyneitä henkilöitä on noin kuudesosa kaikista kevytyrittäjänä toimivista henkilöistä. Päätoimiset kevytyrittäjät toimivat keskimääräistä useammin esimerkiksi teollisuuden, rakentamisen, kuljetuksen ja varastoinnin toimialoilla. Heidän toimeksiantajansa ovat keskimääräistä useammin myös yrityksiä. Tämän lisäksi päätoimiset kevytyrittäjät ovat toimineet keskimääräistä useammin itse myös aikaisemmin yrittäjinä. Päätoimisesti kevytyrittäjänä työskentelevät ovat tyypillisimmin keski-ikäisiä, eli 31 - 57-vuotiaita miehiä, jotka ovat koulutustasoltaan ammattikoulun käyneitä. (Sitra & Eezy 2016, 11, 14)

Kevytyrittäjien laskutuspalveluiden kautta laskuttaman työn määrä vaihtelee paljon. Laskutettavien tulojen määrä on myös hyvin riippuvaista siitä, onko kevytyrittäjyys sivutoimista vai päätoimista. Kokonaisuudessaan kaikista kevytyrittäjistä vajaa 40 prosenttia laskuttaa työstään yli 5000 euroa vuodessa ja vain reilu 15 prosenttia yli 20 000 euroa vuodessa. Sivutoimisista kevytyrittäjistä vain noin 25 prosenttia laskuttaa työstään vuodessa yli 5000 euron edestä. Tämän lisäksi sivutoimisista kevytyrittäjistä jopa yli 40 prosenttia laskuttaa työmäärästään vain alle 1000 euroa vuodessa. Päätoimisista kevytyrittäjistä sen sijaan yli 80 prosenttia laskuttaa työmäärästään yli 5000 euroa vuodessa. Yli puolet päätoimisista kevytyrittäjistä laskuttaa vuositasolla työsuorituksistaan yli 20 000 euron edestä. (Sitra & Eezy 2016, 16)

Kevytyrittäjien toimeksiantajia ovat useimmiten yritykset (55 %) tai yksityishenkilöt ja kotitaloudet (30 %). Muita mahdollisia toimeksiantajia ovat kunnat ja valtio sekä erinäiset yhdistykset, järjestöt, oppilaitokset, seurakunnat, puolueet ja maatilat. Kevytyrittäjien toimeksiantajien määrä vaihtelee myös paljon. Vain yksi toimeksiantaja on 23 prosentilla kevytyrittäjistä, kahdesta viiteen toimeksiantajaa 41 prosentilla ja lopuilla kevytyrittäjistä on vielä tätäkin enemmän toimeksiantajia. Kevytyrittäjät löytävät toimeksiantajiaan useimmiten word-of-mouth -markkinoinnin kautta, henkilökohtaisten yhteydenottojen kautta sekä sosiaalisen median ja internetin välityksellä, eli digitaalisten markkinointikeinojen avulla. Tämän lisäksi kevytyrittäjät löytävät toimeksiantoja esimerkiksi heidän entisten työ- ja yrittäjäsuhteittensa kautta. (Sitra & Eezy 2016, 19 - 22)

3.4 Kevytyrittäjien juridinen asema

Lainsäädännössä työtä tekevät ihmiset jaetaan Suomessa työntekijöihin ja yrittäjiin. Tästä syystä kevytyrittäjillä ei ole omaa asemaansa lain edessä ja heihin suhtaudutaan eri viranomaisissa myös eri tavoin. Työlainsäädännössä ja sosiaalivakuutuslainsäädännössä kevytyrittäjät katsotaan yrittäjiksi, kun taas verotuksessa heidät voidaan lukea palkansaajiksi. (Ilmarinen 2017) Tässä alaluvussa esitetään niitä lain perusteluita, joilla kevytyrittäjien juridinen asema määrittyy. Ensin kevytyrittäjien juridista asemaa tarkastellaan työlainsäädännön kautta, sitten sosiaalivakuutuslainsäädännön kautta ja lopuksi verotuksen kautta. Tämän jälkeen luodaan vielä lyhyt katsaus kevytyrittäjän ja toimeksiantajan väliseen suhteeseen lainsäädännöllisestä näkökulmasta.

3.4.1 Työlainsäädäntö

Työlainsäädännössä säädetään työnantajan ja työntekijän välisestä oikeussuhteesta, eli työsuhteesta, sekä kollektiivisesta työoikeudesta. Keskeisimpänä lakina työsuhteessa olevan henkilön määrittelyssä on työsopimuslaki. Työsopimuslaissa säädetään työnantajan ja työntekijän velvollisuuksista, työsopimuksen tekemisestä ja sen päättämisestä, työntekijöiden yhdenvertaisuudesta, työntekijän oikeudesta perhevapaisiin, työsuhteen vähimmäisehdoista, työntekijän lomauttamisesta, vahingonkorvausvelvollisuudesta, kansainvälisluonteisista sopimuksista sekä työntekijöiden edustajien asemasta. (TEM 2015, 5 - 6; ks. myös Työeläkelakipalvelu 2017i) Työsopimuslain (26.1.2001/55) 1 §:n mukaisesti ”lakia sovelletaan sopimukseen (työsopimus), jolla työntekijä tai työntekijät yhdessä työkontana sitoutuvat henkilökohtaisesti tekemään työtä työnantajan lukuun tämän johdon ja valvonnan alaisena palkkaa tai muuta vastiketta vastaan”.

Työsuhteen tunnusmerkkinä työntekijän ja työnantajan välillä pitää olla työn tekemisestä sopimus, jossa työntekijä sitoutuu tekemään sovittua työtä henkilökohtaisesti. Työsuhteessa oleva työntekijä tekee työtä myös aina jotakin vastiketta vastaan. Vastike voi olla esimerkiksi rahapalkkaa, luontoisetua tai jotain muuta palkitsemisjärjestelmän mukaista etua, josta työnantaja on palkanmaksuvelvollinen. Työsuhteen tunnusmerkkinä on myös, että työtä tehdään työnantajan lukuun. Tämä tarkoittaa, että työsuorituksesta johtuvat taloudelliset

tulokset ja työn arvo koituvat työnantajan hyväksi. Viimeinen työsuhteen tunnusmerkki on työn tekeminen työnantajan johdon ja valvonnan alaisena. Työnantajalla on täten oikeus määrätä mitä, missä, milloin ja miten työtä tehdään. Työnantajalla on oikeus myös valvoa, että työsuoritus toteutetaan näiden määräysten mukaisesti. Tätä kutsutaan työsuhteeseen kuuluvaksi direktio-oikeudeksi. (Työeläkelakipalvelu 2017i)

Kuten aiemmin jo mainittu, kevytyrittäjien toiminnalle tunnusomaista on, että kevytyrittäjä vastaa itse esimerkiksi työnsä markkinoinnista, hinnoittelusta, tekotavasta sekä lopputuloksesta. Kevytyrittäjät eivät myöskään tee työ sopimusta laskutuspalvelun kanssa, vaan kyse on palvelusopimuksesta, jossa sovitaan laskutuspalvelun käyttöehdoista. Työsuhteen tunnusmerkkeihin verrattuna kevytyrittäjät eivät siis sovi työsuhteen ehdoista työ sopimuksessa, eivätkä he ole myöskään laskutuspalvelun direktio-oikeuden alaisina. Näin ollen työlainsäädännöllisesti kevytyrittäjät eivät ole työsuhteessa, eli palkansaajan asemassa, laskutuspalveluun vaan heidät katsotaan yrittäjiksi. Työlainsäädännöllisestä asemasta johtuen laskutuspalveluyritys ei ole kevytyrittäjään nähden vastuussa työ sopimuslain, työaikalain tai työehtosopimuslain noudattamisesta. Täten laskutuspalveluyrityksen vastuulla ei ole esimerkiksi kevytyrittäjän työterveyshuollon järjestämistä, sairaslomien maksamista tai työn lopputuloksesta huolehtimista. (Ilmarinen 2017; Omapaja 2017b)

3.4.2 Sosiaalivakuutuslainsäädäntö

Tässä alaluvussa kevytyrittäjien sosiaalivakuutuslainsäädännöllistä asemaa tarkastellaan eri sosiaalivakuutuslajien kautta. Sosiaalivakuutuslainsäädännöllistä asemaa selvennetään siis eläke-, työttömyys- ja tapaturmavakuutuslainsäädännön sekä työntekijän ryhmähenkivakuutus- ja sairausvakuutuslainsäädännön kautta.

Työeläkelainsäädännön määrittely yrittäjistä ja työntekijöistä perustuu työlainsäädännölliseen määrittelyyn työsuhteesta. Työsuhteessa tehtävä työ vakuutetaan työntekijän eläkelain mukaisesti ja yrittäjänä tehtävä työ yrittäjän eläkelain mukaisesti. Yrittäjän eläkelain mukainen yrittäjä on henkilö, joka tekee ansiotyötä olematta työsuhteessa. Yrittäjyyttä työeläkelainsäädännöllisestä näkökulmasta määrittelevät työsuhteen tunnusmerkkien puuttuminen sekä myös vakiintuneet yrittäjätoiminnan tunnuspiirteet, joita ovat ansiotarkoitus,

yrittäjäriski, itsenäisyys sekä toiminnan laajuus, yleisyys ja julkisuus. (ETK 2017d; Työeläkelakipalvelu 2017i)

Ansiotarkoitus ja yrittäjäriski tarkoittavat, että yrittäjä harjoittaa toimintaansa ansiotarkoituksessa ja kantaa myös itse riskin siitä, että saa toiminnastaan tuloja. Yrittäjäriskiin kuuluvat myös toimintaan sijoitetun pääoman menettämisen riski sekä velvollisuus korjata omalla kustannuksella puutteellinen työsuoritus. Yrittäjätoiminnan itsenäisyys taas tarkoittaa juuri direktio-oikeuden puuttumista, eli että yrittäjä saa itse päättää töidensä sisällöstä, toimeksiantojen määrästä, työn vastaanottamisesta sekä hinnoittelusta. Yrittäjätoiminnan laajuus, yleisyys ja julkisuus yrittäjän määrittelyssä tarkoittavat esimerkiksi, että yrittäjä tarjoaa itsenäisesti palveluaan ja ilmoittaa tarjoamistaan työsuorituksista julkisesti. Toiminnan laajuutta ja vakiintuneisuutta voi kuvata esimerkiksi laskutusten hoitaminen yhtiön kautta. (Työeläkelakipalvelu 2017i)

Kaikkien yrittäjätoiminnan tunnuspiirteiden ei tarvitse täytyä samanaikaisesti, jotta työtä tekevä henkilö voitaisiin määrittää yrittäjäksi. Työeläkelain mukaisessa työsuhteen ja yrittäjätoiminnan välisessä määrittelyssä on kyse kokonaisarviointista, jossa ratkaisu tehdään periaatteessa aina tapauskohtaisesti. (Työeläkelakipalvelu 2017i) Edellisessä alaluvussa esitettyjen työläinsäädännöllisten perusteluiden mukaan kevytyrittäjät ovat siis myös työeläkelain mukaisesti yrittäjiä ja heidät vakuutetaan näin ollen yrittäjän eläkelain mukaisesti.

Työttömyysturvalain mukainen yrittäjämäärittely perustuu yrittäjän eläkelain ja maatalousyrittäjän eläkelain mukaisiin yrittäjämäärittelyihin. Tämän lisäksi työttömyysturvalaissa yrittäjäksi katsotaan yrityksen osaomistaja. Työsuhteeksi taas katsotaan työsopimuslain, merityösopimuslain tai ammatillisesta kuntoutuksesta annetun lain mukainen työ. (Työttömyysturvalaki 30.12.2002/1290) Nämä määritelmät tekevät kevytyrittäjistä yrittäjiä samojen aiemmin esitettyjen työläinsäädännöllisten perusteluiden mukaisesti. Kevytyrittäjät katsotaan työttömyysturvalaissa siis yrittäjiksi ja heitä koskee työttömyysturvassa yrittäjien ehdot (Varma 2017).

Työtapaturma- ja ammattitautilain (24.4.2015/459) 1 §:n mukaisesti kyseisessä ”laissa säädetään työntekijän oikeudesta korvaukseen työtapaturman ja ammattitaudin johdosta sekä yrittäjän oikeudesta vakuuttaa itsensä työtapaturman ja ammattitaudin varalta”. Lain 3 §:n mukaan ”työnantaja on velvollinen vakuuttamaan työntekijänsä työtapaturman ja ammattitaudin varalta siten kuin tässä laissa säädetään”. Työntekijäksi taas lain 8 §:ssä määritellään työsopimuslain mukaisessa työsuhteessa, merityösopimuslain mukaisessa

työsuhteessa sekä erinäisissä määritetyissä virkasuhteissa tehty työ. Työtapaturma- ja ammattitautilaisakin kevytyrittäjät katsotaan siis työlainsäädännöllisin perustein yrittäjiksi, sillä he eivät täytä lain määrittelyä työntekijästä. Näin ollen laskutuspalvelut eivät voi vakuuttaa kevytyrittäjiä lakisääteisellä tapaturmavakuutuksella (Työt rahaksi 2017; Varma 2017). Kevytyrittäjät voivat yrittäjäasemastaan johtuen muiden yrittäjien tavoin ottaa vapaaehtoisen työtapaturma- ja ammattitautilain mukaisen tapaturmavakuutuksen, jos he ovat YEL-vakuutettuja, kuten aiemmin alaluvussa 2.2.6 todettiin.

Kevytyrittäjät eivät ole myöskään oikeutettuja työntekijän ryhmähenkivakuutusturvaan. Tämä johtuu siitä, että kyseiseen sosiaalivakuutusturvaan ovat oikeutettuja ne henkilöt, jotka kuuluvat lakisääteisen tapaturmavakuutusjärjestelmän piiriin (Havakka 2017, 198). Kevytyrittäjät eivät kyseiseen järjestelmään kuulu, kuten edellisessä kappaleessa esitettiin. Sairausvakuutuslain (21.12.2004/1224) 4 §:ssä työntekijöiksi katsotaan työ-, virka- tai muussa palvelussuhteessa oleva henkilö sekä työntekijän eläkelain mukainen henkilö. Yrittäjät taas määritellään yrittäjän eläkelain ja maatalousyrittäjän eläkelain määritysten mukaisesti. Näistä määritelmistä johtuen kevytyrittäjiä koskevat myös sairausvakuutuslain mukaisissa etuuksissa samat ehdot kuin yrittäjäkin (Varma 2017). Sosiaalivakuutuslainsäädännössä kevytyrittäjät luetaan siis kauttaaltaan yrittäjiksi.

3.4.3 Verotus

Verotuksessa työstä saatu korvaus on joko palkkaa tai työkorvausta. Periaatteena on, että jos työn teettäjän ja tekijän välillä on työsuhde, maksettu korvaus on palkkaa. Toimeksiantosuhteessa tehdyssä työssä kyse taas on työkorvauksesta. Verolainsäädännössä ei ole määritelty erikseen yrittäjätoiminnan ja työsuhteen käsitteitä. Työsuhteen käsitettä arvioidaan sen sijaan kokonaisarvosteluna. Kokonaisarvioinnissa otetaan huomioon sekä muodollisia tunnusmerkkejä että tosiasiallisia olosuhteita osoittavia tunnusmerkkejä. Muodollisia tunnusmerkkejä ovat esimerkiksi yhtiömuodossa toimiminen, pakollisten sosiaalivakuutusten ottaminen sekä ennakkoperintärekisteriin kuuluminen. Tosiallisten olosuhteiden tunnusmerkkejä ovat esimerkiksi työ- tai toimeksiantosopimuksen sisältö, työn suorittamisen henkilökohtaisuus, direktio-oikeus sekä työskentely toisen tai omaan lukuun. (Verohallinto 2017c, 2017d, 2017e)

Verohallinnon ohjeistuksissa mainitaan, että kevytyrittäjät käyttävät laskutuspalveluyrityksiä tilanteissa, joissa kevytyrittäjän ja toimeksiantajan välillä ei ole työsuhdetta. Tämä tosiasia taas Verohallinnon mukaan mahdollistaa sen, että kevytyrittäjä ja laskutuspalveluyritys voivat vapaasti sopia, että heidän välilleen muodostuu työsuhde. Näin ollen verotuksen näkökulmasta toimeksiantajan laskutuspalveluyritykselle maksama korvaus on työkorvausta ja laskutuspalveluyrityksen kevytyrittäjälle maksama korvaus on palkkaa. Tilanteissa, joissa laskutuspalveluyritys ja kevytyrittäjä eivät kuitenkaan ole sopineet heidän välilleen syntyvästä työsuhteesta, maksettu korvaus on työkorvausta. (Verohallinto 2017c)

Rajanveto palkan ja työkorvauksen välillä ei ole verotuksen kohdalla siis täysin selkeä. Verohallinnon mukaan on esimerkiksi mahdollista, että vaikka työntekijä olisi yrittäjän eläkelain mukainen yrittäjä, verotuksessa saatua korvausta voidaan tästä huolimatta pitää palkkana. (Verohallinto 2017e) Verohallinnon ohjeistukseen perustuva tilanne tällä hetkellä täten on, että laskutuspalveluyritys voi toimia ikään kuin työnantajan roolissa kevytyrittäjää kohtaan ja suorittaa ennakonpidätyksen kevytyrittäjälle maksettavasta palkasta (ETK 2017d). Tämä siis siitä huolimatta, että laskutuspalvelun ja kevytyrittäjän välillä ei ole työlainsäädännöllistä työsuhdetta, kuten alaluvussa 3.4.1 on myös perusteltu. Verohallinnon ohjeistus laskutuspalveluiden käytöstä mahdollistaa sen, että laskutuspalvelun ja kevytyrittäjän välillä on verotuksen näkökulmasta työsuhde, jolloin kevytyrittäjälle työstä maksettava korvaus on palkkaa. Laskutuspalveluyritykset myös hyödyntävät tätä verotukseen liittyvää ohjeistusta toiminnassaan, joten käytännönkin tasolla laskutuspalveluiden ja kevytyrittäjän välisessä toiminnassa kevytyrittäjälle maksettava korvaus myös aina on palkkaa.

Kevytyrittäjien yrittäjätoiminnasta saamia tuloja verotetaan ansiotuloina kevytyrittäjien henkilökohtaisten verotuspäätösten mukaisesti. Kevytyrittäjät käyttävät laskutuspalveluyrityksissä sekä päätulo-, sivutulo-, muutos- että freelanceverokortteja. Käytettävä verokortti riippuu usein siitä, työskenteleekö henkilö kevytyrittäjänä päätoimisesti vai sivutoimisesti. (UKKO.fi 2015b, 2017a) Laskutuspalvelua käyttäessä kevytyrittäjän pitää maksaa työsuorituksestaan käytännössä aina myös arvonlisäveron osuus, vaikka hänen ansionsa jäisivätkin alle alv-tulorajan eli 10 000 euron. Tämä johtuu siitä, että ilman y-tunnusta toimiva kevytyrittäjä laskuttaa toimeksiantajaa laskutuspalveluyrityksen y-tunnuksella ja laskutuspalvelut taas ovat liikevaihtonsa perusteella arvonlisäverovelvollisia. (Ilmarinen 2017; UKKO.fi 2017b)

3.4.4 Kevytyrittäjän ja toimeksiantajan välinen suhde

Kevytyrittäjän ja toimeksiantajan välisessä toiminnassa on nimenomaisesti kyse toimeksiantosuhteesta eikä työsuhteesta. Kevytyrittäjä ja toimeksiantaja tekevät välilleen toimeksiantosopimuksen, jossa sovitaan esimerkiksi palveluiden sisällöstä, laajuudesta ja hinnasta. Toimeksiantosuhteen syntymisen kannalta on myös merkittävää, että sopimuksessa mainitaan, että sopimus ei synnytä työsuhdetta osapuolten välille. Tähän liittyen sopimuksessa on tärkeää määritellä osapuolten väliset juridiset suhteet sekä toimeksiantajan ja kevytyrittäjän velvoitteet. (Omapaja 2017c)

Työsuhteeseen liittyvä oikeus on pakottavaa oikeutta. Tämä tarkoittaa, että tilanteissa, joissa toimeksiantajan ja kevytyrittäjän välillä täyttyvät työsuhteen tunnusmerkit, on toiminnassa myös kyse työsuhteesta. Työsuhteen työoikeudellisten tunnusmerkkien täytyessä kyse on siis aina työsuhteesta riippumatta siitä, mitä osapuolet ovat keskenään sopineet. Jos työsuhteen tunnusmerkit täyttyvät, toimeksiantajaa koskevat normaalit työnantajavelvoitteet kevytyrittäjää kohtaan. Niiden hoitamista toimeksiantaja ei voi välttää myöskään sillä, että toimeksisaaja käyttää laskutuspalveluyritystä. Laskutuspalveluyrityksen käyttö ei siis automaattisesti tee kevytyrittäjän ja toimeksiantajan välisestä suhteesta toimeksiantosuhdetta, vaan kyseinen suhde on aina oman määrittelyn kohteena. (Omapaja 2017c; Verohallinto 2017c)

Alaluvussa 3.4.1 esitellyistä työsuhteiden tunnusmerkeistä tärkeimpänä työsuhteen ja toimeksiannon välisessä määrittelyssä on direktio-oikeus. Toimeksiantajan ja yrittäjän välistä sopimusta toimeksiannon sisällöstä ei voida katsoa itsessään direktio-oikeuden toteutumiseksi, vaikka sopimuksessa määriteltäisiin tarkastikin työsuorituksen sisältöä. Direktio-oikeuden sijaan kyseessä on toimeksiantajan yleinen työnteettäjän ja -tilaajan ohjausoikeus tilaamaansa työhön. (Työeläkelakipalvelu 2017i) Näin ollen oikein tehdyllä toimeksiantosopimuksella voidaan hyvin pitkälle varmistaa, että kevytyrittäjän ja toimeksiantajan välillä on kyse toimeksiannosta eikä työsuhteesta. Tärkeää tämän varmistamiseksi olisi sopimuksessa täsmentää toimeksisaajan itsenäisyys, hinnoittelun arvonlisäveronalaisuus, toimeksisaajan vastuu vero- ja eläkelakien mukaisista lakisääteisistä velvoitteista, sekä sopimusehdosta, jossa todetaan, että sopimus ei synnytä työsuhdetta. (Omapaja 2017c).

Kevytyrittäjyyden eli laskutuspalveluiden käyttämisen edellytyksenä on myös laskutuspalveluiden ehtojen mukaan sellainen työ, jossa kevytyrittäjällä ei muodostu työsuhdetta toimeksiantajaan. Laskutuspalveluita ei täten voi käyttää sellaisissa tilanteissa,

joissa toimeksiantajan ja kevytyrittäjän välille muodostuu työoikeudellinen työsuhde. (Omapaja 2017d) Laskutuspalveluyritykset ovat tarkoitettu yrittäjäasemassa oleville henkilöille ja laskutuspalveluyritysten tarjoamien palveluiden ideana on avustaa kevytyrittäjää yrittäjyyteen liittyvien velvoitteiden hoidossa. Kuten todettua, laskutuspalvelun käytöllä ei siis voida vaikuttaa toimeksiantajan ja toimeksisaajan välisen lainsäädännöllisen suhteen määrittelyyn.

3.5 Yrittäjien sosiaaliturvan merkittävät piirteet kevytyrittäjien näkökulmasta

Kuten aiemmin alaluvussa 3.4 on esitetty, kevytyrittäjät katsotaan työ- ja sosiaalivakuutuslainsäädännössä yrittäjiksi. Näin ollen heidän sosiaaliturvaansa liittyvät käytännöt ovat yrittäjien kanssa yhteneviä. Yrittäjäasemassa merkittävää on, että kevytyrittäjä on itse vastuussa sosiaaliturvansa järjestämisestä (UKKO.fi 2017c, 3). Monet kevytyrittäjän sosiaaliturvaan liittyvistä asioista on kuitenkin palvelusopimuksen ja valtakirjan avulla ulkoistettu usein laskutuspalveluyrityksen hoidettavaksi (UKKO.fi 2016; Varma 2017).

Kevytyrittäjien lakisääteiset sosiaalivakuutukset järjestetään heidän lainsäädännöllisen yrittäjästatuksensa mukaisesti. Yrittäjien eläkevakuuttamiseen sekä yrittäjien muuhun sosiaaliturvaan liittyviä asioita on esitelty aiemmin jo alaluvussa 2.2. Kyseiset säännökset ja käytännöt koskevat kevytyrittäjiä siis yhtä lailla kuin muitakin yrittäjiä. Tämän takia tutkielmassa aiemmin esitettyjä tietoja ei ole myöskään tarkoitus tässä alaluvussa suuremmin kerrata. Sen sijaan tarkoitus on tuoda esiin yrittäjien sosiaaliturvasta sellaisia piirteitä, jotka ovat kevytyrittäjien kannalta erityisen merkittäviä, ja joista kevytyrittäjänä toimivien henkilöiden olisi hyvä myös olla tietoisia.

Kevytyrittäjien sairauspäivärahan määräytymisen ehdot ovat yrittäjäasemasta johtuen samat kuin muillakin yrittäjillä. Kevytyrittäjien kannalta huomioitavaa kuitenkin on, että tilanteessa, jossa henkilö on sekä TyEL- että YEL-vakuutettu, Kela ottaa sairauspäivärahan määrää laskiessaan huomioon sekä palkansaajana että yrittäjänä saadut tulot (UKKO.fi 2017c, 8). Aiemmin todetun mukaisesti kevytyrittäjistä valtaosa tekee töitä kevytyrittäjänä vain sivutoimisesti, jolloin päätoiminen työ voi olla esimerkiksi työntekijän asemassa työskentelyä.

Sivutoimisesti kevytyrittäjänä työskennellessä tämä sairauspäivärahan laskentaan liittyvä asia on kevytyrittäjien kannalta merkittävä ja hyvä tiedostaa.

Yrittäjien vapaaehtoisen tapaturmavakuutuksen osalta kevytyrittäjien erityispiirteenä on, että monien laskutuspalveluiden tarjoamaan palveluun sisältyy automaattisesti tapaturmavakuutus. Laskutuspalveluiden tarjoama tapaturmavakuutus on usein työtapaturma- ja ammattitautilakia mukaileva tapaturmavakuutus, mutta ei kuitenkaan sen kanssa täysin yhteneväinen. Jotkut laskutuspalvelut tarjoavat kevytyrittäjille vaihtoehtoisesti mahdollisuuden ottaa lisähinnasta työtapaturma- ja ammattitautilain mukaisen yrittäjän vapaaehtoisen tapaturmavakuutuksen, joka on kattavampi kuin laskutuspalveluiden omat tapaturmavakuutukset. (Eezy 2017e; Omapaja 2017e; UKKO.fi 2018a) Näin ollen muihin yrittäjiin verrattuna tapaturmavakuutus ei ole kevytyrittäjälle vapaaehtoinen, eikä myöskään aina sisällöltään täysin yrittäjän vapaaehtoista tapaturmavakuutusta vastaava. Laskutuspalveluiden itse räätälöimissä tapaturmavakuutuksissa usein erona työtapaturma- ja ammattitautilakia vastaavaan vakuutukseen on, että ne eivät kata ammattitauteja eivätkä työmatkoja (Eezy 2017e; UKKO.fi 2018a).

Työttömyysturvan saamiseksi kevytyrittäjänä toimimisen rinnalla kevytyrittäjän kannalta on merkittävää, katsotaanko hänet TE-toimistossa pää- vai sivutoimiseksi yrittäjäksi (UKKO.fi 2017c, 5). Päätoimiseksi katsotaan henkilöt, joiden yrittäjätoiminnan vaatima työmäärä on niin suurta, että kokoaikatyön vastaanottaminen ei ole mahdollista. Päätoimisuuden arviointiin ei siis vaikuta työstä saatavat tulot, vaan yrittäjätoiminnan vaatima työmäärä. Jos henkilö katsotaan päätoimiseksi yrittäjäksi, hän ei voi saada työttömyysetuutta yrittäjätoiminnan samanaikaisesti jatkuessa. Päätoimisessa yrittäjyydessä poikkeuksena on alle kaksi viikkoa kestävä lyhytkestoinen kokoaikainen työllistyminen, joka ei lähtökohtaisesti vaikuta oikeuteen saada työttömyysetuutta. Jos yrittäjätoiminta alkaa työttömänä ollessa, toiminnan pää- tai sivutoimisuutta ei arvioida toiminnan neljän ensimmäisen kuukauden aikana. Tänä aikana oikeus työttömyysetuuteen siis säilyy joka tapauksessa riippumatta työhön käytetystä työmäärästä. (TE-palvelut 2018) TE-toimiston katsoessa henkilön sivutoimiseksi yrittäjäksi, on hänen mahdollista saada soviteltua työttömyysetuutta yrittäjätoiminnan ohella. Soviteltua työttömyysetuutta voi hakea Kelalta tai työttömyyskassasta. Sovitellussa työttömyysetuudessa on 300 euron suojaosa, jonka verran voi tienata enimmillään kuukaudessa bruttona, jotta ansiotulot eivät vähennä työttömyysetuutta. Perussääntönä tästä ylittävässä osassa on, että jokainen ansiotulona saatu euro vähentää maksettavaa työttömyysetuutta 50 senttiä. (Kela 2017b; TE-palvelut 2018)

Työttömyyskassalain (24.8.1984/603) 3 §:n mukaisesti työttömyyskassan ”jäsen ei saa samanaikaisesti olla jäsenenä toisessa työttömyyskassassa”. Työttömyysetuutta saa myös vain siitä kassasta, jonka jäsen on ja työssäoloehdon tulee täyttää kassan jäsenyysaikana etuuden saamiseksi (TE-palvelut 2017; TYJ 2017). Työttömyyskassan vaihtamiseen liittyy kuitenkin 18 kuukauden jälkisuojaja-aika. Päätoimisen yrittäjätoiminnan aloittaessaan yrittäjällä on halutessaan 18 kuukautta aikaa olla siirtymättä yrittäjien työttömyyskassaan, jolloin henkilö ei myöskään menetä oikeuttaan palkansaajan työttömyyspäivärahaan yrittäjätoiminnan mahdollisesti päättyessä. (ERTO 2017) Palkansaajan työttömyysetuutta saava henkilö voi myös selvittää TE-toimiston kanssa, voiko hän alkaa harjoittamaan sivutoimista yrittäjyyttä työttömyysetuuden saamisen ohella. Tällöin henkilö voisi kuulua 18 kuukauden ajan palkansaajan työttömyyskassaan yrittäjätoiminnan rinnalla ja saada samalla myös soviteltua päivärahaa. Tätä kutsutaan myös kokeilevaksi yrittäjyydeksi. (UKKO.fi 2017c, 6)

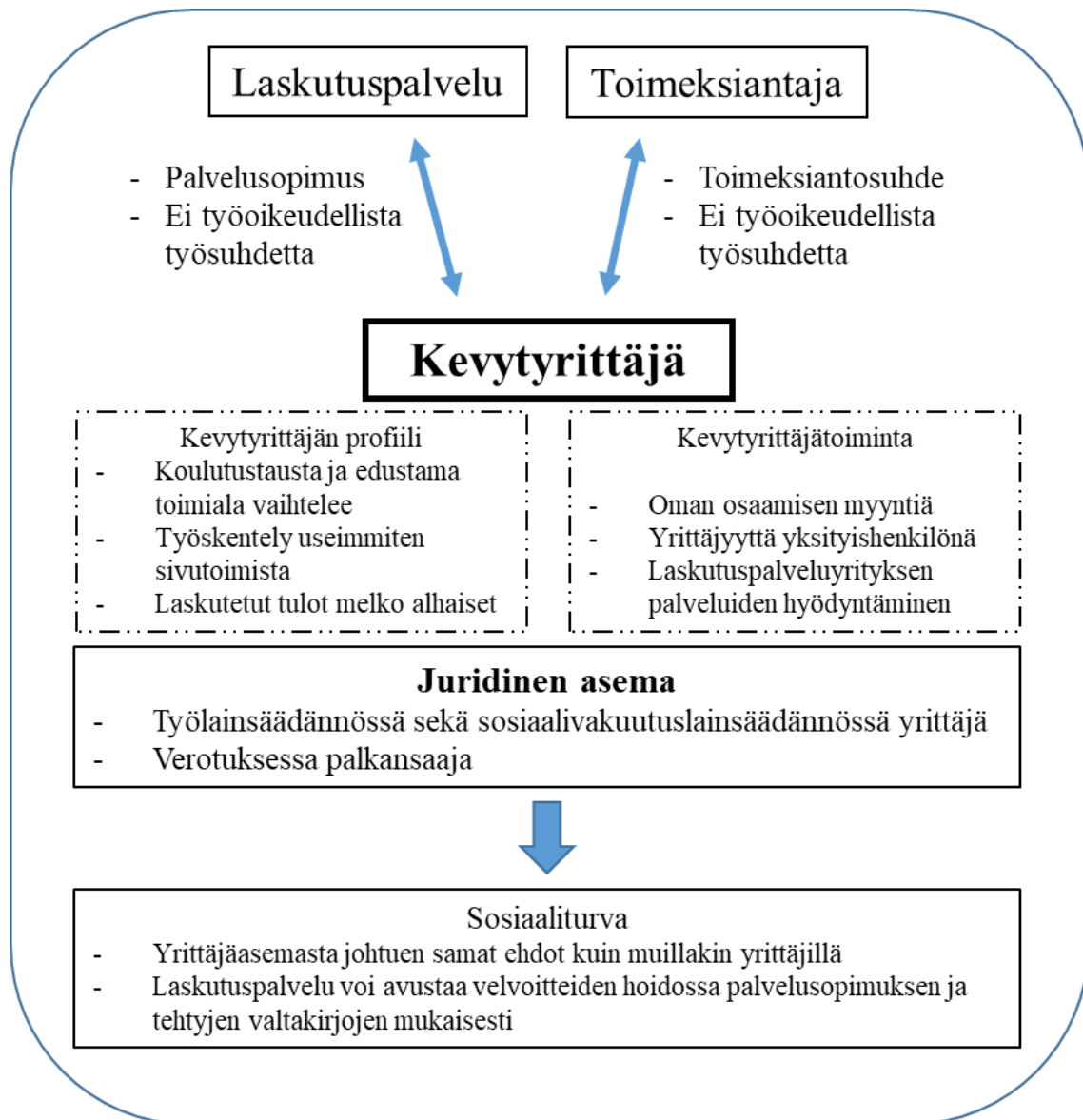
Kevytyrittäjien ja muiden itsensätyöllistäjien työttömyysturvaan on esitetty myös muutoksia. Yksi merkittävä ehdotettu muutos on yhdistelmävakuutus. Yhdistelmävakuutuksen ideana on, että työssäoloehdotta voisi kerryttää myös palkansaajatyön ja yrittäjätoiminnan yhdistelmästä. Vakuuttaminen tapahtuisi kuitenkin edelleen yhdessä työttömyyskassassa. Nykyiset työssäoloehdot olisivat yhdistelmävakuutuksessa täysiä työssäoloehdot ja yhdistelmävakuutuksen avulla täyden työssäoloehdon voisi kerryttää palkansaajan ja yrittäjän työssäoloehtojen suhteellisilla osuuksilla. Etuuden suuruus määräytyisi tällöin palkansaajan ansiotulojen ja yrittäjän työtulojen perusteella samassa suhteessa, kun työssäoloehdot on kerrytetty. Yhdistelmävakuutuksen perusteena on, että se vastaisi paremmin nykyisiin työnteon muotoihin ja sen käyttöönotto vähentäisi myös väliinputoamista esimerkiksi niiden yrittäjien kohdalla, joiden työtulot eivät täytä yrittäjien työttömyyskassan työtulovaatimusta. (TEM 2016, 24 - 28)

3.6 Yhteenveto kevytyrittäjyydestä

Kevytyrittäjyyden voi määritellä yksinkertaisimmillaan työmuodoksi, jossa yksityishenkilöllä on mahdollisuus työskennellä yrittäjän tavoin ja tämän lisäksi keskittyä työssään mahdollisimman paljon vain oman osaamisensa myyntiin. Kevytyrittäjyys perustuu täten siihen, että yrittäjyydestä pyritään tekemään helpompaa siihen liittyvien lakisääteisten velvoitteiden osalta. Vastuut ja velvoitteet eivät siis katoa kevytyrittäjyydessä mihinkään, mutta

laskutuspalvelut ovat merkittävässä roolissa avustamassa kevytyrittäjää näiden velvoitteiden hoidossa sekä työsuoritusten laskutuksessa.

Kuvio 4 sisältää kevytyrittäjyyttä koskevan yhteenvedon, josta selviää tässä luvussa aiemmin esitetyt tiedot kevytyrittäjätoiminnasta tiivistetyssä ja havainnollistavassa muodossa. Kuviossa esitetään ensinnäkin kevytyrittäjän suhde toimeksiantajaan ja laskutuspalveluyritykseen. Tämän lisäksi kuviossa kerrotaan perusteet kevytyrittäjätoiminnasta sekä havainnollistetaan Suomessa toimivan kevytyrittäjän keskimääräistä profiilia. Kuvio 4 käy myös ilmi kevytyrittäjien juridinen asema ja tästä asemasta seuraavat vaikutukset heidän sosiaaliturvaansa.

Kuvio 4: Kevytyrittäjyys Suomessa

4 KEVYTYRITTÄJIEN TYÖELÄKEVAKUUTTAMINEN NYT JA TULEVAISUUDESSA

Tässä luvussa tarkastellaan yrittäjien eläkejärjestelmää kevytyrittäjyyden näkökulmasta sekä niitä kehittämiskohteita, mitä kevytyrittäjien työeläkevakuuttamiseen liittyy. Tarkoituksena on aluksi selvittää, miten yrittäjien eläkejärjestelmä soveltuu kevytyrittäjien eläkevakuuttamiseen. Toisaalta tarkoituksena on myös luoda katsaus siihen, miten kevytyrittäjien asema kehittyy tulevaisuudessa ja miten kevytyrittäjyyden suosio tulee kehittymään. Työeläkevakuuttamisen nykyisen soveltuvuuden ja kevytyrittäjyyden tulevaisuuden tilan arvioinnin perusteella voidaan tarkastella, onko kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisen kehittämiselle tarvetta. Luvun lopuksi selvitetäänkin niitä muutostarpeita ja kehitysratkaisuja, mitä kevytyrittäjien työeläkevakuuttamiseen liittyy. Luvussa esitetyt näkökulmat perustuvat tehtyihin tutkimushaastatteluihin, joiden toteutuksesta kerrotaan tämän luvun aluksi. Samalla esitellään myös haastateltavat henkilöt ja heidän edustamansa organisaatiot.

4.1 Aineiston kuvaus ja haastateltavien esittely

Tutkimusaineisto kerättiin haastatteluilla, jotka toteutettiin yksilöhaastatteluina aikavälillä 30.11.2017 - 13.12.2017. Toteutuspaikkana haastatteluille toimivat haastateltavien henkilöiden edustamien organisaatioiden toimitilat Helsingissä. Kestoltaan haastattelut olivat 45 - 65 minuuttia ja ne tallennettiin ääninauhurille. Haastattelut on tämän jälkeen litteroitu. Haastateltavien nimet ja heidän edustamansa organisaatiot tuodaan tutkimuksessa esille ja tämä on myös sovittu jokaisen haastateltavan kanssa. Haastateltaville henkilöille on tarjottu mahdollisuus tarkastaa haastattelujen pohjalta kirjatut tutkimustulokset sekä tulkinnat, jotta mahdollisilta virhetulkinnoilta vältyttäisiin. Tutkimuksessa halutaan tuoda haastateltavat henkilöt yksilöityinä esiin, sillä haastateltavien henkilöiden edustamat tahot voivat vaikuttaa myös siihen, mitä näkökulmia he tutkittavasta aiheesta tuovat esille.

Seuraavaksi esitellään haastatellut henkilöt sekä heidän edustamansa organisaatiot. Esittely on organisaatioiden mukaisessa aakkosjärjestyksessä. Suluissa oleva päivämäärä on haastatteluajankohta.

Eezy Osk: Saija Hellstén (11.12.2017). Eezy on ensimmäinen Suomeen perustettu laskutuspalvelu, joka mahdollistaa itsensätyöllistämisen ilman oman yrityksen perustamista (Eezy 2017f). Hellstén on Eezyn markkinointi- ja viestintäpäällikkö.

Eläketurvakeskus: Markus Palomurto (30.11.2017). Eläketurvakeskus on lain Eläketurvakeskuksesta (19.5.2006/397) 1 §:n mukaan työeläketurvan toimeenpanon ja kehittämisen yhteiselin. Kyseisessä laissa on myös lueteltu Eläketurvakeskuksen tehtävät. ETK toimii oikeudenmukaisen, kestävän, luotettavan ja tehokkaasti järjestetyn työeläketurvan puolesta (ETK 2018). Palomurto on Eläketurvakeskuksen vakuuttamisen valvonnan osaston kehityspäällikkö ja vastaa työssään YEL- ja TyEL -valvonnasta sekä valvonnan juridisista asioista.

Ilmarinen: Mari Sorvali (13.12.2017). Ilmarinen on työeläkevakuutusyhtiö, jonka tehtävänä on lain työeläkevakuutusyhtiöistä (25.4.1997/354) 2 §:n mukaisesti harjoittaa sosiaaliturvaan kuuluvaa lakisääteistä eläkevakuutusliikettä hoitamalla lakisääteisen eläketurvan toimeenpanoa ja yhtiölle tätä varten kertyviä varoja vakuutusten käsittämät edut turvaavalla tavalla. Ilmarinen on Suomen suurin yksityisten alojen työeläkevakuuttaja (Ilmarinen 2018). Sorvali toimii Ilmarisessa yrittäjien eläkevakuuttamisen parissa nimikkeellä sovellusasiantuntija.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö: Mika Mänttari (1.12.2017). Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö vastaa sosiaali- ja terveystieteiden politiikan suunnittelusta, ohjauksesta ja toimeenpanosta tavoitteenaan, että kaikilla olisi yhtenevät mahdollisuudet turvalliseen ja terveelliseen elämään (STM 2018). Mänttari työskentelee STM:n sosiaaliturva- ja vakuutusosastolla eläke- ja yksityisvakuutusyksikössä hallitusneuvoksena. Mänttari johtaa myös sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön epävirallista YEL-vakuuttamisen uudistamistyöryhmää.

Suomen Yrittäjät ry: Harri Hellstén (30.11.2017). Suomen Yrittäjät on pienten ja keskisuurten yritysten etu- ja palvelujärjestö, jonka tehtävänä on parantaa yrittämisen edellytyksiä ja yrittäjien asemaa (Suomen Yrittäjät 2018b). Hellstén toimii Suomen Yrittäjissä työmarkkina-asioiden päällikkönä. Hän on myös mukana sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön epävirallisessa yrittäjien eläkevakuuttamisen uudistamisryhmässä Suomen Yrittäjien edustajana.

UKKO.fi: Olli Kopakkala (4.12.2017). UKKO.fi on käyttäjämäärältään Suomen suurin laskutuspalvelu, joka mahdollistaa itsensätyöllistämisen ilman oman yrityksen perustamista. UKKO.fi on myös kevytyrittäjä -termin lanseeraaja. (UKKO.fi 2018b) Kopakkala on yksi yrityksen perustajista sekä hallituksen jäsenistä.

4.2 Kevytyrittäjät yrittäjien eläkejärjestelmässä

Kevytyrittäjien eläkevakuuttamista yrittäjien eläkejärjestelmässä käsitellään tässä alaluvussa niistä näkökulmista, jotka nousivat tutkimushaastatteluissa erityisesti esiin. Yleisesti ottaen YEL-järjestelmää pidettiin kevytyrittäjien kannalta hankalana, mutta aiheeseen liittyi myös muitakin näkökulmia. Kevytyrittäjien YEL-vakuuttamista käsitellään tässä alaluvussa kuudessa eri aihekokonaisuudessa, jotka ovat lainmukaisuus, mahdollisuus lisätuloihin ja yrittäjän vapaus, tietoisuus eläkejärjestelmästä ja yhteyksistä sosiaaliturvaan, vakuuttamisvelvollisuuden määrittäminen, järjestelmän joustavuus sekä eläketurva.

4.2.1 Lainmukaisuus

Puhuttaessa kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisesta näkökulma lainmukaisuudesta ja lain noudattamisesta nousi erityisen vahvasti haastatteluissa esiin. Esimerkiksi Palomurto painotti, että työeläkevakuuttamisessa on kyse pakollisesta ja lakisääteisestä vakuuttamisesta, jolloin vakuuttaminen perustuu myös aina siihen, että on tarkasti määrätty ketkä vakuutuksen piiriin kuuluvat ja ketkä eivät. Näin ollen tärkeänä teemana nousi esiin ajatus siitä, että vaikka keskusteltaisiin, mikä järjestelmässä on hyvää tai huonoa, tai mikä toisessa järjestelmässä olisi paremmin, on sosiaalivakuutuksen kohdalla aina kyse myös pakottavasta lainsäädännöstä ja toimintatavoista.

Kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisessa lainmukaista on, että heidän työeläkevakuutuksensa hoidetaan yrittäjien eläkejärjestelmässä, kuten aiemmin teoriaosuuden alaluvussa 3.4.2 on myös perusteltu. Näin ollen, vaikka yrittäjien eläkejärjestelmä ei olisi kaikilta osin sopiva jollekin ryhmälle, kuten tässä tapauksessa kevytyrittäjille, on vallitsevan lain mukaan toimiminen luonnollisesti ainoa oikea tapa toimia. Palomurron lisäksi erityisesti Mänttari ja

Harri Hellstén toivat lainmukaisuuden näkökulmaa merkittävänä asiana esiin kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisesta keskusteltaessa.

4.2.2 Mahdollisuus lisätuloihin ja yrittäjän vapaus

Kevytyrittäjien eläkevakuuttamiseen YEL-järjestelmässä liittyy monia haasteita, joita myöhemmin esitellään tarkemmin. YEL-vakuuttamiseen liittyy kuitenkin myös joitain piirteitä, jotka voivat monelle kevytyrittäjälle näyttäytyä myönteisinä. Kevytyrittäjien kannalta positiiviset YEL-vakuuttamisen piirteet perustuvat siihen, että ne tukevat kevytyrittäjyyden työmuodon luonnetta jollain tavalla.

Yksi yrittäjien eläkejärjestelmän mahdollistama asia on mahdollisuus suurempiin käteen jääviin tuloihin. Suurempien lisätulojen mahdollisuus koskee yrittäjien eläkejärjestelmässä vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolella olevia kevytyrittäjiä, joita valtaosa kevytyrittäjistä myös yrittäjätoiminnan pienimuotoisuuden takia on. Suuremmat lisätulot tarkoittavat, että vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolella oleville kevytyrittäjille työstä saadusta korvauksesta jää enemmän rahaa käteen, kun YEL-vakuutusmaksua ei tarvitse maksaa.

Suurempien tulojen mahdollisuus voi kannustaa esimerkiksi päätoimisesti palkansaajana työskentelevää henkilöä hankkimaan lisätuloja itselleen kevytyrittäjänä toimimisen kautta. Monille tällaisessa tilanteessa olevalle henkilölle nykyhetkessä suurempi käteen jäävä rahamäärä voi olla houkuttelevampaa kuin eläkemaksujen maksaminen ja eläketurvan kartuttaminen tulevaisuutta varten. Sivutoimisten kevytyrittäjien lisäksi käteen jäävän rahamäärän houkuttelevuus koskee erityisesti kaikki työmuodot huomioiden kokonaisuudessaan pienituloisia henkilöitä, jotka toimivat myös kevytyrittäjinä. Pienituloisille henkilöille suurempi nykyhetkessä käteen jäävä rahamäärä saattaa olla taloudellisesti erittäinkin merkittävää arkipäiväisistä menoista suoriutumisen kannalta. Haastatelluista henkilöistä kaikki jakoivat tämän saman näkökulman suuremmista käteen jäävistä tuloista ainakin siltä osin, että osalle kevytyrittäjistä suuremmat lisätulot saattavat olla hyvä asia. Tämä varsinkin siinä tilanteessa, että asiaa tarkastellaan nykyhetken näkökulmasta.

Lisätulojen lisäksi YEL-vakuuttaminen mahdollistaa kevytyrittäjille jonkin verran valinnanvapautta. Harri Hellstén toi esiin ajatusta siitä, että yrittäjyyden perusluonteeseen myös kuuluu omanlaisensa vapaus. Valinnanvapaus YEL-järjestelmässä koskee erityisesti ainakin

vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolella olevia kevytyrittäjiä, joille työeläkevakuuttaminen on vapaaehtoista. Jonkinlaista valinnanvapautta on myös vakuuttamisvelvollisilla kevytyrittäjillä silloin, kun he määrittävät työtulotasoaan. Työtulon tason määrittämiselle on lainmukaiset ohjeet, kuten alaluvussa 2.2.3 on myös esitetty, mutta tästä huolimatta käytännön tasolla työtulon määrittäminen perustuu hyvin pitkälti sille tasolle, jolle yrittäjä sen itse haluaa määrittää.

4.2.3 Tietoisuus eläkejärjestelmästä ja yhteyksistä sosiaaliturvaan

Toimintaansa aloittavien kevytyrittäjien tietoisuus yrittäjien eläkejärjestelmästä voi lähtökohtaisesti olla keskimääräisesti heikolla tasolla. Yrittäjätoiminta kevytyrittäjyydessä perustuu ainakin osin siihen, että toiminnan halutaan olevan vaivattomampaa, kun vastuita siirretään laskutuspalveluiden hoidettavaksi. Tämän takia kevytyrittäjät saattavat ehkä olla haluttomia etsimään itse tietoa yrittäjien eläketurvasta ja työtulon kytköksistä muuhun sosiaaliturvaan. Kevytyrittäjät ovat usein myös aloittavia yrittäjiä, jolloin ylipäätään aiempaa kokemusta yrittäjätoiminnasta sekä esimerkiksi yrittäjien eläke- ja sosiaaliturvasta on hyvin vähän. Tämän lisäksi mielikuvat kevytyrittäjyydestä saattavat kevytyrittäjien keskuudessa olla virheellisiä, sillä he eivät välttämättä miellä itseään yrittäjiksi eivätkä toimintaansa yrittäjyydeksi. Kevytyrittäjät saattavat siis mieltää toimintansa edelleen työntekijänä tehtäväksi työksi, vaikka heidät työoikeudellisesti katsotaankin yrittäjiksi. Sorvalin mukaan tämä saattaa luonnollisesti aiheuttaa kevytyrittäjille myös yrittäjien eläkejärjestelmään liittyviä hahmottamishankaluuksia.

Harri Hellsténin ja Sorvalin mukaan yrittäjien eläketurvaan liittyy koko yrittäjäkentässä paljon harhaluuloja. Harri Hellsténin, Kopakkalan sekä Sorvalin mukaan väärää tietoa on myös paljon kevytyrittäjien keskuudessa. Tietoa yrittäjien eläketurvasta ja sen kytköksistä sosiaaliturvaan olisi kuitenkin yleisesti hyvin paljon tarjolla. Kevytyrittäjille tästä tietomäärästä olennaisen löytäminen ja sisäistäminen voi olla hyvin hankalaa. Sorvalin mukaan eläkeyhtiöiden, Eläketurvakeskuksen ja TELA ry:n tehtävänä onkin yleisesti pyrkiä vähentämään näitä vääriä mielikuvia aktiivisen, luotettavan ja ymmärrettävän viestinnän kautta. Palomurto nosti kuitenkin esiin, että tällainen perinteisistä kanavista tuleva tiedotus ei välttämättä tavoita kevytyrittäjiä parhaalla mahdollisella tavalla. Perinteisten eläketurvasta tiedottavien tahojen epäonnistuminen kevytyrittäjille kohdistuvassa viestinnässä johtuu siitä, että kevytyrittäjät

eivät välttämättä koe kyseisiä tahoja sellaisiksi, joiden tarjoama informaatio olisi heille tarkoitettua ja tärkeää ottaa huomioon.

Kevytyrittäjien tietoisuus yrittäjien eläkejärjestelmästä on usein siis lähtötasoltaan heikkoa ja asiaan liittyvä perinteinen tiedotus ei heitä myöskään parhaiten tavoita. Tästä huolimatta kevytyrittäjät saattavat olla kokonaisuudessaan tavanomaista paremmin informoituja yrittäjien eläkejärjestelmästä muihin yrittäjiin verrattuna. Kevytyrittäjien tietoisuus yrittäjien eläkejärjestelmästä on ainakin merkittävältä osin laskutuspalveluiden tarjoamien palveluiden ja tiedotuksen ansiota. Kaikki haastateltavat jakoivat sen mielipiteen, että laskutuspalveluilla on mahdollisuus palvella käyttäjiään myös sillä tavalla, että he tuottavat kevytyrittäjille informaatiota yrittäjien eläketurvaan ja sosiaaliturvan kytköksiin liittyvistä asioista. Tällainen palvelu nähtiin myös tärkeäksi osaksi laskutuspalveluiden toimintaa ainakin nyt, kun asia on erityisen ajankohtainen. Palomurto mainitsi aiheeseen liittyen, että laskutuspalveluiden tarjoama informaatio tavoittaa kevytyrittäjät varmasti hyvin, sillä kevytyrittäjät ovat jo valmiiksi tottuneet olemaan kontaktissa laskutuspalveluun ja kysymään heiltä neuvoa, joten he toimivat luonnollisesti niin tässäkin asiassa.

Kopakkalan ja Saija Hellsténin mukaan ainakin heidän edustamissaan laskutuspalveluissa, UKKO.fi:ssä ja Eezy:ssä, kevytyrittäjiä pyritään neuvomaan kaikissa kysymyksissä parhaan tiedon mukaan, joka heillä yrityksissä vain on käytössään. Tällä hetkellä yrittäjien eläkevakuuttamiseen ja sosiaaliturvaan liittyvät kysymykset ovatkin luonnollisesti hyvin paljon esillä niin kevytyrittäjien keskuudessa kuin myös laskutuspalveluyritysten sisäisessä keskustelussa. Laskutuspalveluyrityksissä ei myöskään vain vastata kevytyrittäjien esittämiin kysymyksiin, vaan yrityksistä on myös suunnattu kevytyrittäjille aiheeseen liittyvää tiedotusta. Tästä esimerkkinä toimii UKKO.fi:n kevytyrittäjille tekemä sosiaaliturvaopas, jossa kerrotaan tiiviissä muodossa tärkeitä asioita yrittäjien sosiaaliturvasta erityisesti kevytyrittäjien kannalta. Laskutuspalveluyritykset pyrkivät siis tekemään monimutkaisista ja suurista tietomääristä kevytyrittäjille helpommin ymmärrettävissä olevaa tiedotusta, joka olisi kevytyrittäjien näkökulmasta myös helposti saatavilla.

Harri Hellstén nosti haastattelussa esiin ajatuksen siitä, onko laskutuspalveluissa kuitenkaan varmasti tarpeeksi asiantuntemusta kertoa yrittäjien eläketurvaan liittyvistä asioista käyttäjilleen. Tämä näkökulma perustuu siihen, että yrittäjien eläkejärjestelmä on kokonaisuudessaan varsin monimutkainen ja sen ymmärtäminen ja ohjeistaminen eteenpäin vaatii paljon asiantuntemusta. Mänttärin mukaan laskutuspalveluissa on kuitenkin varmasti

paneuduttu uuteen vallitsevaan tilanteeseen ja laskutuspalveluyritykset tekevät myös varmasti parhaansa, jotta he tarjoaisivat ajantasaista ja oikeaa tietoa kevytyrittäjille. Kopakkalan ja Saija Hellsténin mukaan heidän yrityksissään kevytyrittäjiä pyritään neuvomaan kaiken osaamisen mukaan, mutta tarvittaessa neuvontaan kuuluu myös, että kevytyrittäjät ohjataan ottamaan yhteyttä eteenpäin asiasta vastaavaan tahoon. Useimmiten nämä tahot ovat esimerkiksi TE-toimistoja ja eläkevakuutusyhtiöitä.

4.2.4 Vakuuttamisvelvollisuuden määrittäminen

Yrittäjien eläkejärjestelmään liittyvän vakuuttamisvelvollisuuden määrittäminen voi olla kevytyrittäjille usein hankalaa. Vakuuttamisvelvollisuuden määrittäminen on vaikeaa ainakin, jos puhutaan pienimuotoisesta ja sivutoimisesta kevytyrittäjyydestä, mitä suurin osa kevytyrittäjyydestä myös on. Kevytyrittäjyys on toimeksiantoihin perustuvaa keikkatyötä, joka on luonteeltaan usein myös kokeilevaa. Tällöin yrittäjätoiminnan tulevaisuuden arviointi on haasteellista. Vakuuttamisvelvollisuuden määrittämisen haasteellisuus liittyy erityisesti vakuuttamisvelvollisuuden jatkuvuusehdon ja vakuutettavan työtulon tasoon liittyvän ehdon arviointien hankaluuteen.

Vakuuttamisvelvollisuuden jatkuvuusehdon täyttämisen arviointi on pienimuotoista toimintaa harjoittavalle kevytyrittäjälle vaikeaa, sillä ensimmäisen toimeksiannon jälkeen seuraava toimeksianto voi tulla esimerkiksi parin viikon päästä, mutta yhtä hyvin myös vasta kuukausien päästä. Saija Hellsténin mukaan kevytyrittäjillä myöskään harvoin on toimeksiantajiltaan säännöllisiä tai pitkäkestoisia sitoumuksia kevytyrittäjien tarjoamien työsuoritteiden ostosta. Näin ollen yrittäjätoiminnan jatkuvuuden arviointi eteenpäin sisältää paljon epävarmuutta, ja kuten aiemmin alaluvussa 2.2.1 on kerrottu, jatkuvuusehdon soveltamisessa on toimeksiantoihin perustuvassa työssä myös tulkinnanvaraa. Harri Hellstén toi kuitenkin sen näkemyksen esiin, että pelkät toimeksiannot eivät ratkaise yrittäjätoiminnan jatkuvuutta vaan myös toimeksiantojen välissä mahdollisesti tapahtuva markkinointi on yhtä lailla yrittäjätoimintaa. Tämä perustuu siihen, että markkinoidessaan toimintaansa kevytyrittäjä pyrkii hankkimaan uusia toimeksiantoja. Kun toimeksiantojen välillä tapahtuva markkinointi otetaan huomioon yrittäjätoiminnan jatkuvuuden arvioinnissa, toiminta on käynnissä ja jatkuvaa myös toimeksiantojen välissä, jolloin jatkuvuuden arviointi on myös helpompaa.

Työtulon määrittämisen kohdalla aloittavia tai pienimuotoista toimintaa harjoittavia kevytyrittäjiä koskevat samat vaikeudet kuin jatkuvuusehdonkin määrittelyssä. Työtuloa on siis vaikea määrittää, jos tulevaisuuden toimeksiannoista ei ole tietoa, sillä tällöin yrittäjätoimintaan käytettävä työpanoskin on vaikeasti määritettävissä. Palomurron, Harri Hellsténin, Kopakkalan ja Sorvalin mukaan kevytyrittäjien kohdalla on kuitenkin merkittävää, että jos toiminta on säännöllisempää tai toimeksiannot ovat vakiintuneet jollekin tietylle tasolle, on työtulon määrittäminen myös yksinkertaisempaa verrattuna perinteiseen yrittäjyyteen. Tämä johtuu siitä, että kevytyrittäjien saama korvaus työstään korreloi myös heidän työtulonsa tasoa. Kevytyrittäjätoiminnan toimeksiantoihin perustuvasta luonteesta johtuen työhön käytetty työpanos ja työstä saatu korvaus ovat siis hyvin lähellä toisiaan. Tämän takia kevytyrittäjä pystyy määrittämään työtulonsa helpommin oikealle tasolle, jos hänellä vain on tiedossaan ne tulot, joita hän toiminnastaan tulee suunnilleen ansaitsemaan. Palomurron mukaan siinä tilanteessa, että tästä asiasta saadaan tiedotus menemään kevytyrittäjille perille, ei työtulon arviointikaan tule olemaan heille enää niin hankalaa kuin nyt ajatellaan. Työtulon tason määrittämiseen liittyen Kopakkala myös kertoi, että he laskutuspalveluyrityksessä yrittävät auttaa kevytyrittäjiä työtulon määrittämisessä työstä saataviin korvauksiin liittyvän arvioinnin perusteella, mikä omalta osaltaan myös helpottaa vakuuttamisvelvollisuuden määrittämistä.

Haastateltavien kesken vallitseva näkemys kuitenkin oli, että kevytyrittäjien kohdalla vakuuttamisvelvollisuuden määrittäminen kokonaisuudessaan on hankalaa ja sisältää tulkinnanvaraa. Tästä huolimatta tilanteisiin, joissa kevytyrittäjien toimintaa jouduttaisiin pakkovakuuttamaan, tuskin monestikaan joudutaan. Ensinnäkin suurin osa kevytyrittäjistä on oikeastikin YEL-järjestelmässä vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolella, jolloin lakisääteinen eläkevakuuttaminen ja täten myöskään pakkovakuuttaminen ei ole mahdollista. Kevytyrittäjät voivat myös saada laskutuspalvelulta tietoa, jos heidän tulotasonsa alkaa näyttää siltä, että eläkevakuutus olisi tarpeellinen ottaa tuloihin perustuen. Tällöin riskit pakkovakuuttamiseen johtavista tilanteista pienenevät. Korkeammilla tulotasoilla taas kevytyrittäjien toiminta on säännöllisempää ja vakuuttamisvelvollisuuden määrittäminen ei ole sen hankalampaa kuin yleensäkin, vaan ehkä jopa helpompaa työtulon oikean tason yksinkertaisemman määrittelyn ansiosta. Mänttärin ja Palomurron mukaan pakkovakuutus tilanteet eivät siis suurella todennäköisyydellä tule kevytyrittäjien kohdalla yleistymään, vaikka joitain yksittäistapauksia saattaakin varmasti tulla. Saija Hellstén esitti pakkovakuuttamiseen liittyen kuitenkin huolenaiheena, että joillekin kevytyrittäjille viestintä vastuun lisääntymisestä eläkevakuuttamisessa ei välttämättä kaikesta huolimatta ole mennyt perille, jolloin

pakkovakuutustilanteet voivat myös tulla kyseeseen. Hän luonnollisesti kuitenkin toivoi, että näin ei suurissa määrin olisi. Kuten siis todettua, todennäköisesti pakkovakuutustilanteissa on kyse kevytyrittäjien kohdalla vain yksittäistapauksista.

4.2.5 Järjestelmän joustavuus

Yrittäjätoiminta kevytyrittäjyydessä on luonteeltaan sellaista, että se vaatii eläkejärjestelmän osalta joustavuutta. Kuten aiemmin jo todettua, kevytyrittäjien toimeksiannot voivat olla hyvin satunnaisia, jolloin myös työhön käytetty työpanos ja työstä saatavat tulot voivat olla hyvin vaihtelevia. Tällöin kevytyrittäjän kannalta olisi luonnollisesti tärkeää, että eläkevakuutusmaksuja ei tarvitsisi maksaa kuin sen verran, mitä työhön on oikeasti panostettu. Tällaista joustavuutta yrittäjien eläkejärjestelmässä ei tällä hetkellä ole tarpeeksi. Esimerkiksi Mänttari, Palomurto ja Sorvali toivat esiin sen tosiasian, että yrittäjien eläkejärjestelmän peruseriaatteet ovat edelleen 1970-luvulta, jolloin järjestelmä on luotu perinteisemmin yrittäjyyttä harjoittaville ja vakiintunutta yrittäjätoimintaa varten. Mänttari sanoikin, että kevytyrittäjyyden kaltainen jaksottainen, satunnainen ja pienillä työtuloilla tapahtuva yrittäjätoiminta sopii huonosti järjestelmään, jossa eläkevakuutusmaksu maksetaan tasaisesti vakiintuneen yrittäjätoiminnan tilaan perustuvan työtulon mukaan. Monet haastateltavat nostivat myös esiin, että yrittäjien eläkejärjestelmän joustamattomuus ja sopimattomuus kevytyrittäjien yrittäjätoiminnan vakuuttamiseen koskee kevytyrittäjien lisäksi yhtä lailla myös muita itsensätyöllistäjiä ja pienimuotoista yrittäjätoimintaa harjoittavia henkilöitä. Kevytyrittäjien ohella kysymys on siis monia muitakin yrittäjiä koskevista järjestelmään liittyvistä haasteista.

Yrittäjien eläkejärjestelmässä työtulo on ennalta määritetty, eikä siis jouta toimeksiantojen mukaan, mikä on ongelmallista. Mänttari ja Sorvali mainitsivat, että kevytyrittäjillä eläkkeen karttuminen todellisista tuloista vastaisi enemmän todellisuutta kuin ennalta määritetyn työtulon perusteella karttuva työeläke. Yrittäjien eläkejärjestelmässä työtulon muuttaminen on kuitenkin mahdollista, ja kuten Sorvalikin toi esiin, muutosten määrää ei myöskään ole rajoitettu. Tämä on hyvä asia, sillä se lisää järjestelmään jonkin verran myös joustavuutta. Kopakkalan mukaan heidän yrityksensä kokemuksen perusteella vakuuttamisvelvollisten kevytyrittäjien työtulon tason muuttaminen myös onnistuu kohtuullisen joustavasti. UKKO.fi:ssä on käytössä järjestelmiä, joilla yritetään arvioida kevytyrittäjien työtuloa

esimerkiksi vertaamalla käyttäjää muihin samalla alalla ja samalla tavalla työskenteleviin kevytyrittäjiin. Tämän vertailun perusteella yrityksessä pyritään tekemään arviota siitä, minkä verran kevytyrittäjillä tulee esimerkiksi olemaan toimeksiantoja vuoden aikana. Tämän arvion perusteella taas kevytyrittäjän työtuloa voidaan määrittää ja muuttaa tarvittaessa oikealle tasolle. Saija Hellstén kertoi, että he ovat huomanneet Eezyssä myös, että kevytyrittäjien työtulon tason muuttaminen onnistuu kokonaisuudessaan kohtuullisen vaivattomasti. Hän mainitsi, että vaikka lain mukaan työtulon muuttamisesta pitäisi aina tehdä kattava arvio, on sen muuttaminen käytännön tasolla oikeasti usein paljon helpompaa. Tästä on kuitenkin välillä erilaisia kokemuksia eläkevakuutusyhtiöstä ja käsittelijästäkin riippuen. Kopakkala kertoi hankaluudeksi myös, että vakuuttamisvelvollisuudesta työtulon suuruuden perusteella irtautuminen on taas huomattavasti vaikeampaa ja hankalammin perusteltavissa eläkeyhtiölle kuin työtulon muuttaminen niiden rajojen puitteissa, että vakuuttamisvelvollisuus säilyy.

Työtulon muuttamisen mahdollisuudesta huolimatta joustamattomuutta työtulon muuttamiseen tuo merkittävästi se, että työtuloa ei voi muuttaa takautuvasti. Kuten alaluvussa 2.2.2 kerrottiin, vakuuttamisvelvollisen yrittäjän tulee ottaa YEL-vakuutus kuuden kuukauden kuluessa yrittäjätoiminnan alkamisesta, jolloin työtulon taso myös määritetään. Puolen vuoden yrittäjätoiminnan perusteella työtulon oikean tason määrittäminen vuositasolla voi olla kuitenkin edelleen hankalaa. Palomurto mainitsikin, että sellaiset tilanteet ovat ongelmallisia, joissa kevytyrittäjä määrittää työtulonsa tason väärin, koska silloin asiaa ei enää takautuvasti saa korjattua. Tällöin, jos kevytyrittäjän saamat tulot ovatkin odotettua pienemmät, voi henkilö joutua maksuongelmiin etukäteen määräytyneiden eläkevakuutusmaksujen kanssa. Palomurron lisäksi Sorvali toi työtulon etukäteen määrittämistä ongelmallisena ja joustamattomuutta lisäävänä asiana esiin.

Kevytyrittäjille vakuutusmaksujousto ei myöskään tuo eläkejärjestelmään joustavuutta ainakaan merkittävällä tavalla. Yhtenä huomattavana syynä tähän tällä hetkellä on, että kevytyrittäjistä suurella osalla ei ole edes mahdollisuutta käyttää vakuutusmaksujoustoja. Tämä johtuu alaluvussa 2.2.4 mainitusta jouston ehdosta, jonka mukaan aloittavan yrittäjän vakuutusmaksualennukseen oikeutetut yrittäjät eivät voi käyttää vakuutusmaksujoustoja. Kevytyrittäjistä taas suurin osa saa aloittavan yrittäjän vakuutusmaksualennusta, koska heistä monet eivät ole olleet yrittäjiä aikaisemmin ennen kevytyrittäjänä toimimista. Kevytyrittäjinä työskentelevistä henkilöistä myös valtaosa siirtyi osaksi yrittäjien eläkejärjestelmää vasta vuoden 2017 toukokuun alusta, kun kevytyrittäjät linjattiin eläkevakuuttamisen osalta

yrittäjiksi, joten tältä kannalta he kaikki ovat vielä pitkään aloittavan yrittäjän vakuutusmaksualennukseen oikeutettuja.

Vakuutusmaksujousto ei tuo merkittävää joustavuutta myöskään niille kevytyrittäjille, jotka sitä tällä hetkellä voivat käyttää. Mänttärin, Palomurron, Harri Hellsténin ja Sorvalin mukaan vakuutusmaksujousto luo teorian tasolla mahdollisuuden joustavuuden lisäämiseen. Käytännön tasolla on kuitenkin pitkään jo voitu todeta, että vakuutusmaksujousto ei tuo järjestelmään joustavuutta, sillä sitä käytetään kaikkien yrittäjien keskuudessa vain hyvin vähän. Jouston vähäinen hyödyntäminen johtuu todennäköisesti siitä, että vakuutusmaksujousto koetaan liian jäykäksi ja hankalaksi käyttää, sillä se vaatii ennakointia ja sisältää myös paljon ehtoja sekä rajoitteita. Siihen nähden, että kyseessä pitäisi olla järjestelmään joustavuutta lisäävä elementti, vakuutusmaksujousto ei ole kätevästi käytettävissä ja sisäistettävissä niille, jotka siitä voisivat mahdollisesti hyötyä.

Haastattelujen perusteella Eezy:ssä ja UKKO.fi:ssä vakuutusmaksujouston tuomiin mahdollisuuksiin ei ole myöskään ainakaan vielä kovin tarkasti perehdytty. Osittain tämä johtuu juuri siitä, että suurin osa kevytyrittäjistä ei voi sitä vielä edes aloittavina yrittäjinä käyttää. Osittain taas vakuutusmaksujouston tuomaan joustavuuteen ei myöskään uskota. Toisaalta haastatteluissa tuli myös ilmi, että laskutuspalveluyritykset voisivat mahdollisesti yrittää tehdä vakuutusmaksujoustopa yksinkertaisemmän näköisemmän asiakkailleen. Tällöin ne, jotka joustosta voisivat hyötyä, pystyisivät sitä myös käyttämään laskutuspalveluyrityksen tarjoaman tiedon avulla. Sorvali nosti kuitenkin esille, että tämä ei luultavasti ole kovin helppoa. Tämä johtuu siitä, että laskutuspalveluyritykset tarvitsisivat paljon tietoa kevytyrittäjistä, esimerkiksi heidän maksuhistoriaansa liittyen, jotta edellytykset vakuutusmaksujoustopa käyttöön saataisiin selville.

Yrittäjien eläkejärjestelmän joustamattomuutta lisää myös osa ehdoista, joita aloittavan yrittäjän vakuutusmaksualennukseen liittyy. Korkeintaan neljäksi vuodeksi saatava aloittavan yrittäjän vakuutusmaksualennus on periaatteeltaan hyvä, sillä vakuutusmaksualennuksen ansiosta yrittäjä voi ainakin teoriassa määrittää työtulonsa oikealle tasolle jo yrittäjätoiminnan alusta asti. Tämä on tärkeää, sillä kyseisessä tilanteessa eläkettä myös karttuu oikean työpanoksen mukaan yrittäjätoiminnan alusta alkaen niin, että yrittäjä ei joudu kuitenkaan eläkevakuutusmaksujen suuruuden takia myöskään maksuvaikeuksiin. Kuten alaluvussa 2.2.4 todettiin, vakuutusmaksualennuksen voi saada kuitenkin korkeintaan vain kahteen alkavaan yrittäjäjaksoon. Tämä tarkoittaa, että yrittäjätoiminta voi keskeytyä vain kerran, jotta oikeus

aloittavan yrittäjän alennukseen säilyy. Sorvalin mukaan tämä tuo järjestelmään omalta osaltaan joustamattomuutta. Kahden alkavan yrittäjäjakson ehto voi siis rajoittaa kevytyrittäjien mahdollisuutta vakuutusmaksualennukseen esimerkiksi silloin, kun yrittäjätoiminta katkeaa useasti sen kokeilevan luonteensa takia. Joustavuus järjestelmässä lisääntyisi täten ainakin jonkin verran, jos kyseistä rajoitetta ei olisi.

Yrittäjien eläkejärjestelmän joustavuudesta puhuttaessa on kuitenkin muistettava myös se tosiasia, että suurin osa kevytyrittäjistä ei ole YEL-järjestelmän vakuuttamisvelvollisuuden piirissä. Harri Hellstén toikin esiin, että järjestelmän alkupäässä, kun toiminta on pienimuotoista ja vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolella olevaa, eläkevakuuttamiseen joustavuutta tuo merkittävästi sen vapaaehtoisuus. Kevytyrittäjistä valtaosa voi siis itse oman harkintansa mukaan valita eläkevakuuttavatko he yrittäjätoimintaansa vai eivät.

4.2.6 Eläketurva

Kevytyrittäjien eläketurva, kuten kaikkien muidenkin eläketurva, on kokonaisuus, joka rakentuu koko elämän ja työuran ajalta mahdollisesti monestakin eri osasta. Työeläketurvan kannalta merkittävää kuitenkin on, että suurimmalle osalle kevytyrittäjistä heidän kevytyrittäjänä tekemä työnsä ei kerrytä lainkaan eläkettä. Tämä johtuu siitä, että suuri osa kevytyrittäjistä on yrittäjien eläkejärjestelmässä vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolella. Näin ollen periaatteellinen ajatus siitä, että kaikki työ kartuttaisi eläkettä, ei kevytyrittäjien kohdalla toteudu. Tämä koskee YEL-järjestelmässä luonnollisesti myös kaikkia muitakin vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolella olevia yrittäjiä.

Harri Hellsténin mukaan kevytyrittäjäisyys on yleisesti ottaen ainakin tällä hetkellä niin pieni osa ihmisen työuraa, että kevytyrittäjätoiminnan eläkevakuuttamisen tai -vakuuttamattomuuden kokonaisvaikutus henkilön eläketurvaan on melko pieni. YEL-vakuutuksella on tästä johtuen korkeintaan täydentävä rooli kevytyrittäjänä toimivan henkilön kokonaiseläketurvan rakentamisessa. Mänttari ja Palomurto nostivat kuitenkin tärkeänä asiana esiin, että kun henkilöllä on muuta työhistoriaa jo aikaisemmin taustalla, ja myös usein vielä edessäkin päin, vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolellakin olevan työtulon vakuuttaminen parantaisi henkilön eläketurvaa. Monissa tapauksissa kevytyrittäjänä toimivalle henkilölle karttuu muun työuran aikana kokonaisuudessaan niin paljon työeläkettä, että eläkkeelle jäädessään henkilölle ei edes

tarvitsisi maksaa työeläkevähenteistä kansaneläkettä, vaan eläke rakentuisi kokonaisuudessaan työeläkkeestä. Tällaisissa tilanteissa pienenkin työtulon vakuuttaminen kevytyrittäjänä työskennellessä parantaisi siis aidosti tulevaisuuden eläketurvaa.

Kuten aiemmin on jo todettu, vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolelle jäävät kevytyrittäjät voivat useimmiten eläkevakuuttaa toimintaansa vapaaehtoisesti niin halutessaan. Näin ollen kevytyrittäjillä on mahdollisuus kartuttaa yrittäjätoiminnastaan eläketurvaa ja toteuttaa ajatusta siitä, että kaikki työ myös kartuttaisi eläkettä. Vapaaehtoisen eläkevakuuttamisen ottaminen on kuitenkin sekä kevytyrittäjien että muidenkin yrittäjien keskuudessa hyvin vähän käytetty mahdollisuus. Kopakkala ja Sorvali nostivat esiin, että pienillä tulotasoilla ihmiset kokevat nykyhetkessä käteen jäävän rahamäärän houkuttelevammaksi eikä eläkemaksuihin todellisuudessa välttämättä ole oikein kunnolla varaa, kun kaikki raha kuluu normaaliin elämiseen. Harri Hellstén ja Saija Hellstén mainitsivat myös, että työuran aikaisen sosiaaliturvan tasoon vapaaehtoisella YEL-vakuuttamisella ei ole suurtakaan merkitystä. Matalalla työtulotasolla työuran aikaisiin sosiaaliturvaetuksiin ei siis kerry ansioihin perustuvaa osaa, vaan nuo etuudet maksetaan henkilölle perusmääräisinä. Näin ollen vapaaehtoinen YEL-vakuuttaminen kevytyrittäjien keskuudessa on hyvin epäsuosittua.

Vapaaehtoiseen YEL-vakuutukseen liittyvän neljän kuukauden jatkuvuusehdon voidaan periaatteessa ajatella rajoittavan joidenkin kevytyrittäjien mahdollisuutta ottaa kyseistä eläkevakuutusta, jos toiminta on jatkuvuusehtoa pienimuotoisempaa. Haastatteluissa tuli kuitenkin selkeästi ilmi, että todelliset syyt vapaaehtoisen eläkevakuuttamisen epäsuosioon eivät ole tässä ehdossa, vaan syyt ovat enemmänkin esimerkiksi aikaisemmin mainittujen kaltaisia. Käytäntö on täten tässäkin tapauksessa osoittanut todellisuuden, eli vapaaehtoinen YEL-vakuuttaminen ei ole epäsuosionsa takia merkittävässä osassa rakentamassa kevytyrittäjien kokonaiseläketurvaa.

Vapaaehtoisen YEL-vakuutuksen käyttämättömyydestä johtuen kevytyrittäjille ei katu niin hyvää eläketurvaa kuin heille todellisuudessa olisi mahdollista. Mänttärin ja Palomurron mukaan kevytyrittäjiltä muiden yrittäjien mukana puuttuu ymmärrystä siitä, että lyhyiden työsuhteiden eläkevakuuttaminen olisi eläketurvan kannalta oikeasti tärkeää, kuten aikaisemmin kerrottiin. Keikkatöiden eläkevakuuttamisen tärkeyttä siis aliarvioidaan, kun unohdetaan se tosiasia, että eläketurvan kokonaisuus rakentuu pienistä työuran palasista eikä vain pitkistä ja vakituisista työsuhteista. Usein eläketurva ja sen ajattelu koetaan kaukaisiksi asioiksi, joten eläketurvaan liittyvät panostukset voivat jäädä vähäisiksi niiltä osin, kun yrittäjä

voi asiaan itse vaikuttaa. Esimerkiksi Kopakkala toi esiin tätä näkökulmaa, kun hän vertasi yrittäjien eläkevakuuttamista osuvasti liikuntaan. Hän sanoi kaikkien varmasti tietävän, että liikuntaa pitäisi harrastaa, ja että on epäterveellistä olla liikkumatta. Tästä huolimatta, kun tuloksia ei näy heti, vaan vasta joskus tulevaisuudessa, niin eivät kaikki myöskään liikuntaa harrasta. Tällaisesta ajattelutavasta johtuen eläketurvan kannalta ajateltuna eläkevakuuttamisen pitäisi olla aina lakisääteistä ja pakollista eikä vapaaehtoisuuteen perustuvaa. Tämän näkökulman Mänttari nosti myös vahvasti esiin.

Yrittäjien eläketurvan kohdalla puhutaan yleisesti paljon myös alivakuuttamisesta ja sen ongelmallisuudesta. Mänttärin, Palomurron, Sorvalin ja Harri Hellsténin mukaan kevytyrittäjien kohdalla alivakuuttamisen tilanne niiden osalta, jotka ylipäättään ovat vakuuttamisvelvollisia, on hyvin samankaltainen kuin muillakin yrittäjillä. Alivakuuttamista on siis kevytyrittäjienkin keskuudessa ja se perustuu heidänkin kohdallaan monesti varovaisuuteen sitä kohtaan, että eläkevakuutusmaksut eivät olisi liian isoja tuleviin tuloihin nähden. Alivakuuttaminen voi johtua myös muiden säästämismuotojen käytöstä tai luottamuksen puutteesta eläkejärjestelmää kohtaan. Kevytyrittäjien kohdalla alivakuuttamisen ongelma voi kuitenkin olla jopa keskimääräistä pienempikin, sillä kevytyrittäjät ovat ikään kuin tottuneet eläkemaksujen maksamiseen, kun he ovat olleet aiemmin osana työntekijöiden eläkejärjestelmää. Täten tästä näkökulmasta tarkoituksenmukaista halua alivakuuttamiseen ei välttämättä kevytyrittäjillä suuremmin ole. Lisäksi alivakuuttamisen ongelmaa vähentää jonkin verran se, että vakiintunutta yrittäjätoimintaa harjoittavien kevytyrittäjien on yksinkertaista määrittää työtuloaan oikealle tasolle, kuten alaluvussa 4.2.4 aiemmin mainittiin. Tällöin mahdollinen alivakuuttaminen on siis ainakin tietoista eikä vain varovaisuudesta johtuvaa.

4.3 Kevytyrittäjien työeläkevakuuttaminen tulevaisuudessa

Ominaisuuksiltaan yrittäjien eläkejärjestelmä ei sovellu parhaalla mahdollisella tavalla kevytyrittäjien työeläkevakuuttamiseen, kuten alaluvussa 4.2 esitettiin. Tässä alaluvussa tarkastellaankin, kuinka kevytyrittäjien työeläkevakuuttamista voitaisiin tulevaisuudessa kehittää. Aluksi alaluvussa keskitytään kuitenkin siihen, millainen tulevaisuus kevytyrittäjyydellä mahdollisesti on. Tarkoituksena on arvioida kevytyrittäjyyden suosion, kevytyrittäjien juridisen aseman sekä laskutuspalveluiden tarjoamien palveluiden ja toimintamallin kehitystä. Tulevaisuuden tilanteen esittäminen on kevytyrittäjien

työeläkevakuuttamisen kehittämisen kannalta merkittävää. Tämä johtuu siitä, että jotta kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisen kehittämistä on relevanttia tarkastella, on kevytyrittäjyydellä oltava myös suosiota tulevaisuudessa. Kevytyrittäjien tulevan juridisen aseman pohtiminen on myös tärkeää, jotta tiedetään, missä järjestelmässä kevytyrittäjiä tullaan tulevaisuudessa eläkevakuuttamaan. Tämä tieto taas mahdollistaa oikean eläkejärjestelmän kehittämisen tarkastelun.

4.3.1 Kevytyrittäjäisyys tulevaisuudessa

YEL-vakuuttamisesta ja työoikeudellisesta yrittäjäasemasta johtuen kevytyrittäjillä on nyt enemmän vastuita ja veloituksia hoidettavanaan kuin aikaisemmin. Vastuun lisääntyminen on osittain kevytyrittäjyyden luonteen kanssa ristiriidassa, sillä kevytyrittäjyydessä pyritään yrittäjätoiminnan joustavuuteen ja yrittäjyyteen liittyvän byrokratian vähentämiseen. Näin ollen kevytyrittäjyydestä on esitetty sellaisiakin mielipiteitä, että laskutuspalveluiden kautta tapahtuvalle kevytyrittäjätoiminnalle ei olisi enää kysyntää, kun palvelun käytöstä pitää maksaa ja osa yrittäjyyden vastuista on silti kevytyrittäjällä itsellään. Tähän liittyen Kopakkala kertoi, että UKKO.fi:ssä asiakasmäärät ovat kuitenkin edelleen vain kasvaneet senkin jälkeen, kun kevytyrittäjien eläkevakuuttamisesta siirryttiin YEL-vakuuttamiseen. Saija Hellstén toi esiin myös, että YEL-vakuuttamiseen siirtymisen myötä vastuu ja byrokratia eivät ole käytännössä edes lisääntyneet suurimmalle osalle kevytyrittäjistä, sillä valtaosa kevytyrittäjistä on selkeästi vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolella. Tällöin eläkevakuuttamisesta ei tarvitse myöskään huolehtia. Saija Hellstén kertoi myös, että sellaisia henkilöitä, jotka ovat lopettaneet laskutuspalveluiden käytön nimenomaisesti tämän eläkevakuuttamisen muutoksen takia, on tullut vain yksittäistapauksina esiin.

Haastateltavien keskuudessa oli laaja yksimielisyys siitä, että tulevaisuudessa erilaiset palvelut, jotka helpottavat yrittäjyyttä ja siihen liittyvää byrokratiaa, tulevat varmasti olemaan tarpeellisia ja kasvattamaan suosiotaan entisestään. Palomurto ja Sorvali nostivat esiin, että työnteko on yleisesti murroksessa, joka tarkoittaa esimerkiksi työurien pirstoutumista, keikkatyön lisääntymistä ja oman osaamisen hyödyntämisen kasvamista, kuten alaluvussa 1.1 myös mainittiin. Erilaiset itsensätyöllistämisen muodot tulevat siis lisääntymään tulevaisuudessa, jolloin niitä tukeville palveluille tulee olemaan myös kysyntää. Kopakkala ja Saija Hellstén uskoivat vahvasti, että laskutuspalveluiden käyttäjämäärät tulevat

tulevaisuudessakin täten kasvamaan. Harri Hellstén mainitsi, että laskutuspalveluille löytyy käyttäjiä varmasti tulevaisuudessakin, sillä laskutuspalvelu on käyttäjän näkökulmasta luotettava tahon, joka hoitaa käyttäjän puolesta yrittäjyyden velvoitteita ja lisäpalveluna myös kouluttaa sekä auttaa yrittäjätoimintaan liittyvissä asioissa. Mänttari taas pohti aiheeseen liittyen, että on vaikea arvioida milloin laskutuspalveluiden käyttäjämäärä saavuttaa lopullisen tasonsa, tai onko se mahdollisesti jo saavutettu, mutta todennäköisesti laskutuspalveluiden asiakasjoukko tulee vielä tulevaisuudessakin kasvamaan.

Tulevaisuudessa kevytyrittäjien sekä muiden itsensätyöllistäjien juridisessa asemassa ei suurella todennäköisyydellä tule olemaan muutosta tämän hetken tilanteeseen. Työtä tekevät ihmiset tullaan siis jatkossakin jakamaan Suomessa kahtia työntekijöihin ja yrittäjiin. Laskutuspalveluiden taholta tähän asiaan nousi kuitenkin myös eriäviä näkemyksiä. Kopakkala esitti, että yrittäjien ja työntekijöiden pitäisi olla lainsäädännössä lähempänä toisiaan, sillä loppujen lopuksi molemmissa tapauksissa on kyse siitä, että omaa osaamista hyödynnetään ja siitä saadaan rahaa tilille. Saija Hellstén taas esitti, että kahtiajako työntekijöihin ja yrittäjiin ei ole toimiva, vaan kevytyrittäjille ja itsensätyöllistäjille pitäisi olla lainsäädännössä oma tunnustettu asemansa. Mänttari ja Sorvali nostivat tähän liittyen kuitenkin esiin, että kolmannen ryhmän tunnustaminen ja erottaminen lainsäädännössä toisi vain yhden työoikeudellisen tulkintarajapinnan lisää. Työtä tekevien ihmisten määrittäminen osaksi jotain työlainsäädännöllistä ryhmää olisi siis kolmannen ryhmän tapauksessa entistä haastavampaa ja tulkinnanvaraisempaa. Kuten Mänttärinkin sanoi, teoriassa kolmannen ryhmän muodostamisessa ei ole mitään väärää, mutta käytännössä uusi työlainsäädännöllinen ryhmä ei onnistuisi ratkaisemaan ongelmia, vaan niitä voisi tulla jopa lisää. Mänttari, Palomurto ja Harri Hellstén painottivatkin, että työtä tekevien ihmisten juridinen jako työntekijöihin ja yrittäjiin pysyy tulevaisuudessakin samana. Tämä tarkoittaa, että kevytyrittäjien sekä muiden itsensätyöllistäjien työeläkevakuuttamisen kehittäminen on täysin kytkettynä siihen, miten yrittäjien eläkejärjestelmää tullaan tulevaisuudessa mahdollisesti kehittämään.

Kevytyrittäjäisyys ja siinä hyödynnettävät laskutuspalvelut eivät luonnollisesti ole ainoita yrittäjätoimintaan suunnattuja palveluita, joilla yrittäjäyyttä pyritään tekemään vaivattommaksi. Näistä erilaisista palveluista kevytyrittäjyydelle ominaispiirteenä on, että kyse on toiminnasta, jossa nimenomaisesti yksityishenkilö hyödyntää laskutuspalveluyrityksen tarjoamaa palvelua. Kuten aiemmin on kerrottu, laskutuspalveluita tarjotaan nykyisin myös y-tunnuksella toimiville itsensätyöllistäjille. Kevytyrittäjien työoikeudellisen yrittäjäaseman myötä yleisessä keskustelussa onkin esitetty näkemyksiä, joiden mukaan kevytyrittäjyyden

kaltaista toimintaa olisikin ehkä järkevämpää harjoittaa y-tunnuksen alla, esimerkiksi siihen liittyvän arvonlisäveron vähennysoikeuden takia. Palomurto nosti aiheeseen liittyen esiin, että laskutuspalveluyritykset pystyvät tarvittaessa myös olemaan ketteriä toimintamallinsa muokkaamisessa ja valitun toimintamallin osalta kyse onkin osittain mielikuvilla pelaamisesta. Mänttari, Palomurto ja Harri Hellstén mainitsivatkin, että tulevaisuudessa yksityishenkilöille suunnattujen laskutuspalveluiden lisäksi myös y-tunnuksella toimiville itsensätyöllistäjille suunnatut laskutuspalvelut lisääntyvät varmasti tämänhetkisestä. Kopakkala ja Saija Hellstén pohtivat myös, että heidänkin edustamiinsa laskutuspalveluihin saattaa tulevaisuudessa tulla uusia toimintamalleja yksityishenkilöille tarjottavan palvelun lisäksi. Alan kehityksessä halutaan siis olla mukana, mutta yksityishenkilöille suunnatulle palvelulle nähdään kuitenkin myös joka tapauksessa oma selkeä tarpeensa ja kysyntänsä tulevaisuudessakin.

Kevytyrittäjyydessä on kyse itsensätyöllistämiseen liittyvästä ilmiöstä, jolla yleisesti tarkoitetaan tässäkin tutkimuksessa esitettyä työnteon muotoa ja laskutuspalveluiden asiakaskuntaa. Laajemmin katsottuna kevytyrittäjyys liittyy itsensätyöllistämiseen ja työnteon murrokseen. Tulevaisuuden kannalta on hyvin haastavaa arvioida tarkasti, miten juuri kevytyrittäjyyden suosio tulee kehittymään, tai tuleeko kevytyrittäjyys olemaan merkittävin itsensätyöllistämisen ja yrittäjyyttä helpottavan palvelun muoto. Selvää ei ole myöskään, tullaanko tällaista työnteon muotoa edes kutsumaan kevytyrittäjyydeksi, sillä käsitettä kohtaan on myös jonkin verran vastustusta. Tämä johtuu alaluvussa 1.3 esitetyistä haasteista kevytyrittäjä -käsitteeseen liittyen, eli käsitteelle ei ole tarkkaa määritelmää, eikä sillä aina myöskään tarkoiteta samaa asiaa. Kaikesta huolimatta merkittävintä kuitenkin on, että kevytyrittäjyyden tapaiset työnteon muodot sekä laskutuspalveluiden tavalla yrittäjyyttä avustavat palvelut tulevat joukkona kasvattamaan suosiotaan myös tulevaisuudessa. Näihin muihin kevytyrittäjyyden kaltaisiin itsensätyöllistämisen muotoihin liittyy myös työeläkevakuuttamisessa laajalti samat haasteet kuin kevytyrittäjyyteenkin, kuten alaluvussa 4.2.5 mainittiin. Yrittäjien eläkejärjestelmä tarvitsee siis kehittämistä niiden perusteluiden pohjalta, mitä kevytyrittäjyyteenkin liittyy, vaikka näitä muutoksia ei tehdäkään vain kevytyrittäjien takia.

4.3.2 Yrittäjien eläkejärjestelmän kehittäminen

Kokonaisuudessaan YEL-järjestelmä koskee hyvin suurta ja heterogeenistä yrittäjäjoukkoa ja tästä syystä koko järjestelmää ei ole tarkoituksenmukaista muuttaa vain pienehkön kevytyrittäjäjoukon tarpeiden takia. Kuten todettua, kevytyrittäjien kohtaamat haasteet koskevat kuitenkin myös muita itsensätyöllistäjiä ja tämän takia järjestelmää on perusteltua myös kehittää. Haastatteluissa tulikin yksimielisesti ilmi, että yrittäjien eläkevakuuttamista tulisi kehittää, jotta se vastaisi paremmin nykyisiin yrittäjyyden vaatimuksiin ja tarpeisiin. Kehittämislle tärkeänä syynä myös on, että tulevaisuudessa nykyiset haasteet tulevat vain lisääntymään entisestään työn murroksen edistyessä ja itsensätyöllistämisen lisääntyessä.

Tässä alaluvussa esitellään tutkimushaastatteluihin perustuen yrittäjien eläkejärjestelmän eri kehittämissuunnitelmia. Osa esitetystä ehdotuksista vaatii eläkejärjestelmään merkittäviäkin muutoksia, kun osa ehdotuksista taas perustuu enemminkin nykyjärjestelmän yksityiskohtien muokkaamiseen. Yhteinen näkökulma kehittämissuunnitelmissa kuitenkin on, että YEL-vakuuttamiseen tarvitaan selkeitä muutoksia, jotta järjestelmä soveltuisi paremmin myös vähemmän vakiintuneen yrittäjätoiminnan vakuuttamiseen.

Haastatteluissa vahvana kehitysratkaisuna nousi esiin, että kevytyrittäjien ja muiden itsensätyöllistäjien eläkevakuuttamisen tulisi tapahtua heidän todellisten tulojen vakuuttamisen kautta. Kuten aiemmin alaluvussa 4.2.4 on mainittu, keikkatyötä tekevien ihmisten kohdalla työstä saadut tulot vastaavat pitkälti myös työhön käytettyä työpanosta, joten näin ollen heidän eläkevakuuttamisensa olisi perusteltua myös toteuttaa ansioiden perustuen. Todellisten tulojen vakuuttaminen toisi järjestelmään myös kaivattua joustavuutta, kun yrittäjä maksaisi eläkemaksua vain sen mukaisesti, mitä hän on työsuorituksistaan korvausta saanut.

Kaikki haastateltavat nostivat todellisten tulojen mukaan vakuuttamisen ainakin jonkinlaisessa muodossa ratkaisuksi YEL-järjestelmän kehittämiseen. Kopakkala ja Saija Hellstén esimerkiksi mainitsivat, että kevytyrittäjille olisi monessa tapauksessa kaikista selkein, jos palkanmaksun yhteydessä palkasta pidätettäisiin suoraan eläkemaksuun vaadittava prosenttiosuus. Kevytyrittäjien työeläkevakuuttamista haluttiin laskutuspalveluyrityksissä kehittää siis lähemmäs työntekijöiden eläkejärjestelmää vastaavaksi, mitä se siis tältä osin myös olisikin, jos YEL-järjestelmässä eläkemaksua voitaisiin maksaa ansioiden mukaisesti.

Ansioihin perustuvaan eläkevakuuttamiseen liittyen Mänttari ja Sorvali nostivat esiin vuoden 2019 alusta käyttöön otettavan tulorekisterin, jonka kautta todellisten tulojen eläkevakuuttaminen myös mahdollistuisi. Tulorekisteristä olisi mahdollista saada henkilöyrittäjän ajantasainen tulotieto, jonka perusteella tuloista voitaisiin maksaa eläkemaksuprosentin verran yrittäjien työeläkemaksua. Tällä tavoin toimiva järjestelmä tarkoittaisi kevytyrittäjien kohdalla, että laskutuspalveluyritykset olisivat velvollisia ilmoittamaan heidän kauttaan kulkevat kevytyrittäjien palkat tulorekisteriin. Mänttari mainitsi, että tulorekisterin kautta yrittäjien eläkemaksuihin ja eläkkeen karttumiseen olisi mahdollista saada joustavuutta jopa kuukauden tasolle asti, sillä tulorekisteri toimii kalenterikuukausitasolla. Mänttärin mukaan tulorekisteriä hyödyntävä YEL-järjestelmä olisi myös suhteellisen helppo toimeenpanna, joten siltä osin tällaisen järjestelmän kehittämisessä ei olisi myöskään ongelmaa.

Mänttari esitti myös, että tulorekisterin avulla tapahtuvan työeläkevakuuttamisen myötä vakuutettavan tulon määrän voisi yrittäjienkin kohdalla laskea alas esimerkiksi työntekijöiden vakuutettavan tulon tasolle. Tällöin pienimuotoisestakin yrittäjätoiminnasta karttuisi aina eläkettä. Vakuutettavan tulomäärän laskeminen alhaiselle tasolle tarkoittaisi luonnollisesti myös, että kaikista yrittäjän saamista tuloista lähtisi nykyhetkessä eläkemaksuprosentin verran tuloja pois. Mänttari ja Harri Hellstén sanoivat, että tämä herättäisi yrittäjien keskuudessa varmasti myös vastustusta, sillä vakuutettavan tulon tasossa on kyse myös hyvin periaatteellisistakin asioista. Mänttari totesikin, että vastustuksen takia tällaista järjestelmää ei ole varmasti helppo saada aikaan, vaikka se eläketurvan kannalta hyvä olisikin.

Harri Hellsténin mukaan yrittäjien eläkejärjestelmässä pitäisi lisätä yrittäjän vapautta entisestään. Hän esitti, että vakuuttamisvelvollisuudessa tulojen alaraja pitäisi nostaa esimerkiksi samalle tasolle, jossa yrittäjä voi liittyä myös työttömyyskassan jäseneksi. Tällöin joustavuus järjestelmän alkupäässä lisääntyisi vapaaehtoisuuden myötä. Harri Hellstén ehdotti järjestelmän kehittämiseksi myös vaihtoehtoa, jossa yrittäjien eläkevakuuttaminen muuttuisi täysin vapaaehtoiseksi siinä vaiheessa, kun henkilölle on kertynyt työeläkettä niin paljon, että tulevaisuudessa hänelle maksettava eläke rakentuisi pelkästään työeläkkeestä. Tällöin yrittäjän vapaus lisääntyisi, mutta järjestelmä ei johtaisi myöskään siihen, että yrittäjien eläketurvaa rahoitettaisiin pelkästään verovaroin kerätystä kansaneläkkeestä. Mänttari painotti kuitenkin vahvasti, että eläketurvassa on kyse sosiaalivakuutuksesta ja pakkojärjestelmästä, jossa eläkkeiden turvaaminen on aina lähtökohtana. Näin ollen tästä näkökulmasta vakuutettavan

tulon alarajan laskeminen olisi oikea ratkaisu, sillä tällöin jokaiselle karttuisi työeläkettä juuri sen mukaisesti, mitä tehdyn työn määrä myös edellyttää.

Tulorekisterin avulla tapahtuvan todellisten tulojen vakuuttamisen kautta kevytyrittäjille ja muille itsensätyöllistäjille karttuisi eläketurvaa sekä tasaisesti että joustavasti aina tehdyn työn mukaan. Mänttari ja Sorvali kuitenkin mainitsivat, että eläkevakuuttamista varten tulorekisteristä saataisiin tietoon koko yrittäjäkentästä vain osan yrittäjien tulotiedot, joten tulorekisterin ja ansioiden mukaan vakuuttamisen pohjalle koko järjestelmää ei voida rakentaa. Sorvali, Mänttari ja Saija Hellstén nostivatkin esiin, että tulevaisuudessa yrittäjien eläkejärjestelmässä voisi mahdollisesti olla samanaikaisesti erilaisia tapoja työeläkevakuuttamiseen. Tällöin järjestelmässä voisi olla esimerkiksi sekä nykyisen kaltainen työtuloon perustuva järjestelmä sekä tulorekisteriä hyödyntävä todellisten tulojen vakuuttamiseen perustuva järjestelmä. Saija Hellstén esitti, että tällaisessa tilanteessa kevytyrittäjät voisivat päättää vakuuttavatko he toimintaansa työtuloon perustuvalla tavalla vai tulorekisteristä saatavan tulotiedon pohjalta toimivalla tavalla. Toinen vaihtoehto on, että ne yrittäjät, joiden tulotiedot eläkevakuuttamisen pohjaksi tulorekisteristä saadaan, vakuutetaan ansioihin perustuvalla tavalla ja ne yrittäjät, joiden tulotietoja tulorekisteristä ei saada, vakuutetaan työtuloon perustuvalla tavalla.

Tulorekisterin pohjalta toimiva järjestelmä vähentäisi myös hallinnollista taakkaa, joka yrittäjien eläkejärjestelmään nyt liittyy. Kun eläkemaksu määräytyisi automaattisesti tulorekisteristä saatavan tulotiedon pohjalle, eläkelaitoksen ei myöskään tarvitsi vahvistaa yrittäjän työtuloa. Tämä vähentäisi siis byrokratiaa. Mänttärin mukaan nykyisen järjestelmän jäykkyyttä lisää suuresti, että eläkeyhtiöiden pitää aina vahvistaa yrittäjän työtulon taso ja tehdä ratkaisuistaan aina myös muutoksenhakukelpoinen päätös yrittäjälle. Mänttari esittikin, että siinäkin tilanteessa, jossa nykyistä järjestelmää ei muutettaisi merkittävästi toisenlaiseksi, tämän hallinnollisen taakan tarpeellisuutta olisi silti syytä pohtia. Tarvetta on täten selvittää, voisiko järjestelmää näiden päätösten osalta muuttaa automaattisemmaksi ja nykyistä joustavammaksi.

Yrittäjien eläkejärjestelmän kehittämiseksi esitettiin myös näkökulmaa siitä, että yrittäjien eläkevakuuttamiseen ja yrittäjien sosiaaliturvaan liittyvä kytkös pitäisi poistaa. Harri Hellstén sanoi, että yrittäjien keskuudessa eläkejärjestelmään ei välttämättä luoteta, mutta muu työuran aikainen sosiaaliturva olisi silti hyvä saada kohtuulliselle tasolle. Näin ollen hän esitti, että työuran aikaista sosiaaliturvaa voisi vakuuttaa todellisiin tuloihin perustuen ja

eläkevakuuttaminen taas voisi olla työtuloon perustuvaa. Harri Hellstén mainitsi kuitenkin myös, että työuran aikainen sosiaaliturva saataisiin kohtuulliselle tasolle niinkin, että koko YEL-vakuuttamiseen tulisi mahdollisuus todellisten tulojen mukaan vakuuttamiseen. Hän sanoi, että tällaisessa tilanteessa yrittäjäkentässä esiintyisi kuitenkin järjestelmää kohtaan vastustusta, koska tilanne johtaisi monien kohdalla eläkemaksujen nousuun. Harri Hellsténin lisäksi Saija Hellstén kannatti yrittäjien eläkevakuuttamisen ja muun sosiaaliturvan kytköksen irrottamista toisistaan. Mänttärin mukaan on kuitenkin vaikea nähdä, että yrittäjien eläkevakuuttamisen ja muun sosiaaliturvan kytkös poistettaisiin. Hänen mukaansa asiasta ei ole oikein konkreettista ja ristiriidatonta vaihtoehtoista ehdotusta, jonka mukaan voitaisiin toimia. Palomurto nosti aiheeseen liittyen myös esiin, että työtulon ja sosiaaliturvan kytköksessä on tällä hetkellä myös hyviä puolia. Kun työtulo vaikuttaa nyt eläkkeen lisäksi yrittäjän muihinkin sosiaaliturvaetuuksiin, on yrittäjällä myös useampia syitä pitää työtuloaan oikealla tasolla. Tämä taas on hyvä asia sekä eläketurvan että muun sosiaaliturvan tason kannalta ajateltuna.

Yrittäjien eläkejärjestelmän laajempien kehitysratkaisujen lisäksi järjestelmän kehittämiseksi esitettiin ratkaisuja myös tilanteeseen, jossa järjestelmä pysyisi lähtökohdiltaan ja perusperiaatteiltaan tulevaisuudessakin suunnilleen nykyisen kaltaisena. Palomurto ja Kopakkala esittivät, että tällöin esimerkiksi työtulon määritelmää pitäisi miettiä ja mahdollisesti muuttaa tulevaisuudessa nykyistä selkeämmäksi. Työtulon käsite koetaan tällä hetkellä siis liian hankalasti ymmärrettäväksi ja sisäistettäväksi. Tämän lisäksi työtuloon liittyen Palomurto, Sorvali ja Saija Hellstén olivat sitä mieltä, että työtulon takautuvasti muuttaminen lisäisi järjestelmään periaatteessa joustavuutta yrittäjän näkökulmasta katsottuna. Työtulon takautuvasti muuttamisen mahdollistamista ei nähty kuitenkaan kokonaisuudessaan hyväksi ratkaisuksi, sillä se tekisi vakuutuksen hoitamisesta vakuutetun ja vakuuttajan kannalta selvästi hankalampaa kuin nyt. Työtulon muuttaminen takautuvasti voisi siis johtaa esimerkiksi tilanteisiin, joissa työtuloon perustuvia sosiaalietuuksia voitaisiin joutua oikaisemaan ja täten myös perimään yrittäjältä takaisin jälkeenpäin.

Vakuuttamisvelvollisuuteen liittyvään jatkuvuusehtoon koettiin myös muutostarvetta, sillä nyt yrittäjien eläkevakuuttaminen on ikään kuin tarkoitettu vain vakiintunutta yrittäjätoimintaa harjoittaville yrittäjille. Tämä taas ei sovi kevytyrittäjyyteen, tai ylipäätään muihinkaan uusiin yrittäjyyden ja itsensäyöllistämisen muotoihin. Palomurto, Sorvali ja Saija Hellstén ehdottivatkin, että jatkuvuusehdon pituutta tai poistamista kokonaan pitäisi harkita, jotta eläkevakuuttaminen vastaisi paremmin niihin tarpeisiin, mitä yrittäjyys ja työnteon muodot nykyään vaativat.

Haastattelujen perusteella vakuutusmaksujoustop ehtoja tarvitsee myös tulevaisuudessa kehittää. Yrittäjien eläkejärjestelmään kaivataan lisää joustavuutta ja tähän nykyinen joustojärjestelmä ei ole pystynyt vastaamaan. Vakuutusmaksujousto on kuitenkin periaatteiltaan tärkeä järjestelmän osa, jota tulevaisuudessakin tarvitaan. Mänttari ja Harri Hellstén nostivatkin esiin, että vakuutusmaksujoustop yksityiskohtiin ja ehtoihin tulisi paneutua. Vakuutusmaksujoustop pitäisi miettiä erilaisia vaihtoehtoja, joilla monimutkaisesta ja kankeasta joustojärjestelmästä saataisiin tehtyä yrittäjille yksinkertaisempi ymmärtää ja käyttää.

Vapaaehtoisen YEL-vakuuttamisen kehittämiseen ei kokonaisuudessaan nähty kovinkaan suurta tarvetta. Mänttärin ja Harri Hellsténin mukaan vapaaehtoisen eläkevakuuttamisen ehdoista voisi ehkä tarvittaessa ottaa jatkuvuusehdon pois, jotta jatkuvuudeltaan pienimuotoista yrittäjätoimintaa olisi mahdollista vakuuttaa vapaaehtoisesti. Mänttari painotti kuitenkin, että vapaaehtoisen YEL-vakuutuksen kehittäminen ei ole se keino, jolla eläkejärjestelmän toimimattomuuteen tai sopimattomuuteen tulee vastata. Hän muistutti, että ratkaisut tulee tehdä lakisääteisen eläketurvan puolelle, koska sinne tehtävät muutokset ovat pakollisuutensa takia eläketurvan kannalta myös merkittävimpiä. Palomurto mainitsi myös aiheeseen liittyen, että jos eläkevakuuttaminen perustuu tulevaisuudessa mahdollisesti suoraan siihen korvaukseen, minkä yrittäjä työstään saa, ei vapaaehtoiselle YEL-vakuuttamiselle ole silloin edes enää tarvetta. Näistä perusteluista johtuen yrittäjien eläkejärjestelmään liittyviä haasteita ei tule siis ainakaan ensisijaisesti kehittää vapaaehtoisen YEL-vakuuttamisen kautta.

5 YHTEENVETO

Tässä tutkielman yhteenvetoluvussa esitetään aluksi tutkimuksen johtopäätökset kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisesta ja sen kehittämisestä. Johtopäätösten esittämisen jälkeen on vuorossa tutkimuksen arviointi. Tutkimusta arvioidaan sekä tutkimuskysymyksiin vastaamisen osalta että tutkielman reliabiliteetin ja validiteetin osalta. Viimeisimpänä luvussa luodaan katsaus tutkittavan aiheen tulevaisuusnäkyymiin sekä mahdollisiin jatkotutkimusaiheisiin.

5.1 Johtopäätökset

Tässä alaluvussa esitetään tutkimuksen keskeisimmät johtopäätökset, jotka on tehty tutkimustulosten pohjalta. Johtopäätökset on jaettu kahteen osaan. Ensiksi keskitytään kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisen nykytilaan liittyviin johtopäätöksiin ja tämän jälkeen esitetään johtopäätökset kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisen kehittämiseen liittyen. Johtopäätöksiä tehdään osittain myös yhdistämällä tutkimustuloksia teoriaosuudessa esitettyyn tietoon. Tarkoituksena on esittää johtopäätökset tutkimusongelmien käsittelyä tukevalla tavalla.

5.1.1 YEL-järjestelmän soveltuminen kevytyrittäjien työeläkevakuuttamiseen

Tutkimustulosten pohjalta tehdyt johtopäätökset esitetään tässä alaluvussa jakamalla kevytyrittäjät kolmeen eri ryhmään kevytyrittäjätoiminnan laajuuden perusteella. YEL-järjestelmän soveltuvuutta kevytyrittäjien eläkevakuuttamiseen tarkastellaan *vakiintuneen ja korkean ansiotason kevytyrittäjyyden, vakuuttamisvelvollisuuden rajoilla olevan kevytyrittäjyyden ja vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolella olevan kevytyrittäjyyden* näkökulmista. Jako tehdään, koska YEL-järjestelmän soveltuvuudessa kevytyrittäjien eläkevakuuttamiseen on eroja yrittäjätoiminnan laajuudesta riippuen.

Vakiintuneen ja korkean ansiotason kevytyrittäjyyden näkökulmasta yrittäjien eläkejärjestelmä soveltuu kohtuullisen hyvin kevytyrittäjien eläkevakuuttamiseen. Tämä johtuu siitä, että vakiintunutta ja laajaa yrittäjätoimintaa harjoittavilla kevytyrittäjillä ei ole ongelmaa vakuuttamisvelvollisuuden määrittämisessä jatkuvuuteen tai työtulon tasoon liittyvien ehtojen kohdalla. Työtulon oikean tason määrittäminen on heille itseasiassa jopa tavallista helpompaa, sillä kevytyrittäjätoiminnasta saatavat tulot vastaavat työhön käytettyä työpanosta ja täten myös oikeaa työtulon tasoa.

Yrittäjien eläkejärjestelmässä ei ole tarjolla kovin monia toimivia keinoja joustavuuden lisäämiseen, mutta vakiintunutta yrittäjätoimintaa harjoittavien kevytyrittäjien kannalta joustoille ei ole myöskään merkittävästi tarvetta. Joustavuutta järjestelmään tuo, että nämä kevytyrittäjät voivat kohtuullisen vapaasti määrittää ja muuttaa työtuloaan haluamalleen tasolle. Kevytyrittäjät saavat myös laskutuspalveluiden kautta selkeää ja ymmärrettävää

muodossa olevaa tietoa eläkejärjestelmästä ja sosiaaliturvan kytköksistä, minkä avulla he voivat myös ottaa huomioon tarvittavia asioita työtulon oikean tason määrittämisessä. Vakiintunutta ja laajaa yrittäjätoimintaa harjoittavilla kevytyrittäjillä on täten hyvä mahdollisuus hyödyntää saatavilla olevaa tietoa ja sen perusteella määrittää työtulonsa niin, että eläketurvaa ja muuta sosiaaliturvaa karttuu tehdyn työn mukaisesti, tai ainakin hyvin lähelle sitä. Yrittäjien eläkejärjestelmään sisältyy aina mahdollisuus toiminnan alivakuuttamiseen, mutta vakiintunutta yrittäjätoimintaa harjoittavien kevytyrittäjien kohdalla on hyvät edellytykset sille, että toimintaa on mahdollista vakuuttaa eläketurvan kannalta oikeantasoisesti.

Vakuuttamisvelvollisuuden rajoilla olevien kevytyrittäjien näkökulmasta yrittäjien eläkejärjestelmä ei ole soveltuva kevytyrittäjien eläkevakuuttamiseen. Suurena syynä tähän on, että näillä kevytyrittäjillä yrittäjätoimintaan liittyy paljon tuleviin toimeksiantoihin liittyvää epävarmuutta. Kevytyrittäjätoiminta ei ole heillä välttämättä kovin vakiintunutta, joten vakuuttamisvelvollisuuden määrittäminen voi olla ongelmallista. Ongelmat liittyvät jatkuvuuteen sekä työtulon tasoon liittyvien vakuuttamisvelvollisuuden ehtojen täyttämisen arviointiin. Työtulon tason määrittämisessä ei myöskään kovinkaan paljoa auta, että toimeksiannoista saatavat korvaukset vastaavat työtulon oikeaa tasoa, sillä tulevat ansiot ovat kyseisillä kevytyrittäjillä vain arvioinnin varassa.

Vakuuttamisvelvollisuuden rajamaastossa olevien vakuuttamisvelvollisten kevytyrittäjien näkökulmasta toimivalta eläkejärjestelmältä vaadittaisiin myös joustavuutta. Matalalla työtulotasolla toimivien kevytyrittäjien työstä saamat tulot saattavat vaihdella paljon, joten sekä kevytyrittäjien että heidän eläketurvansa kannalta olisi tärkeää, että eläkemaksutkin joustaisivat saatujen tulojen mukaan. Tämä taas ei YEL-järjestelmässä ole mahdollista. Joustavuutta järjestelmään tuo työtulon muuttamisen mahdollisuus, mutta joustamattomuutta taas, että sitä ei voi muuttaa takautuvasti. Hankalaksi koettu vakuutusmaksujousto ei myöskään tuo järjestelmään kaivattua joustavuutta.

Laskutuspalveluyrityksiltä on tarjolla näillekin kevytyrittäjille selkeää informaatiota eläkejärjestelmästä. Laskutuspalvelut yrittävät usein myös auttaa kevytyrittäjiä joillakin tavoin vakuuttamisvelvollisuuden määrittämisessä sekä työtulon muuttamisessa. Tästä huolimatta vakuuttamisvelvollisuuden rajamaastossa kevytyrittäjyyteen liittyy niin paljon epävarmuutta tulevasta, että YEL-järjestelmässä yrittäjätoiminnan oikeantasoinen vakuuttaminen on hyvin haasteellista. Tämä voi johtaa siihen, että juuri vakuuttamisvelvollisuuden piirissä oleva yrittäjätoiminta voikin jäädä vakuuttamisvelvollisuuden arvioinnin hankaluuden takia

vakuuttamatta, jolloin eläkettä ei myöskään kartu lainkaan. Toisaalta, kevytyrittäjä saattaa myös arvioida työtulonsa tason etukäteen liian korkeaksi, jolloin eläkemaksujen kanssa voi tulla myöhemmin maksuongelmia. Näin ollen vakuuttamisvelvollisuuden rajoilla olevien kevytyrittäjien kannalta YEL-järjestelmä ei ole soveltuva kevytyrittäjien eläkevakuuttamiseen. Järjestelmä on soveltumaton sekä kevytyrittäjyyden luonteen näkökulmasta että kevytyrittäjien eläketurvan näkökulmasta.

Vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolella olevien kevytyrittäjien näkökulmasta yrittäjien eläkejärjestelmä soveltuu myös heikosti kevytyrittäjien eläkevakuuttamiseen. Positiivisena puolena vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolisuudessa voidaan nähdä, että eläkemaksuprosentin verran korkeammat lisätulot saattavat toimia kannustimena kevytyrittäjyyteen ja näin ollen myös lisätä työntekeä. Korkeammat käteen jäävät tulot voivat myös olla joillekin henkilöille hyvin tarpeellisia normaaliin arkeen liittyvien velvoitteiden hoitamisen kannalta. Vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolella eläkevakuuttamisen vapaaehtoisuus lisää järjestelmään myös joustavuutta ja yrittäjän vapautta.

Eläketurvan kannalta vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolisuus ja eläkevakuuttamisen perustuminen vapaaehtoiseen YEL-vakuuttamiseen on kuitenkin huono asia. Vapaaehtoisen järjestelmän toimimattomuudesta kertoo ensinnäkin, että vapaaehtoista YEL-vakuutusta ei käytetä juuri lainkaan, jolloin yrittäjätoiminnasta ei kartu eläkettä. Vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolella olevat kevytyrittäjät eivät siis haluttomuudesta tai ymmärtämättömyydestä johtuen vakuuta yrittäjätoimintaansa. Tällainen tilanne on siitä huolimatta, että monille kevytyrittäjille vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolella olevan toiminnan vakuuttaminen olisi tulevan eläketurvan kannalta oikeastikin kannattavaa aikaisemman työhistorian ja siitä kanttuneen työeläkkeen tason perusteella. Eläketurvan kannalta on siis huono asia, että YEL-järjestelmässä yksittäisiä toimeksiantoja sisältävä pienimuotoinen yrittäjätoiminta ei tule automaattisesti eläkevakuutetuksi.

Kuten todettua, vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolella olevien kevytyrittäjien työeläkevakuuttamiseen tulee kaivattua joustavuutta vakuuttamisen vapaaehtoisuuden myötä. Tämä joustavuus mahdollistuu kuitenkin lähes täysin eläketurvan kustannuksella. Eläkejärjestelmiin liittyvästä informoinnista huolimatta kevytyrittäjillä ei ole riittävää kykyä päättää itse eläkevakuuttamisestaan sillä tavoin, että tuleva eläkkeen taso olisi tehtyä työtä vastaavalla tasolla. Alaluvussa 2.2.1 esitetyt perustelut sosiaalivakuutuksen ja eläkevakuuttamisen tärkeydestä sekä lakisääteisydestä vahvistavat myös tätä näkökulmaa.

Vapaaehtoisuuden kautta järjestetty eläkevakuutus ei ole siis toimivin tapa järjestää eläkevakuutusta, vaan eläkevakuutuksen tulisi perustua lakisääteisyyteen ja pakollisuuteen. Näin ollen vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolella olevien kevytyrittäjien näkökulmasta YEL-järjestelmä ei sovellu kevytyrittäjien eläkevakuuttamiseen.

Kuten edellä esitettiin, YEL-järjestelmän soveltuminen kevytyrittäjyyteen riippuu yrittäjätoiminnan laajuudesta. Vakiintuneen ja korkean ansiotason kevytyrittäjyyden näkökulmasta YEL-järjestelmä sopii kevytyrittäjien eläkevakuuttamiseen, mutta vakuuttamisvelvollisuuden rajamaastossa ja ulkopuolella olevien kevytyrittäjien kannalta YEL-järjestelmä ei sovi kevytyrittäjien eläkevakuuttamiseen. Tästä johtuen merkittävää onkin, että valtaosa kevytyrittäjistä on YEL-järjestelmässä vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolella tai sen rajamaastossa. Tämä tuli myös selkeästi tutkimushaastatteluissa esiin ja sama tilanne voidaan osittain päätellä myös alaluvussa 3.3 esitetyistä kevytyrittäjien ansiotasoista. Näin ollen kokonaisuudessaan nykyinen YEL-järjestelmä soveltuu heikosti kevytyrittäjien työeläkevakuuttamiseen. Ongelmallisuuden syyn voi kiteyttää siihen, että vakiintunutta yrittäjätoimintaa varten luotu yrittäjien eläkejärjestelmä on ominaisuuksiltaan ja vaatimuksiltaan hyvin erilainen verrattuna kevytyrittäjyyden luonteeseen ja tarpeisiin.

5.1.2 YEL-järjestelmän kehittäminen kevytyrittäjyyden näkökulmasta

Kevytyrittäjien työeläkevakuuttaminen tarvitsee kehittämistä, sillä tällä hetkellä YEL-järjestelmä ei täysin sovellu kevytyrittäjien eläkevakuuttamiseen. Kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisen kehittämisen kannalta on kuitenkin tärkeä myös tietää, millainen kevytyrittäjien juridinen asema on tulevaisuudessa. Suomen lainsäädäntöön ei olla todennäköisesti luomassa jatkossakaan uutta työtä tekevien henkilöiden ryhmää nykyisten yrittäjien ja työntekijöiden ryhmien lisäksi. Sosiaalivakuutuslainsäädännössä kevytyrittäjät tulevat täten tulevaisuudessakin olemaan yrittäjiä samojen työoikeudellisten perusteluiden takia kuin nytkin. Näin ollen kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisen kehittäminen on täysin riippuvaista siitä, miten YEL-järjestelmää kokonaisuudessaan kehitetään. Kehittämisen tarpeellisuuteen liittyen huomioitavaa on, että kevytyrittäjien kohtaamat haasteet YEL-järjestelmässä koskevat muitakin itsensätyöllistäjiä. Näin ollen kokonaisuudessaan kyse on niin merkittävästä joukosta, että järjestelmän kehittämisen tarkastelu on myös perusteltua.

Yrittäjien eläkejärjestelmää kehittäessä on otettava huomioon, että järjestelmän tulisi olla kevytyrittäjille soveltuva niin työmuodon luonteen näkökulmasta kuin myös kevytyrittäjien eläketurvankin näkökulmasta. Toimiva järjestelmä olisi siis joustava, mutta turvaisi samalla myös eläkkeiden karttumisen tehdyn työn mukaisesti. Näihin kumpaankin tavoitteeseen päästäisiin, jos kevytyrittäjien työeläkevakuuttaminen hoidettaisiin vakuuttamalla suoraan työstä saatavia tuloja. Tämä olisi mahdollista toteuttaa vuoden 2019 alusta käyttöön otettavan tulorekisterin tarjoamien tulotietojen kautta. Ansioiden mukaan vakuuttamisen lisäksi kevytyrittäjien eläketurvan kannalta olisi merkittävää, että yrittäjien vakuutettavan tulon taso laskettaisiin nykyiseltä tasoltaan alas esimerkiksi työntekijöiden vakuutettavan tulon tasolle. Tällöin pienimuotoisestakin yrittäjätoiminnasta karttuisi aina eläkettä.

Todellisten tulojen mukaan vakuuttaminen sekä vakuutettavan tulon tason laskeminen olisivat selkeitä ratkaisuja YEL-järjestelmän kehittämiseen. Tällöin vakuuttamisvelvollisuuden määrittämiseen liittyvä ongelma poistuisi ja mahdollista alivakuuttamista ei myöskään olisi. Lyhyet toimeksiannot kartuttaisivat aina myös eläkettä, mikä olisi eläketurvan kannalta merkittävää, varsinkin kun keikkatyönä tehtävä työ on yleisesti lisääntymässä työn murroksen myötä. Todellisia tuloja vakuuttaessa hyvänä puolena olisi myös, että eläkemaksut joustaisivat työstä saatujen tulojen mukaan. Tämä taas sopisi erinomaisesti vaihtelevuutta ja epävarmuutta sisältävään kevytyrittäjyyteen. Ansioiden mukaan vakuuttaminen keventäisi lisäksi YEL-järjestelmään liittyvää hallinnollista taakkaa ja olisi myös suhteellisen helppo järjestelmä toteuttaa ja toimeenpanna. Näiltäkin osin tulorekisterin pohjalta toimiva ansioihin perustuva työeläkevakuuttaminen olisi siis hyvä ratkaisu YEL-järjestelmän kehittämiseen.

Järjestelmän kehittämistä puoltavista seikoista huolimatta on kuitenkin myös muistettava, että kevytyrittäjien määrä on ollut kasvussa sinäkin aikana, kun heidät on vakuutettu YEL-järjestelmässä. Nykyistä järjestelmää ei täten ole koettu ainakaan niin hankalaksi, että se vaikuttaisi kevytyrittäjänä tehtävän työn suosioon. Jos järjestelmää tästä siis kehitettäisiin kuvailtuun suuntaan esimerkiksi matalien ansiotasojen vakuuttamisen osalta, olisi haastavaa myös arvioida, miten se taas tarkalleen tulisi vaikuttamaan kevytyrittäjänä tehtävän työn suosioon. Kevytyrittäjät voisivat kyseisessä järjestelmässä esimerkiksi kokea eläkevakuutusmaksun osuuden niin suureksi osaksi työstään saamasta korvauksesta, että he eivät enää näkisi kevytyrittäjänä tehtävää työtä mielekkäänä. Vähentyneestä kevytyrittäjänä tehtävästä työstä saattaisi täten olla negatiivisiakin seurauksia eläkejärjestelmään. Tämän lisäksi vähentävä kevytyrittäjyys voisi aiheuttaa myös välillisiä seurauksia muiden sosiaaliturvamenojen muodossa esimerkiksi lisääntyneinä työttömyyskorvauksina.

Eläkejärjestelmän kehittäminen vaatii siis laajaa pohdintaa monesta näkökulmasta, vaikka suoraan kevytyrittäjien eläketurvan näkökulmasta katsottuna ansioihin perustuva matalien tulotasojen vakuuttaminen olisikin perusteltu järjestelmän kehittämiskäytännönä.

Siinä tapauksessa, että YEL-järjestelmää kehitettäisiin ansioihin perustuvaksi vakuuttamiseksi, tarkoittaisi se myös, että YEL-järjestelmään tulisi rinnakkaisia tapoja vakuuttaa yrittäjätoimintaa. Tämän syynä on, että tulorekisterin kautta ei ole mahdollista saada kaikkien YEL-vakuuttamisen piiriin kuuluvien yrittäjien ansiotietoja eläkevakuuttamisen pohjaksi. Tällöin ne yrittäjät, joiden tulotietoja ei saada tulorekisteristä, vakuutettaisiin esimerkiksi nykyisen kaltaisen työtuloon perustuvan järjestelmän kautta. Rinnakkaisten vakuuttamistapojen tuominen YEL-järjestelmään toisi varmasti myös omia haasteitaan ratkaistavaksi esimerkiksi järjestelmän selkeyteen liittyen. Rinnakkaiset vakuuttamistavat voisivat aiheuttaa myös tilanteita, joissa yrittäjän valitsemaan yhtiömuotoon saattaisi vaikuttaa kyseiseen yhtiömuotoon kuuluva eläkevakuuttamistapa, mikä ei luonnollisesti ole toivottavaa. Näistä haasteista huolimatta kevytyrittäjyyden näkökulmasta todellisten tulojen ja matalien tulotasojen vakuuttaminen olisivat selkeitä ja mahdollisesti toimiviakin ratkaisuja järjestelmän kehittämiseen.

Jos YEL-järjestelmää ei jostain syystä kehitetä suuntaan, jossa todellisten tulojen vakuuttaminen mahdollistuisi, olisi järjestelmässä kuitenkin pystyttävä vastaamaan niihin ongelmakohtiin, joita kevytyrittäjien ja muiden itsensätyöllistäjien eläkevakuuttamiseen liittyy. Tällöin vakuuttamisvelvollisuuden määrittämisen hankaluutta tulisi helpottaa selkeyttämällä työtulon määritelmää sekä poistamalla yrittäjätoiminnan jatkuvuusehdon vaatimus mahdollisesti kokonaan. Näin YEL-järjestelmä soveltuisi paremmin lyhytkestoisen ja jaksottaisen työn vakuuttamiseen, mikä myös on tulevaisuuden työnkuvien kannalta merkittävää. Järjestelmään pitäisi saada myös toimiva vakuutusmaksujoustopäätelmä nykyisen joustopäätelmän tilalle. Tämä tarkoittaa, että joustopäätelmään liittyviä ehtoja tulisi yksinkertaistaa ja selkeyttää.

Eläkevakuuttamisen vapaaehtoisuuden lisääminen ei olisi kevytyrittäjyyden kannalta paras ratkaisu järjestelmän kehittämiseen. Tämä johtuu siitä, että tällöin järjestelmässä olisi edelleen haasteita kevytyrittäjien eläketurvaan liittyen, sillä vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolella oleville ei karttuisi lainkaan eläkettä ilman vapaaehtoista YEL-vakuutusta. Jos vapaaehtoisuutta lisättäisiin, olisi kevytyrittäjistä myös vielä suurempi osa vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolella kuin tällä hetkellä. Kuten alaluvussa 5.1.1 todettiin, eläkevakuuttamisen tulisi aina

olla eläketurvan näkökulmasta lakisääteistä ja pakollista, joten vapaaehtoisuuden lisääminen ei ole hyvä kehittämiskäytäntö.

Kokonaisuudessaan YEL-järjestelmä on laaja ja hyvin monenlaisia yrittäjiä koskeva järjestelmä. Toimiva järjestelmä on täten myös sellainen, että se mahdollistaa näiden kaikkien yrittäjyyden muotojen eläkevakuuttamisen suhteellisen vaivattomasti. Näin ollen järjestelmän kehittäminen vaatii monen asian huomioimista sekä myös yhteistä tahtoa, jotta kehittämiskäytäntöihin voitaisiin päästä. Kevytyrittäjyyden ja muun itsensätyöllistämisen kannalta olisi kuitenkin merkittävää, että järjestelmää kehitettäisiin. Itsensätyöllistäminen tulee olemaan tulevaisuudessa suosittu työn tekemisen muoto, ja tämän vuoksi esitetyt YEL-järjestelmän kehittämiskäytännöt ovat myös sellaisia, joiden käyttöönottoa tulisi vakavasti harkita. Tällöin käytössämme oleva yrittäjien eläkejärjestelmä vastaisi paremmin työnteon vaatimusten nykytilaan, mutta ennen kaikkea myös tulevaisuuden tarpeisiin.

5.2 Tutkimuksen arviointi

Tutkielman yhtenä tavoitteena oli selvittää yrittäjien eläkejärjestelmän soveltuvuutta kevytyrittäjien työeläkevakuuttamiseen. Toisena tavoitteena oli selvittää kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisen kehityskäytäntöjä. Näihin tavoitteisiin etsittiin vastauksia kahden tutkimuskysymyksen kautta. YEL-järjestelmän soveltuvuutta kevytyrittäjien työeläkevakuuttamiseen käsiteltiin tutkielman empiriaosan alaluvussa 4.2 sekä johtopäätöksissä alaluvussa 5.1.1. Tämän tavoitteen kannalta oli merkittävää verrata etenkin kevytyrittäjyyden työmuodon ominaisuuksia YEL-järjestelmän ominaisuuksiin. Tätä tutkimusongelmaa koskevia haasteita löydettiin esimerkiksi kevytyrittäjien vakuuttamisvelvollisuuden määrittämiseen, YEL-järjestelmän joustavuuteen sekä kevytyrittäjien eläketurvaan liittyen. Tarkastelussa tuotiin esiin sekä positiivisia että negatiivisia näkökulmia soveltuvuuteen liittyen, eli tarkastelu oli myös monipuolista. Kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisen kehittämistä tarkasteltiin alaluvussa 4.3 sekä johtopäätösten alaluvussa 5.1.2. Työeläkevakuuttamisen kehittämiseen löydettiin yksi hyvin selkeä ratkaisu, joka on ansioihin perustuva eläkevakuutus sekä vakuutettavan tulotason laskeminen. Tämän lisäksi vaihtoehtoiset kehityskäytännöt sekä järjestelmän kehittämisestä mahdollisesti seuraavat haasteet tuotiin esiin. Työeläkevakuuttamisen kehittämistarve perusteltiin sekä tämänhetkisen järjestelmän soveltumattomuudella että tulevaisuuden

kasvavalla tarpeella. Kevytyrittäjien tulevaisuuden juridisesta asemasta luotiin myös näkemys ja tämän takia oli perusteltua esittää juuri YEL-järjestelmään liittyviä kehitysratkaisuja. Molempiin tutkimuskysymyksiin liittyviin havaintoihin etsittiin myös kytköksiä ja perusteluita teoriaosuudesta tutkielman teoriasidonnaisen luonteen mukaisesti. Yhtenä tavoitteena tutkimuskysymyksiin vastaamisen lisäksi oli kuvata kevytyrittäjyyden ilmiötä. Tämä tehtiin luvussa 3 monipuolisesti ja tarkasti perustellen. Luvun 3 lopussa kevytyrittäjyydestä luotiin myös kattava ja selkeä yhteenveto.

Edellä esitettyjen asioiden johdosta on perusteltua sanoa, että tutkielmassa vastattiin asetettuihin tutkimusongelmiin ja saavutettiin myös tutkielmalle asetetut tavoitteet. Todettakoon kuitenkin, että kehitysratkaisujen osalta aiheen käsittely ei ole ollut niin laajaa, että olisi mahdollista yksiselitteisesti todeta esitettyjen ratkaisujen olevan varmuudella parhaimpia ja toimivimpia ratkaisuja. Eläkejärjestelmä on laajuudessaan ja vaikutuksissaan niin suuri kokonaisuus, että sitä kehittäessä tarvitaan myös kattavia vaikutusarvioita ja pohdintaa monesta eri näkökulmasta, jotta toimivia ratkaisuja voitaisiin tehdä. Tässä tutkielmassa aihetta on käsitelty asetettujen tavoitteiden sekä tutkielman laajuuden mukaisesti, joten kehitysratkaisujen toimivuuden varmistaminen vaatisi vielä laajempaa selvitystä.

Tutkielmaa voidaan arvioida tutkimuksen tavoitteisiin vastaamisen lisäksi tutkimuksen validiteetin ja reliabiliteetin kautta. Validius eli pätevyys tarkoittaa, että valitulla tutkimusmenetelmällä on kykyä mitata sitä, mitä tutkimuksessa on tarkoitus mitata. Tutkielman validiutta voidaan tavallisimmin lisätä triangulaation kautta. Tämä tarkoittaa eri tutkimusmenetelmien yhteiskäyttöä. Triangulaatiota voidaan toteuttaa eri tutkimusmenetelmien yhteyskäytön lisäksi myös useampien tutkijoiden samanaikaisella käytöllä tai erilaisten teorioiden tai useampien aineistojen käytöllä. (Hirsijärvi ym. 2009, 231, 233)

Tässä tutkielmassa aineistot kerättiin vain yhdellä tutkimusmenetelmällä. Haastattelut olivat kuitenkin perusteltu menetelmä toteuttaa tutkimus, sillä tutkimuksessa tutkittiin laaja-alaisesti aihetta, josta etukäteen ei ole merkittävästi vielä tutkimusmuodossa olevaa tietoa. Haastateltavien henkilöiden tahot edustivat myös erilaisia lähtökohtia tutkittavaan aiheeseen liittyen. Haastatteluilla saatiin täten tutkimukseen monialaista näkökantaa, joten tällä perusteella tutkimuksessa oli myös aineistotriangulaatiota. Haastattelut olivat siis perusteltu tapa toteuttaa tutkimus ja aineistotriangulaation kautta tutkimuksen validius lisääntyi. Validiutta olisi kuitenkin voinut tutkielmassa lisätä todentamalla saatuja kvalitatiivisia

tutkimustuloksia esimerkiksi kevytyrittäjille suunnatulla kvantitatiivisella kyselytutkimuksella. Toisaalta tällöin ongelmaksi olisi voinut muotoutua aineiston laajuus, kun sitä verrataan tämän tutkimuksen vaadittuun laajuuteen.

Reliaabelius tarkoittaa tutkielman luotettavuutta. Tämä tarkoittaa, että tutkimuksen tulokset eivät ole sattumanvaraisia, vaan mittaustulosten tulee olla toistettavissa. Perinteisesti reliaabelius voidaan todeta, jos esimerkiksi kaksi tutkijaa päätyy samaan tulokseen, tai jos saman henkilön tutkimisesta kahdella eri kerralla saadaan sama tulos. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta lisää myös tutkimuksen toteutuksen sekä tutkimuksen päätelmien tarkka selostus. (Hirsijärvi ym. 2009, 231 - 233)

Tässä tutkimuksessa tutkimustuloksia ei ole päästy todentamaan kahden eri tutkijan samalla näkemyksellä tai saman henkilön tutkimisella kahteen kertaan. Tutkimuksen toteutusta ja haastattelujen toteutusta on kuitenkin kuvattu tarkasti, erityisesti alaluvuissa 1.4 ja 4.1. Tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset taas on esitetty tutkimushaastatteluihin perustuen ja tuloksissa tuodaan yksilöllisesti ilmi, kenen haastateltavan näkemyksistä on kyse. Haastateltavat tahot valittiin myös tarkkaan, jotta haastateltavista henkilöistä muodostuisi asiantunteva ryhmä, joka edustaa tutkittavaa aihetta monipuolisesti eri näkökulmista. Mahdollisilta haastatteluihin liittyviltä virhetulkinnoilta on myös pyritty välttymään sillä, että haastateltavat ovat saaneet halutessaan vielä tarkistaa haastattelujen perusteella kirjatut näkemykset jälkikäteen. Yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta kaikki muut tämän myös halusivat tehdä. Tutkimuksen luotettavuutta lisää myös, että päätelmät on tehty mahdollisimman pitkälle haastateltavien yhteneviin näkemyksiin pohjaten. Yksittäisen haastateltavan mielipiteen pohjalta ei ole siis haluttu tehdä suuria johtopäätöksiä. Tämän lisäksi päätelmiin on haettu tukea aiheeseen liittyvästä teoreettisesta tiedosta. Merkittävää on myös mainita, että haastateltavat olivat melko yksimielisiä näkökulmissaan, vaikka he lähtökohdiltaan edustivatkin melko erilaisia tulokulmia tutkittavaan aiheeseen. Vastausten painotuksissa oli siis eroa, mutta kokonaisuudessaan samansuuntaisia ajatuksia oli paljon havaittavissa. Vaikka tutkimusta ei voidakaan todeta jokaisella mittarilla reliaabeliksi, voidaan esitettyjen perusteluiden pohjalta kuitenkin sanoa, että tutkimustulokset ja tehdyt päätelmät ovat luotettavia.

5.3 Katsaus tulevaisuuteen sekä jatkotutkimusaiheet

Lähitulevaisuudessa yhtenä merkittävimpänä kevytyrittäjyyteen vaikuttavana asiana on yrittäjien eläkevakuuttamisen uudistamiseen liittyvän sosiaali- ja terveysministeriön työryhmän selvityksen valmistuminen vuoden 2018 lopussa. Kyseisen työryhmän selvityksen kautta ilmenee myös varmasti niitä kehitysratkaisuja, joita YEL-järjestelmän tullaan todella tekemään, tai joita ainakin pyritään tekemään. STM:n työryhmän selvityksen tulokset voivat mahdollisesti myös olla tämän tutkimuksen tulosten suuntaisia, sillä tässä tutkimuksessa haastateltavina tahoina on ollut kyseisen työryhmän jäseniä.

Itsensätyöllistämisen lisääntyvän suosion takia YEL-järjestelmään tullaan varmasti jonkinlaisia muutoksia tulevaisuudessa tekemään. Tehtävien kehitysratkaisujen sisältöä tai voimaantulon aikaväliä on kuitenkin vaikea vielä tarkkaan arvioida. Huolimatta siitä, kuinka nopeasti näitä muutoksia tulee voimaan, kevytyrittäjänä tehtävä työ tulee varmasti tulevaisuudessakin kuitenkin jatkumaan sekä mahdollisesti myös kasvattamaan suosiotaan. Tämä siinäkin tilanteessa, että kevytyrittäjien eläkevakuuttamiseen ja työttömyysturvaan liittyy vielä jatkossakin nykyisen kaltaisia haasteita. Oletettavaa lisäksi on, että kevytyrittäjät tulevat sisäistämään yrittäjäasemaansa tulevaisuudessa nykyistä paremmin sekä myös tottumaan siihen, jolloin osa nykyisistä kevytyrittäjyyteen liittyvistä haasteista voi tulevaisuudessa helpottaa.

Tässä tutkimuksessa on tutkimuksen tavoitteiden mukaisesti selvitetty YEL-järjestelmän soveltuvuutta kevytyrittäjyyteen sekä kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisen kehittämistä. Näihin selvityksiin on löydetty myös vastauksia. Tutkielman rajausten takia aihetta ei ole kuitenkaan niin syvällisesti voitu vielä tutkia, etteikö jatkotutkimusaiheita myös löytyisi. Selkeänä jatkotutkimusaiheena tälle tutkimukselle olisi kevytyrittäjille suunnattu kyselytutkimus, jolla kvantitatiivisesti tutkittaisiin ja todennettaisiin tässä tutkimuksessa saatuja tuloksia. Yksi vaihtoehto olisi myös odottaa sosiaali- ja terveysministeriön aiheeseen liittyvän selvityksen valmistumista, jolloin kevytyrittäjille voitaisiin suunnata kyselyä kyseisen selvityksen tuloksiin perustuen. Tarpeellinen jatkotutkimusaihe olisi myös selvitys niistä haasteista, mitä YEL-järjestelmän kehittäminen ansioiden mukaan vakuuttamiseen, vakuutettavan ansiotason laskemiseen ja rinnakkaisten vakuuttamistapojen luontiin voisi aiheuttaa. Tällaiselle tutkimukselle olisi tarvetta, sillä kyseisiin haasteisiin ei tässä tutkimuksessa pystytty esittämään kattavia ja perusteltuja vastauksia. Näiden aiheiden lisäksi

kevytyrittäjien eläkevakuuttamiseen liittyvä jatkotutkimusaihe voisi olla vertaileva tutkimus kevytyrittäjien työeläkevakuuttamisesta eri pohjoismaisen hyvinvointimallin maissa. Tällöin aiheesta saataisiin kansainvälistä näkökantaa, jonka pohjalta voitaisiin saada myös uusia kehitysratkaisuja eläkejärjestelmäämme. Aiheeseen liittyy siis monia mahdollisia jatkotutkimusaiheita, joiden kautta voitaisiin saada tässäkin tutkimuksessa etsittyihin ongelmiin vieläkin perustellumpia ja kattavampia vastauksia.

LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus:

Barr, Nicholas. 2001. *The Welfare State as Piggy Bank: Information, Risk, Uncertainty, and the Role of the State*. Oxford University Press. Saatavissa: <https://ebookcentral-proquest-com.helios.uta.fi/lib/tampere/reader.action?docID=3052774>.

Eurofound. 2017. *Exploring self-employment in the European Union*. Publications Office of the European Union, Luxembourg. Saatavissa: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1718en.pdf

Euzeby, Alain. 2004. *Social protection: Values to be defended!* Teoksessa: *International Social Security Review*, Vol 57, 2/2004. 107 - 117. Saatavissa: <http://onlinelibrary.wiley.com.helios.uta.fi/doi/10.1111/j.1468-246X.2004.00190.x/epdf>

Havakka, Pauliina. 2017. *Työtäpaturma- ja ammattitautivakuutus*. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu (toim.). *Sosiaalivakuutus*. FINVA. Turenki: Hansaprint Oy. 175 - 196.

Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu (toim.). 2017. *Sosiaalivakuutus*. FINVA. Turenki: Hansaprint Oy.

Hirsijärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2009. *Tutki ja kirjoita*. 15. uud. p. Helsinki. Tammi

Kalliomaa-Puha, Laura & Kangas, Olli. 2017. *ESPN Thematic Report on Access to social protection of people working as self-employed or on non-standard contracts – Finland 2017*. European Social Policy Network (ESPN). European Commission. Saatavissa: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=17693&langId=en>

Kangas, Olli & Niemelä, Mikko. 2017. *Riskit, vakuutus ja sosiaalivakuutus*. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu (toim.). *Sosiaalivakuutus*. FINVA. Turenki: Hansaprint Oy. 8 - 54.

Kiiski Kataja, Elina. 2016. *Megatrendit 2016 - Tulevaisuus tapahtuu nyt*. Sitra. Saatavissa: https://www.sitra.fi/julkaisut/Muut/Megatrendit_2016.pdf

Menger, Pierre-Michel. 2017. *Contingent High-Skilled Work and Flexible Labor Markets. Creative Workers and Independent Contractors Cycling Between Employment and Unemployment*. Teoksessa: *Swiss Journal of Sociology*, 43 (2), 2017. 253 - 284. Saatavissa: <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/sjs.2017.43.issue-2/sjs-2017-0015/sjs-2017-0015.xml>

Nyman, Heidi & Kiviniemi, Marja. 2017. *Katsaus eläketurvaan vuonna 2016*. Eläketurvakeskuksen tilastoja 08/2017. Saatavissa: http://www.etk.fi/wp-content/uploads/Katsaus_elaketurvaan_vuonna_2016.pdf

Rissanen, Jaana, Grönlund, Harri, Herrlin, Ove, Kouvonon, Keijo, Levander, Minna, Lilius, Sonja, Mannonen, Hillevi, Mustonen, Pasi, Perälehto-Virkkala, Anne & Suotunen, Ulla. 2017. *Työeläke*. FINVA. Turenki: Hansaprint Oy.

TEM. 2013. Itsensä työllistäjät -vertailuselvitys. Sosiaaliturvan, kilpailulainsäädännön ja työopimuslainsäädännön soveltaminen Tanskassa, Ruotsissa, Saksassa, Iso-Britanniassa ja Virossa. Työ- ja elinkeinoministeriön raportteja 8/2013. Työelämä- ja markkinaosasto.

Saatavissa:

<http://tem.fi/documents/1410877/2872337/Itsens%C3%A4+ty%C3%B6llist%C3%A4j%C3%A4+vertailuselvitys+06022013.pdf>

TEM. 2015. Suomen työlainsäädäntö ja työelämän suhteet. Työ- ja elinkeinoministeriö.

Saatavissa:

<https://tem.fi/documents/1410877/2918774/Suomen+ty%C3%B6lains%C3%A4%C3%A4d%C3%A4nt%C3%B6+ja+ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4n+suhteet/66681b2a-b817-4f79-8482-9f26091f7602>

TEM. 2016. Selvitys työttömyysturvajärjestelmän muutostarpeista palkkatyön ja perinteisen yrittäjyyden välimaastossa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 40/2016. Työ- ja elinkeinoministeriö (verkkojulkaisu). Saatavissa:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79079/TEMrap_40_2016_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y

TEM. 2017. Itsensä työllistäminen ja jakamistalous työelämän murroksessa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 13/2017. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki 2017.

Saatavissa:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79272/TEMjul_13_2017_verkkojulkaisu.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tuomala, Matti. 2004. Miksi sosiaalivakuutusta tarvitaan? Teoksessa: Hellsten, Katri & Helne, Tuula (toim.). Vakuuttava sosiaalivakuutus? Kelan tutkimusosasto. 272 - 283.

Oikeudelliset lähteet:

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain ja työttömyysturvain muuttamisesta (HE 94/2015).

Laki Eläketurvakeskuksesta (19.5.2006/397).

Laki työeläkevakuutusyhtiöistä (25.4.1997/354).

Sairausvakuutuslaki (21.12.2004/1224).

Työeläkelakipalvelu. 2017a. Vakuutettavan yrittäjätoiminnan kesto vähintään neljä kuukautta. Eläketurvakeskus. Saatavissa: https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=310296. Viitattu 23.10.2017.

Työeläkelakipalvelu. 2017b. Yrittäjän työtulo-ohjeiden soveltaminen. Eläketurvakeskus. Saatavissa: https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=310101&navigation_history=200649_113,200961. Viitattu 23.10.2017.

Työeläkelakipalvelu. 2017c. Yrittäjän työtulon muuttaminen. Eläketurvakeskus. Saatavissa: https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=305344. Viitattu 23.10.2017.

Työeläkelakipalvelu. 2017d. Milloin työeläkevakuutusmaksun jousto on mahdollinen. Eläketurvakeskus. Saatavissa: https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=308463&navigation_history=200201. Viitattu 24.10.2017.

Työeläkelakipalvelu. 2017e. Eläkkeen karttuminen työansioista. Eläketurvakeskus. Saatavissa: https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=309799&navigation_history=200004. Viitattu 24.10.2017.

Työeläkelakipalvelu. 2017f. Eläketurvakeskus. Palkattomilta ajoilta karttuvan eläkkeen yhteiset laskentaperiaatteet. Saatavissa: https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=310353&navigation_history=200002_271,200007. Viitattu 24.10.2017.

Työeläkelakipalvelu. 2017g. Vanhuuseläkkeen alkaminen. Eläketurvakeskus. Saatavissa: https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=304115. Viitattu 24.10.2017.

Työeläkelakipalvelu. 2017h. Yrittäjän vapaaehtoinen vakuutus. Eläketurvakeskus. Saatavissa: https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=310241&navigation_history=200194. Viitattu 27.10.2017.

Työeläkelakipalvelu. 2017i. Työsuhteen ja yrittäjätoiminnan tunnusmerkit sekä työsuhteen ja yrittäjätoiminnan välinen rajanveto. Eläketurvakeskus. Saatavissa: https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=309804&navigation_history=200162_0,200163. Viitattu 3.11.2017.

Työeläkelakipalvelu. 2018a. Yrittäjän vakuuttamisvelvollisuus. Eläketurvakeskus. Saatavissa: https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=311038&navigation_history=200649_0,200941. Viitattu 27.2.2018.

Työeläkelakipalvelu. 2018b. Yrittäjän työtulon vahvistaminen. Eläketurvakeskus. Saatavissa: https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=310999&navigation_history=200162_0,200193_0,200198. Viitattu 27.2.2018.

Työeläkelakipalvelu. 2018c. Yrittäjän vakuutuksen lakkaaminen. Eläketurvakeskus. Saatavissa: https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=310983&navigation_history=200162_0,200193_0,200197. Viitattu 27.2.2018.

Työeläkelakipalvelu. 2018d. Yrittäjän työtulo eläkkeen ja etuuksien perusteena. Eläketurvakeskus. Saatavissa: https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=310992. Viitattu 28.2.2018.

Työsopimuslaki (26.1.2001/55).

Työtaturma- ja ammattitautilaki (24.4.2015/459).

Työttömyyskassalaki (24.8.1984/603).

Työttömyysturvalaki (30.12.2002/1290).

Yrittäjän eläkelaki (22.12.2006/1272).

Internet-lähteet:

Arvas, Fredrik. 2011. Umbrella Companies in Europe – a study on their growth behaviors and job creation. An explorative study of all companies in Sweden, France and United Kingdom who offers Umbrella Employment, Portage Salarial, Egenanställning. Henley University of Reading. Saatavissa: http://www.fredrik.arvas.se/wp-content/uploads/2018/02/ArvasFredrik_2011_UmbrellaCompanies_in_Europe.pdf . Viitattu 5.3.2018.

AYT. 2018. Tule jäseneksi. Mitä saat jäsenmaksulla? Saatavissa: <http://www.ayt.fi/fi/jaseneksi/mita-jasenmaksulla-saa>. Viitattu 28.2.2018.

Baran, Karola. 2016. Mikä muuttuu osuuskuntatyöntekijän sosiaaliturvassa? Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto. Saatavissa: <https://www.sktl.fi/?x18668=1011758>. Viitattu 2.11.2017.

Compare the Umbrella. 2017. Frequently asked questions. Saatavissa: <https://www.comparetheumbrella.co.uk/comparetheumbrella001/#>. Viitattu 5.3.2018.

Eezy. 2017a. Oma yritys vai Eezy? Saatavissa: <https://www.eezy.fi/itsensatyollistaminen/oma-yritys-vai-eezy/>. Viitattu 30.10.2017.

Eezy. 2017b. Miten Eezyn laskutuspalvelu toimii. Saatavissa: https://www.eezy.fi/itsensatyollistaminen/nain-laskutuspalvelu-toimii/?gclid=EAIaIQobChMIkdLVuPzP1wIVw44YChInSwwPEAAAYAiACEgJOoPD_BwE . Viitattu 2.11.2017.

Eezy. 2017c. Usein kysyttyä. Saatavissa: <https://www.eezy.fi/usein-kysyttya/>. Viitattu 30.10.2017.

Eezy. 2017d. Eezyn palvelumaksu. Saatavissa: <https://www.eezy.fi/itsensatyollistaminen/eezyn-palvelumaksu/>. Viitattu 30.10.2017.

Eezy. 2017e. Itsensätyöllistäjän vakuutukset. Saatavissa: <https://www.eezy.fi/itsensatyollistaminen/itsensatyollistajan-vakuutukset/>. Viitattu 6.11.2017.

Eezy. 2017f. Eezy yrityksenä. Saatavissa: <https://www.eezy.fi/yhteystiedot/eezy-yrityksena/>. Viitattu 8.3.2018.

Egenanställningsföretagens Branschorganisation. 2018. Egenanställning / Allmänt. Saatavissa: <http://www.egenanstallning.org/index/egenanstallningcom>. Viitattu 6.3.2018.

Elo. 2017. YEL-työtulo vaikuttaa eläkkeeseen ja sosiaaliturvaan. Saatavissa: https://www.elo.fi/yrittaja/tietoa-yel-vakuutuksesta/yel-vakuutus-ja-sosiaaliturva?sc_lang=fi-FI. Viitattu 24.10.2017.

ERTO. 2015. Osuuskunnat ja työttömyyspäiväraha. Saatavissa: <https://www.erto.fi/tietoa-ertosta/tiedotteet/tyottomyyskassan-tiedotteet/1668-osuuskunnat-ja-tyoettoemyyspaeivaeraha>. Viitattu 2.11.2017.

ERTO. 2017. Jälkisuojat. Saatavissa: <https://www.erto.fi/palvelut/tyottomyyskassa/yrittajille/340-jaelkisuojat>. Viitattu 7.11.2017.

Etera. 2017. YEL ja yrittäjän sosiaaliturva. Saatavissa: <http://www.etera.fi/yrittaja/yel/yrittajan-sosiaaliturva>. Viitattu 24.10.2017.

ETK. 2017a. Yrittäjän vakuutus perustuu YEL-työtuloon. Saatavissa: <http://www.etk.fi/elakejarjestelmat/elaketurva/elaketurvan-kattavuus-ja-vakuuttaminen/yel-yrittajat/>. Viitattu 23.10.2017.

ETK. 2017b. Yrittäjävalvonta. Saatavissa: <http://www.etk.fi/tyoelakepalvelut/vakuuttamisen-valvonta/yrittajavalvonta/>. Viitattu 23.10.2017.

ETK. 2017c. Keskimääräinen YEL-työtulo 23 000 euroa. Saatavissa: <https://www.etk.fi/uutinen/keskimaarainen-yel-tyotulo-23-000-euroa/>. Viitattu 28.2.2018.

ETK. 2017d. Myös kevytyrittäjä on oikea yrittäjä. Saatavissa: <http://www.etk.fi/blogit/myos-kevytyrittaja-on-oikea-yrittajaa/>. Viitattu 3.11.2017.

ETK. 2018. Selvittää, tietää ja palvella – siinä tehtävämme. Saatavissa: <https://www.etk.fi/tietoa-etk-sta/etk-lyhyesti/tehtava/>. Viitattu 8.3.2018.

HS. 2017. Onko kevytyrittäjä palkansaaja vai yrittäjä? Entä saako hän ansio-sidonnaista? HS selvitti, mitä uudesta yrittäjyyden muodosta kannattaa tietää. Päivän lehti 19.11.2017. Saatavissa: <https://www.hs.fi/paivanlehti/19112017/art-2000005453626.html>. Viitattu 21.11.2017.

Ilmarinen. 2017. Onko kevytyrittäjä yrittäjä vai palkansaaja? Saatavissa: <https://www.ilmarinen.fi/uutishuone/arkisto/2016/kevytyrittaja/>. Viitattu 3.11.2017.

Ilmarinen. 2018. Ilmarinen ja Etera yhdistyivät. Saatavissa: <https://www.ilmarinen.fi/ilmarinen/yhdistyminen/>. Viitattu 8.3.2018.

Kauppalehti. 2017a. Kevytyrittäjille syntyi liuta palveluita – vertailu paljastaa pienet erot. Saatavissa: <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/kevytyrittajille-syntyi-liuta-palveluita---vertailu-paljastaa-pienet-erot/PPy3RtnP>. Viitattu 30.10.2017.

Kauppalehti. 2017b. OP perusti palvelun varhaisen vaiheen yrittäjille. Saatavissa: <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/op-perusti-palvelun-varhaisen-vaiheen-yrittajille/KRW5UXqs>. Viitattu 30.10.2017.

Kela. 2017a. Takuueläke. Saatavissa: <http://www.kela.fi/takuuelake>. Viitattu 27.02.2018.

Kela. 2017b. Soviteltu työttömyysetuus. Saatavissa: <http://www.kela.fi/soviteltu-tyottomyyssetuus>. Viitattu 7.11.2017.

Kela. 2018a. Muutoksia Kelan etuuksiin vuonna 2018. Saatavissa: http://www.kela.fi/ajankohtaista-henkiloasiakkaat/-/asset_publisher/kg5xtoqDw6Wf/content/muutoksia-kelan-etuuksiin-vuonna-2018?_101_INSTANCE_kg5xtoqDw6Wf_redirect=%2Fajankohtaista-henkiloasiakkaat. Viitattu 1.3.2018.

Kela. 2018b. Asumistukeen vaikuttavat tulot. Saatavissa: <http://www.kela.fi/asumistukeen-vaikuttavat-tulot>. Viitattu 28.2.2018.

Kela. 2018c. Kuka voi saada yleistä asumistukea? Saatavissa: <http://www.kela.fi/yleinen-asumistuki-kuka-voi-saada>. Viitattu 28.2.2018.

- Omapaja. 2017a. Väitetään, että kevytyrittäjä maksaa turhia maksuja? Saatavissa: <https://omapaja.fi/kevytyrittaja-ala-maksa-turhia-maksuja/>. Viitattu 30.10.2017.
- Omapaja. 2017b. Kevytyrittäjä haastaa työmarkkinoita – mahdollisuudet ja uhkat. Saatavissa: <https://omapaja.fi/kevytyrittajyyys-haastaa-tyomarkkinoita-mahdollisuudet-ja-uhkat/>. Viitattu. 3.11.2017.
- Omapaja. 2017c. Vieraskynä: Millainen on kevytyrittäjän toimeksiantosopimus? Saatavissa: <https://omapaja.fi/vieraskyna-millainen-on-kevytyrittajan-toimeksiantosopimus/>. Viitattu 5.11.2017.
- Omapaja. 2017d. Työn tilaajalle. Saatavissa: <https://omapaja.fi/tyon-tilaajalle/>. Viitattu 5.11.2017.
- Omapaja. 2017e. Täytyykö minun itse hankkia vakuutukset toiminnalleni? Saatavissa: <https://omapaja.fi/taytyyko-minun-itse-hankkia-vakuutukset-toiminnalleni/>. Viitattu 6.11.2017.
- OP. 2017. OP Kevytyrittäjä. Määritimme kevytyrittäjyyden uudelleen. Saatavissa: <https://op-kevytyrittaja.fi/>. Viitattu. 31.10.2017.
- OT-lehti. 2016. Selvitys: Työttömyysturva-asiat sujuvat osuuskunnissa. Pellervo. Saatavissa: <http://otlehti.pellervo.fi/2016/12/12/selvitys-tyottomyysturva-asiat-sujuvat-osuuskunnissa/>. Viitattu 2.11.2017.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. 2006a. Strukturoitu ja puolistrukturoitu haastattelu. KvaliMOTV – Menetelmäopetukseen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_3.html. Viitattu 12.3.2018.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. 2006b. Aineisto- ja teorialähtöisyys. KvaliMOTV – Menetelmäopetukseen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_3.html. Viitattu 12.3.2018.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. 2006c. Teemoittelu. KvaliMOTV – Menetelmäopetukseen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html. Viitattu 12.3.2018.
- Sitra & Eezy. 2016. Kevytyrittäjä itsensä työllistämisen muotona. Sitran ja Osuuskunta Eezyn kyselytutkimus Kevytyrittäjyydestä 23.11.- 4.12.2015. Julkaistu 1.2.2016. Saatavissa: https://media.sitra.fi/2017/02/23211306/Kyselytutkimus_kevytyrittajyydesta_tulokset_FINAL.pdf. Viitattu 29.10.2017.
- Skatteverket. 2017a. Allmänt om skattsedlar. Saatavissa: <https://www.skatteverket.se/privat/skatter/arbeteochinkomst/preliminarskatt/skattsedlar.4.18e1b10334ebe8bc8000148.html>. Viitattu 9.11.2017.
- Skatteverket. 2017b. Godkännande for F-skatt. Saatavissa: <https://www.skatteverket.se/foretagochorganisationer/foretagare/startaochregistrera/fochfaska.tt.4.58d555751259e4d661680006355.html>. Viitattu 9.11.2017.
- Skatteverket. 2017c. Att jobba som egenanställd. Saatavissa: <https://www.skatteverket.se/privat/skatter/arbeteochinkomst/inkomster/egenanstallning.4.4a47257e143e26725ae2b73.html>. Viitattu 11.11.2017.

STM. 2018. Ministeriö. Saatavissa: <http://stm.fi/ministerio>. Viitattu 8.3.2018.

Suomen Yrittäjät. 2018a. Yrittäjän sairauspäiväraha. Saatavissa: <https://www.yrittajat.fi/yrittajan-abc/yrittajan-sosiaaliturva/yrittajan-toimeentuloturva/tyokyvyttomyys/yrittajan>. Viitattu 1.3.2018.

Suomen Yrittäjät. 2018b. Suomen Yrittäjät. Saatavissa: <https://www.yrittajat.fi/suomen-yrittajat-316132>. Viitattu 8.3.2018.

Talouselämä. 2017. Kevytyrittäjäyys murroksessa – myös Eezy.fi-laskutuspalvelu lopettaa työeläkemaksujen perinnän: Haastavaa ollut meillekin”. Saatavissa: <https://www.talouselama.fi/uutiset/kevytyrittajyyys-murroksessa-myos-eezyfi-laskutuspalvelu-lopettaa-tyoelakemaksujen-perinnan-haastavaa-ollut-meillekin/2442aa9a-8ec5-34ec-9671-db3a189d2523>. Viitattu 5.3.2018.

Taloushallintoliitto. 2017a. Tilitoimiston palvelut. Saatavissa: <https://taloushallintoliitto.fi/tilitoimistoasiointi/tilitoimiston-palvelut>. Viitattu 2.11.2017.

Taloushallintoliitto. 2017b. Asiakkaana tilitoimistossa. Saatavissa: <https://taloushallintoliitto.fi/tilitoimistoasiointi/asiakkaana-tilitoimistossa>. Viitattu 2.11.2017.

TE-palvelut. 2017. Miten saat työttömyysetuutta? Saatavissa: http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/jos_jaat_tyottomaksi/tyottomyysturva/tyottomyysetuus/index.html. Viitattu 7.11.2017.

TE-palvelut. 2018. Yrittäjä ja työttömyysturva. Saatavissa: http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/jos_jaat_tyottomaksi/tyottomyysturva/yrittaja_tyottomyysturva/index.html. Viitattu 5.3.2018.

TELA. 2016. Onko yrittäjillä eläkekatto? Saatavissa: https://www.tela.fi/elakekatto#5_onko_yrittajilla. Viitattu 13.11.2017.

TYJ. 2017. Yrittäjän päivärahan edellytykset. Työttömyyskassojen yhteisjärjestö. Saatavissa: http://www.tyj.fi/fin/ansiopaivaraha/yrittajan_ansiopaivaraha/yrittajan_paivarahan_edellytykset/. Viitattu 7.11.2017.

Työeläke.fi. 2017. Eläkkeet eri elämäntilanteissa. Työkyvyttömyyseläke työkyvyn heiketessä. Eläketurvakeskus. Saatavissa: <https://www.tyoelake.fi/elakkeet-eri-elamantilanteissa/tyokyvyttomyyselake-tyokyvyn-heiketessa/#title>. Viitattu 24.10.2017.

Työeläke.fi. 2018. Yrittäjän eläketurva. Yrittäjäeläkkeen määrä ja vakuutusmaksut. Eläketurvakeskus. Saatavissa: <https://www.tyoelake.fi/yrittajan-elaketurva/yrittajaelakkeen-maara-ja-maksut/>. Viitattu 28.2.2018.

Työmarkkinatori. 2017. Työttömyysturva työn aikana ja sen jälkeen. Saatavissa: <http://tyomarkkinatori.fi/fi/uuden-tyon-pilotti/tyottomyysturva/>. Viitattu 30.10.2017.

Työt rahaksi. 2017. Miten kevytyrittäjä on vakuutettu työtapaturman varalle? Saatavissa: <https://tyotrahaksi.fi/tag/tapaturmavakuutus-kevytyrittaja/>. Viitattu 3.11.2017.

UKKO.fi. 2012. Työosuuskunta vai laskutusosuuskunta. Saatavissa: <https://www.ukko.fi/tyoosuuskunta-vai-laskutusosuuskunta/>. Viitattu 2.11.2017.

UKKO.fi. 2015a. Kirjanpito yrityksen mukaan – katso vinkit. Saatavissa: <https://www.ukko.fi/kirjanpito-yrityksen-mukaan-katso-vinkit/>. Viitattu 2.11.2017.

UKKO.fi. 2015b. Kevytyrittäjyys vs. yrittäjyys. Saatavissa: <https://www.ukko.fi/kevytyrittajyys-vs-yrittajyys/>. Viitattu 5.11.2017.

UKKO.fi. 2016. Näin UKKO.fi toimii. Saatavissa: <https://www.ukko.fi/nain-ukko-fi-toimii/>. Viitattu 30.10.2017.

UKKO.fi. 2017a. Mitä verokorttia minun tulisi käyttää UKKO.fi:ssä? Saatavissa: <https://tuki.ukko.fi/hc/fi/articles/115000009185-Mit%C3%A4-verokorttia-minun-tulisi-k%C3%A4ytt%C3%A4%C3%A4-UKKO-fi-ss%C3%A4->. Viitattu 5.11.2017.

UKKO.fi. 2017b. Mikä on arvonlisävero? Saatavissa: <https://tuki.ukko.fi/hc/fi/articles/115000012009-Mik%C3%A4-on-arvonlis%C3%A4vero->. Viitattu 5.11.2017.

UKKO.fi. 2017c. Kevytyrittäjän sosiaaliturva 2017. Saatavissa: https://www.ukko.fi/wp-content/uploads/2017/10/Kevytyritt%C3%A4j%C3%A4n-sosiaaliturvaopas-2017_viimeinen-julkaistu-versio.pdf. Viitattu 6.11.2017.

UKKO.fi. 2018a. Mikä on tapaturmavakuutus? Saatavissa: <https://tuki.ukko.fi/hc/fi/articles/115000013089-Mik%C3%A4-on-tapaturmavakuutus->. Viitattu 2.3.2018.

UKKO.fi. 2018b. Mikä on UKKO.fi? Saatavissa: <https://www.ukko.fi/tietoa-yrityksesta/>. Viitattu 8.3.2018.

Varma. 2017. Laskutuspalveluyritysten asiakkaat YEL:n piiriin. Saatavissa: <https://www.varma.fi/muut/uutishuone/uutiset/2017-q2/laskutuspalveluyritysten-asiakkaat-yel-vakuutuksen-piiriin/>. Viitattu 30.10.2017.

Verohallinto. 2017a. Verokortti usealle työnantajalle. Freelancer. Saatavissa: https://www.vero.fi/henkiloasiakkaat/verokortti-ja-veroilmoitus/verokortti/verokortti_usealle_tyonantajall/#Freelanceverokortti. Viitattu 30.10.2017.

Verohallinto. 2017b. Kirjanpito, tilikausi ja verovuosi. Saatavissa: https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/yrityksen-elinkaari/uusi-yritys/liikkeen-ja-ammattinharjoittaja/kirjanpito_tilikausi_ja_verovuos/. Viitattu 2.11.2017.

Verohallinto. 2017c. Palkka ja työkorvaus verotuksessa. Saatavissa: https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48037/palkka_ja_tyokorvaus_verotuksess3/. Viitattu 5.11.2017.

Verohallinto. 2017d. Yrittäjyyden ja työsuhteen tunnusmerkkejä. Saatavissa: https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/yrityksen-elinkaari/palkansaaja_vai_yrittaja/yrityksyyden_ja_tyosuhteen_tunnusmerkke/. Viitattu 5.11.2017.

Verohallinto. 2017e. Olenko palkansaaja vai yrittäjä? Saatavissa: https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/yrityksen-elinkaari/palkansaaja_vai_yrittaja/. Viitattu 5.11.2017.

LIITE 1: Haastattelurunko

1. Mitä hyviä puolia näet siinä, että kevytyrittäjät vakuutetaan yrittäjien eläkejärjestelmässä? Mitkä osa-alueet ovat toimivia?
2. Onko vakuuttamisvelvollisuuden määrittäminen kevytyrittäjien kohdalla hankalaa?
3. Ovatko kevytyrittäjät tarpeeksi informoituja siitä, mihin kaikkeen sosiaaliturvaan työtulon suuruus vaikuttaa?
4. Onko alivakuuttaminen kevytyrittäjien kohdalla ongelma?
5. Onko laskutuspalveluilla kevytyrittäjiä kohtaan tärkeä rooli informaation tarjoamisessa esimerkiksi vakuuttamisvelvollisuudesta ja sosiaaliturvaan liittyvistä asioista?
6. Onko YEL-järjestelmä tarpeeksi joustava kevytyrittäjyyden luonteeseen nähden? Mikä on ja mikä ei ole?
7. Olisiko vapaaehtoinen YEL-vakuuttaminen tärkeää vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolelle jääville kevytyrittäjille? Onko vapaaehtoisessa YEL-vakuuttamisessa jotain kehitettävää?
8. Eläkevakuutuksen tehtävänä on turvata toimeentulo vanhuuden, työkyvyttömyyden ja perheenhuoltajan kuoleman kohdalla. Miten arvioit YEL-vakuutuksen onnistuvan tässä kevytyrittäjien kohdalla?
9. Ruotsissa laskutuspalveluita hyödyntävät henkilöt luokitellaan työntekijöiksi, joista laskutuspalvelulla on työnantajavastuu. Miksi Suomessa tilanne on niin toisenlainen?
10. Kevytyrittäjänä toimimisen syitä ovat sen helppous, joustavuus ja byrokratian keveys. Voiko lisääntynyt vastuu esimerkiksi YEL-vakuuttamisesta vaikuttaa kevytyrittäjyyden suosioon?
11. Miten näet kevytyrittäjien juridisen aseman kehittyvän tulevaisuudessa?
12. Mitä mieltä olet siitä, että laskutuspalveluiden asiakkaista käytetään omaa nimitystä, ”kevytyrittäjä”?
13. Miten kevytyrittäjien eläkevakuuttamista tulisi mielestäsi kehittää?